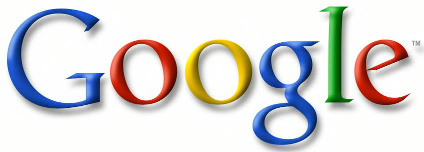

VE
RI
TAS

VE
RI
TAS

Hoffmann Pál képviselő úrnak tisztelettel ajánlja e legujabb művét a szerző

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK

ÉS

A KOR IGÉNYEI.

JRTÁ

SCHVARCZ GYULA.

I. FÜZET.

PEST.

AIGNER LAJOS.

1871.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK

ÉS

A KOR IGÉNYEI.

JRTA Julius

SCHVARCZ GYULA.

I. FÜZET.

PEST.
AIGNER LAJOS.
1871.

MAGYARORSZÁG UJABB NEMZEDÉKÉNEK

MELYRE

ÁLLAMI ÁTALAKULÁSUNK MUNKÁJÁBAN

OLY NAGY OSZTÁLYRÉSZ VÁRAKOZIK

AJÁNLJA E MŰVÉT SZERZŐ.

a*

TARTALOM.

ELŐSZÓ.

A pártizgalom jelen napjaiban alig számíthat teljes sikerre az, ki az eszmék tárgyilagos tisztázását kisérli meg.

Midőn e művemet — hosszas tanulmányaim eredményét — közrebocsátom, magam sem kötök annak hatásához valami különös reményeket.

Közrebocsátom azt mindezek dacára azért, mert még az esetben is szolgálatot véltem tenni általa a közügynek, ha nem az én egyéni fölfogásom fog termékenyítőleg hatni az irányadó körökre, hanem azon értelmi viszahatás, melyet e mű az olvasóban netán kelteni képes leendett.

Pest, őszutó 21, 1870.

A MŰ TERVE.

I.

BEVEZETÉS.

Negyvennyolcadiki s ujabb törvényhozásaink szemben a kor igényeivel.

E mű célja.

II.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK ÉS A KOR IGÉNYEI.

Azon nagy érdekek, melyeket államintézményeink reformjánál szem előtt tartanunk kell. — Mennyiben üt el Magyarország tényleges helyzete e részben Anglia, Belgium vagy Németország viszonyaitól. — Magyarországon a parliamentarismus angol vagy belga alakja nem elég még önmagában az államgépezetünkre nehezendő külnyomás miatt; s mind a közművelődés, mind a közgazdászat érdekében az állam oly erőfeszitésére van nálunk szükség, melyet akár Angliában, akár Belgiumban, akár Németországon a társadalom bőven pótolhat már. — Magyarországon azonban ki nem egészülő társadalmi rétegek léteznek ugyan, de társadalom mint szerves egész még nem létezik.—A tőke, a nagyobb ipar, a kereskedelem alig csatlakozott még a magyar állam fejlődéséhöz.

Egységes szerves magyar társadalmat csak úgy hozhatunk létre, ha mind a közművelődés, mind a közgaz-

dászat kellő állami fokozása által szorosabb érdekközösséget fejlesztünk a ma még szétágazó társadalmi erők közt, mint a minő őket eddigelé a hazához kötötte. — Reformmunkálatainkban az alap, melyre államintézményeinket épithetjük, népünk erkölcseinek úgy mint szükségleteinek, érdekeinek és erőinek alapos kitanulmányozása, okszerű figyelembevétele lehet csupán.—Tévfogalmak a magyar nép erkölcsei körül.

A szokásos jog nálunk nagyrészt a mohácsi vész óta ránk nehezedett népérdek-ellenes hatalom visszaéléseiből, s nem a népérdek térfoglalásaiból veszi eredetét. — E szokásos jogot a magyar géniuszszal azonositani már csak azért sem lehet, mert e szokásos jog nem arról tanúskodik, a mit a nemzet Mohács óta létrehozni akart, hanem arról, a mit a „rendek"-nek emez egyenetlen életküzdelemben a ránehezedő külnyomás dacára létrehozniok sikerült.

III.

A LEGFŐBB HATALOM.

Magyarország mint alkotmányos monarchia nem tisztult még ki a középkori maradványokból. — Alkotmányunk fejlődése Mohács óta nem egészséges, hanem kórtani fejlődés.— Ez az oka, hogy a felségi jogok, a király jogköre irott törvényeinkben szabatosan körülhatárolva még mindeddig nincsenek.—Nincs törvényünk, mely a király kiskoruságáról, a gyámról, a regensségről vagy arról gondoskodnék, hogy az országgyülés egybehívása még az esetben se maradjon el, ha azt a király a kellő törvényes időben egybehíni elmulasztaná. — Sőt miután az 1485-diki nádori törvénycikkek az 1867-iki: 7. törvénycikk által még mindig érvényen kivül helyezve vannak, jelenleg sem az országbiró, sem a tárnok nem híhatná egybe az országgyülést.

Az osztrák „Hausgesetz“-ek a legidősebb agnat főherceget teszik a monarchia kiskoru uralkodójának gyámjává, és regenssé, kit eskü Magyarország alkotmányának épségben tartására nem is kötelez. — Alkossunk tehát törvényt minél előbb a király kiskoruságáról (betegségéről stb.), a gyámról, a regensségről és az országgyülés egybehívásának biztosítékairól. — E biztosítékot nem nyujthatja többé a nádor.

A nádori hivatal nem fér egybe a modern alkotmányos állam fogalmával. — De a nádori intézményben benn rejlik már magva egy oly intézménynek, mely nemcsak hogy nem képvisel meghaladott álláspontot, sőt inkább föladványt, melynek megoldásáért modern népek is küzdenek. — A nádori intézmény ez oldalról a tizenkilencedik század államjogi nyelvére leforditva a „Hooge Raad“-ra s a „Staatsgerichtshof“-ra emlékeztet.—Nálunk is nem egyetlen egy emberre, de a biróságok függetlenségével, illetékességével biró testületre kellene ezentúl ruházni a történelmileg fejlett nádori intézmény azon jogkörét, mely az alkotmány őrévé avatta a nádort. — Deák Ferenc szavai a király jogainak megszoríthatásáról.

Nem azok tesznek szolgálatot a monarchiának, kik még még ma is középkori előjogokkal akarják körülsáncolni a koronát.

IV.

A TÖRVÉNYHOZÓ HATALOM.

A törvényhozó testület egybeállitási elemeinek s jogköre föltételeinek korszerű megállapítása nélkül a parliament nem lehet ma már biztonsági szellentyűje az államéletnek, hanem csak a multból öröklött terhét fogja öregbíthetni a népnek, s erőszakos kitörések felé fog terelni. — Képviselőházunk nem egy egységes alapra, de három egymástól telje-

sen elütő alapra vagyon fektetve. — Az 1848-iki V. törvénycikk. — Az erdélyi választási törvény. — A horvát országgyülés küldöttei. — Azon választási törvény, melyet a kormány közelebb a ház elé terjeszteni fog. — A tekintetek, melyeket egy ily törvény alkotásánál szem előtt tartanunk kell. — Kell-e egy ily törvény alkotásánál figyelemmel lennünk a küllállamok választási törvényeire?

A választási törvények a svéd, norvég, dán, hollandi, belga, francia, angol, portugal, spanyol, olasz, schweizi, porosz, görög, rumén, szerb, északnémetszövetségi és cisleithan alkotmányokban.

A befolyás, melylyel a szomszédok szabadelvűbb választási törvénye a hazai szétágazó erőkre hathatna. — Az europai alkotmányok fejlődésének átalános iránya a szavazatjog kiterjesztésére törekszik. — Az átalános szavazatjog ma még nem képlet, hanem föladvány, melyet minden egyes állam viszonyaihoz képest külön-külön lehet csak okszerűleg megoldani.

Az alapgondolat az, hogy az állam kötelékén belül mindenki birhasson szavazatjoggal, kinek részvéte a választásnál a közügynek nem árt. — Tehát még csak az sem lehet föltét, hogy valaki bármi néven nevezendő adót fizessen, vagy hogy katonáskodni tartozzék. — De az kell, hogy — törvény szerént — erkölcsileg feddhetlen legyen, és birjon az értelmiség és anyagi függetlenség bizonyos fokával.

Deák Ferenc nyilatkozata az erkölcsi feddhetlenség tekinteteiről. — Az anyagi függetlenség nem függhet adófoktól, annyira relativ, s annyira az egyéni tulajdonoktól föltételes csupán. — A hibák, melyekbe e részben a francia forradalom esett. — A katonák, papok, nők. — Az értelmi képesség elengedhetlen minimuma az irni-olvasni tudás az elemi tanoda tantárgyainak ismeretével

együtt. — Ez utóbbitól egyelőre el kell tekintenünk, de az irni-olvasni tudást föltételül már most kiköthetni. — Az ellenvetések — A nemzetiségek érdekei. — Az irni-olvasni tudás nem oly erkölcstelen biztositéka lenne a magyarság egyelőrei fölényének mint bármily adófok. — Hazánk állami egysége csak a művelődésben tömörülhet meg. — Átmeneti intézkedésül meg kellene hagyni a szavazatjogot mind azoknál, kik azt az 1848: 5. törvénycikk alapján, már saját személyökre gyakorolták. — A választhatóságra nem kell semmi tüzetes képesitvény — A választó kerületek nagysága, illetőleg a választók nagy száma már maga művelődési biztositék. — De tisztviselők, katonák, papok ne legyenek választhatók. — A választási előmunkálatokat a törvényhatóságnak kell vezetnie. — A végrehajtó hatalom azonban fölebbezési forum nem lehet. — Ide egy független biroság kell, mely nem lehet más, mint államtörvényszék — A választók névjegyzékének évről-évre egybe kell állittatni december második felében, uj évnapján pedig községenként nyomtatásban minden egyes beirt választónak kézbesíttetnie kell — Az ellenvetések e nyomtatványozás ellen. — Az előnyök, melyek mind az erkölcsiségre, mind a közvélemény lehető kipuhatolhatására, mind a népiskolára, az irni-olvasni tudás föltétei mellőzhetlenségének ily bejátszása által, ráháramlanának — Az igazolójegy átvétele mint módozat az irni-olvasni tudás képesitvényének megállapitására. — Törvényt kell hozni a vesztegetések, megfélemlitések és erkölcstelen kényszeritések vagy kényszeritési kisérletek szigorú megbüntetésére. — Nemkülönben a rágalmak és verekedések szigorú megbüntetésére is. — A reclamatiók. — A választási cselekvénynek lehetőleg egy napon kell az egész országban történni. — Községenként, titkos szavazással. — E titkos szavazásnak azonban oly módozatát kell behozni, mely lehetőleg távul tartsa az aggodalmat az elkö-

vethető visszaélések iránt, különben jobb a fönhangoni választás. —A módozat golyókkal vagy rudakkal. — A választás azonban csak úgy lehet érvényes, ha a beirt választók felénél legalább egygyel több választó szavaz. — Megválasztott képviselőnek csak az tekinthető, kire legalább egy szavazattal több esik mint a beirt választók fele. — Frantz ötletei — A relativ többséggel választott uj választásnak vetendő alája — A kisebbség képviseltetése.—Hare módozata kivihetetlen—Nálunk a valódi többség kipuhatolhatására csak azon módozat lenne kivihető, mely szerint mindazon képviselőjelöltek, kikre nem egy, hanem több kerületben összesen legalább egygyel több szavazat esett, mint a kerületenként absolut többséggel megválasztott képviselők közt a legkisebb szavazatszámmal megválasztott képviselőre, szintén megválasztott országos képviselőkké lennének — Egyébként a kisebbségek ily képviseltetését egyelőre nagy hátrány nélkül lehetne még mellőzni — A képviselők igazolását ki végezze?— Mely esetekben legyen érvénytelen a választás? — A képviselőház elnöke, tisztviselői.— A házszabályok — A svéd alkotmány ide vonatkozó mozzanatai — A mentelmi jog — A kárpótlás. — A democratia érdekei — Az északamerikai egyesült államok congressusában az évdijak és a mileage.— Mr. Taylor inditványa Angliában.—Gr. Bismark és az északnémet-szövetségi parliament. Olaszországon. — Svédországon.— Norvégiában. — Hollandiában. — Dániában. —Belgiumban. — Franciaországon. — Spanyolországon — Portugálliában. — Ruméniában. — Szerbiában. — Görögországon. — Jelenlevők könyve: módozat képviselők munkakerülő távozásának ellensúlyozására. — A javaslatok szentesitése.

b) Felsőház.

Párhuzam a magyar országgyülés felsőháza és Europa egyéb államainak felsőházai között. — Az alkotmányfejlődés mint fokozatos ébredése a népélet államalkotó erejének.

A különböző tényezők, melyek mind e felsőházak alkotásánál az illető törvényhozásokba befolyhattak. — A törekvés megmenteni a mult hatalom maradványaiból a mennyit lehet. E törekvés nem fér egybe az emberiség érdekeivel. — Sainte Beuve érvelése. — A másik törekvés: mérséklő hatalmat — pouvoir pondératif — hozni létre. —Van-e erre szükség alkotmányos monarchiában a veto mellett?

A. Winter elmélete a „Staatsmännerhaus"-ról.

E szerepnek utólag gyakorolva nincs józan értelme.

Ha van szükség képviselőházon kivül még egyéb testületekre a törvényhozó hatalom támogatására, ugy ezek nem felsőház, hanem egyrészről államtanács, másrészről államtörvényszék és államszámvevőszék lehetnek ma már csupán.

c) Államtanács.

A félreértések, melyeknek az államtanács intézménye kitéve van. — Az államtanács Franciaországon. — Az államtanács az 1864-diki görög alkotmányban. — Mért van szükség nálunk államtanácsra? — Hogy a törvényjavaslatok szakértelmi előkészitésében a törvényhozó hatalmat támogassa. — E támogatás nem szoritkozhatik csùpán a kormány által szőnyegre hozott inditványok codificálására. — Kell, hogy tanulmányából, készletével támogassa a törvényhozótestület bármely egyes tagjának kezdeményezéseit is.

Sőt, ha valahol, hát hazánkban van szükség egy szakértőkből álló testületre, mely a szükségleteket tanulmá-

nyozza és oly eszméket is terjeszthessen a törvényhozás elé, melyek ennek keblében szóba nem jöttek.—Kötelező erővel, vagy gátlóval azonban az államtanács előterjesztései nem birhatnak. — Vajjon megfelelhetnének-e ugyane céloknak az enquêtek?

Avagy a Mohl által inditványozott „Gesetzgebungscommission"? — Elégségesek-e az egyes miniszteriumok alá beosztott codificationalis osztályok? — Nem a végrehajtó hatalomnak föladata a törvényhozás munkálatait előkésziteni. — De erre ideje sem lehet.

Az államhatalmak munkafölosztásáróli elméletre tett ujabb támadások. — Az igazságügyminisztert az államtanács vezetése, vagy fölügyelete nem illetheti meg.

Az államtanács csak a miniszteriumtól teljesen független államtestület lehet.—E függetlenségben nem volna veszély, miután nem ruháztatnék sem birói, sem közigazgatási teendő az államtanácsra. — Az államtanács szervezete — Kinevezés vagy választás utján töltendő-e be? — Mi lenne célszerűbb, oly államtanács-e, melyben csak az uralkodó párt avagy az olyan-e, melyben az összes pártok képviselve lennének?— Elmozdithatlan legyen-e vagy az évek bizonyos számára választott? — Az országgyülés az államtanácsosokat kik közől válaszsza? — Az államtanácsosok fizetése. —Ellenvetés az államtanács intézménye ellen takarékossági szempontból. — Mi a józan takarékosság egy korszerűleg berendezett államban?—Ellenvetés a pártpolitika szempontjából. — Pártérdek, szakértelem és a haza érdeke.

d) Államszámvevőszék.

Az angol parliament gyakorlata a zárszámadások megvizsgálásában.—Negyvennyolcadiki törvényeink és a ránk torlódott törvényhozási teendők halmaza. —Államszámvevőszék

szükséges, de mennyiben nem felel meg a fölállitott államszámvevőszéki intézmény hazánk szükségleteinek?—A nyilvánosság és szabadverseny mint a parliament jogkörének megóvó eleme az államszámvevőszék netáni visszaélései ellenében.

V.

A BIRÓI HATALOM.

A birói hatalom forrása.—Europa alkotmányai mennyire ütnek el egymástól e kérdésben?—Hazánk viszonyai, szükségletei és a birói hatalom. — A birói hatalom függetlenségének minő biztosítékot szerezhetnénk minálunk? — Kinevezés, előléptetés, végrehajtó hatalom által, elégtelen fizetés, a királyi ügyész kivételes állása. — Az igazságszolgáltatás mint fegyver a hatalom kezében. — Mind e visszaélések ellenszerei.—Minő fizetést adjunk mí biráinknak? — A birák választása politikai testületek által ép oly kevéssé felel meg a célnak mint a birák kineveztetése a kormány által. — A birói állomások betöltésének lehetőleg fölül kell minden párt üzelmen állani.— Minő módozattal érhetnők el hazánkban e célt? — Az első folyamodványi birákat a másodfolyamodványi törvényszékek választhatnák azon létszámokból, melyeket az országos pályázat alapján az öszves jelentkezőkből a törvényhatóságok e célra, a törvényben megállapitandó képesítvények értelmében fölterjesztenének.—A másodfolyamodványi birákat a legfőbb törvényszék birái választhatnák azon elsőfolyamodványi birákból, kik ellen a törvényhatóságok évenkint ez ügyben fölterjesztendő jelentéseikben indokolt, illetőleg beigazolt panaszt még kisebbségi véleménynyel sem emelnek. — A legfőbb, illetőleg semmisitő törvényszék birait választhatná az államtörvényszék azon másodfolyamodványi birákból,

kik ellen az ellenőrzésökre évről évre kiküldendő ország-gyülési, pártkülönbség nélkül alakítandott bizottságnak sem többsége, sem kisebbségi jelentése panaszt nem emelne. — Az államtörvényszék biráinak kétharmadát az összes törvényhatóságok in solidum választanák. — A hátralevő harmadrészre nézve a választott kétharmadrész saját maga egészítené ki magát, a legfőbb itélőszék biráinak sorából. — Elmozdíthatlanoknak kellene lenniök az öszves biráknak. — Az államtörvényszék birái — törvény utján kivül — csak az országgyülés vagy a törvényhatóságok egyhangú kivánatára lehetnének elmozdíthatók. — A birói hatalom ellenőrzése a törvényhozótestület által a svéd alkotmányban.—A birói szervezet kérdése. — Az illetékesség. — Az esküdtszék. — A békebirák. — Az egyes biróságok. — A társasbiróságok. — Az elsőfolyamodványi törvényszékek. — A másodfolyamodványi törvényszékek és eddigelé számuk hazánkban.—A másodfolyamodványi biróságok száma a külföldön.— A legfőbb itélő s semmisítő törvényszék.—Az államtörvényszék és illetékességi köre. — A birói felelősség. — Hogy a vádlott közegén át ne kelljen visszakapnia a panaszos félnek beadványát. —A nyilvánosság, szóbeliség. — A perrendtartás. — Közjegyzők. — Kereskedelmi, váltó, bányabiróságok s. t. b. — Sajtóbiróság. — Nyelvkérdés —A birói tekintély helyreállitása Magyarországon.

VI.

A VÉGREHAJTÓ HATALOM.

A felelős miniszterium szervezete.—Az 1848: III. törvénycikk elrendelte tárcabeosztás nem elégíti ki a szükségleteket. A közoktatásügyi miniszterium elválasztandó a vallásügyitől. Utóbbi megszüntetendő.—Addig is vagy az igazságügy vagy

a belügyminiszteriumhoz csatolandó. — Állitsunk külön földmüvelési miniszteriumot. — Sőt hazánkban vajmi szükség lenne egy közegészségügyi miniszteriumra is. — A hadügy és külügy.—A hiányok az egyes miniszteriumok jelenlegi szervezetében.— A szakképesítvény.—A szakvizsgák az egyes miniszteriumokban. — A hivatalnokok fizetése oly magas legyen, hogy a teljesen vagyontalan szakerőt is lehetőleg fölmentse az anyagi gondoktól szemben az élet drágaságával. — A nyugdíjrendszer. — A miniszteri felelősség. Az 1848: III. törvénycikk elégtelensége. — A jegyzőkönyv. — A miniszteri felelősség Angliában, Svédországban, Norvégiában, Dániában, Hollandiában, Belgiumban, Schlesvig-Holsteinban. — A képviselőház és az államtörvényszék szerepe a kormány felelctre vonásánál. — A kormányzat nagy föladványai az egyes szakmákban. — A közigazgatás közegei. — A központi kormány és az önkormányzat.

VII.

A MEGYE.

Kell-e „a megyét codificálni“? — Elég lett volna-e az 1848: XVI. törvénycikk rendelete szerént népképviseletre fektetni a megyei bizottmányokat, s a többire nézve magára hagyni a megyei önkormányzat hagyományos fejlődését? — A hátrányok, melyek az ily politikából már-már hazánkra háramlottak.—Közművelődés, közegészségügy, szegényügy, közlekedés, ipar-kereskedelem, földmüvelés, sőt igazságszolgáltatás és közigazgatás érdekei és a megyerendszer az 1870-diki megyerendezési törvény előtt. — Az 1870-diki megyerendezési törvény veszélyes oldalai. — A balközép munkálata. — Hangok a házon kivül. — A törvényhatósági rendezés és a haza

érdekei. — A központositás és az önkormányzat külföldön. Elméletben és gyakorlatban. — A megye mint jellemzőleg magyar intézmény. — Rousseau és Stuart Mill. — Gneist tanulmányai, az angol önkormányzatról mennyiben vezethetnék félre a magyar reformert?

Mi az egészséges mag és mi a kórtani elem a történelmileg fejlett magyar megyében?—Hogy lehetne ez egészséges magvat korszerűleg, tovább fejleszteni?—A területrendezés kérdése.—Városi törvényhatóságainkat egybe kell olvasztanunk a megyei törvényhatóságokkal.—Mért?—Kinemegészülő társadalmi rétegeink egységes nemzettestté nem fognak egybeforrhatni, ha a vezénylő népréteg két külön történelmileg elgázó mederben—a városok ugynevezett „polgári“ és a megyék ugynevezett „köznemes“ medrében — fog jövőre is tovább fejlesztetni.—A kiterjedés, népesség, közlekedés, közgazdászat, közművelődés és történelmi hagyományosság tekintetei a törvényhatóságok területi rendezésénél.—A történelmileg fejlett grófsági területek szabálytalansága Angliában nem nyujthat analogont megyeterületeink okszerűtlenségeivel szemközt. — Az ellenszenv öregebb nemzedékünknél a területrendezés ellen miben gyökerezik?

Magyarország Királyhágón inneni és túli összes területét legcélszerűbben hogy lehet rendezni?—Körülbelül negyven megyébe lehetne a jelenlegi összes területeket, megyéket, kerületeket, vidékeket és szabadkirályi városokat a — történelmi hagyományok lehető épségben tartásával — csoportosítani.

A megyei székhelyek kell, hogy megannyi közművelődési és közgazdászati gócpontok legyenek.—Budapestnek mint fővárosnak külön megyét kellene képezni.—A megyének mint törvényhatóságnak föladata szemben a központi kormányzattal és törvényhozással.

A megye mint helyhatóság. — A megyei képviselő testület. — Kell, hogy állandólag együtt ülésezzen, ha azt akarjuk, hogy az, mit a megyétől várunk, ne legyen merő illusio. — Tagjainak száma nem szükség, hogy 60-nál többre terjedjen. — A megyei képviselők kétharmadrészét ugyanazok választhatnák, kik az országyülési képviselőket választják.—A hátralevő harmadrészt az ekként választott kétharmadrész választhatná szakosztályonként szakerőkből. — A megyei képviselőtestület e szerént állna összesen 60 tagból, 40 közvetlen választottból és 20 másod fokon választottból: ez utóbbi 20 pedig 4 jogtudósból, 3 mérnökből, 3 orvosból, 3 közművelődési, 3 közgazdászati, 3 közigazgatási szakférfiuból. — A képviselőtestület elnökét és egyéb tisztviselőit saját kebeléből választaná.—A megyei képviselők évdíjt kell, hogy húzzanak. — Olyat, mely őket képessé tegye, hogy ha kell, állandólag a megye székhelyén lakhassanak károsodás nélkül. — Ezen évdíjból azonban az első elmaradásért birságul egy havi, a második elmaradásért két havi illeték le lenne vonandó.—A harmadik igazolatlan elmaradás a képviselőtestületbőli kitörlést vonná maga után. — Minden egyes szék megürülése esetében azonnal uj választás lenne elrendelendő. — A megye kormányának a központban következő szakosztályokból kellene állani: 1) közigazgatási, 2) jogi, 3) közegészségügyi, 4) közlekedési, 5) közgazdászati, illetőleg földművelési stb., 6) közművelődési szakosztályból. — Ugyanily szakosztályoknak kellene alakíttatniok a megyei képviselőtestület kebelében is. — A megyei számvevőszék. — Árvaszék. — Telekkönyv. — Beszállásolás s. t. b. — Rendőrség. — A tisztviselőség minden egyes szakosztálya élén egy főnök, — akár alispán címmel — állana a helyi igények szerént kisebb, nagyobb tisztikarral.

A tisztviselőket titkos szavazás utján a megyei kép-

viselőtestület választaná mindazok sorából, kik országos pályázat utján akár személyesen jelentkeznének, akár legalább 10 megyei választó által ajánltatnának, föltéve, hogy a törvényben kimondandott szakképesítvényt egy e célra kiküldendett szakértő bizottság előtt nyilvánosan igazolják. — A megyei tisztviselőknek oly fizetést kell huzniok, hogy a teljesen vagyontalan szakértő is kényelemmel eltarthassa belőle családját.—Az előnyök, melyeket egy ily rendszer a közművelődés, közerkölcsiség és közgazdászat javára kamatozna. — Az előléptetés tekintetei a választásoknál hogy biztosíthatók? A nyugdijrendszer és a megyei tisztviselőség. — A közgyülés. A tisztviselők nem birhatnak szavazattal a közgyülésben. — A tiszteletbeli tisztviselők intézménye egyszer mindenkorra eltörlendő. — A főispán jogköre szemben a közgyüléssel. — A tisztviselők jelenlenni tartoznának, kérdeztetve fölvilágositást kellene adniok; előterjesztéseket tehetnének. — A képviselőtestület említett 6 szakosztályainak állandólag együtt kellene ülésezniök, hogy a modern államszükségleteket a megyében inductiv uton tanulmányozhassák s azokat az önkormányzat alakjában kielégíteni valóban képesek lehessenek.

Rendes közgyülés minden héten tartandó.—Minden képviselő tartoznék magát beirni a jelenlevők könyvébe minden egyes ülés alkalmával.—Ezenfölül az ülések nyilvánosak levén, a hallgatóság közöl bárki is bejegyezhetné a távúllevők könyvébe azt, kit a teremben a képviselők között nem lát. — A közgyülés rendszerint csak a szakosztályok főnökeit utasíthassa, de minden egyes tisztviselőt felelősségre vonhasson.

Elfogúltság a hagyományos megyei intézmények iránt. — Visszaélések s tévnézetek a bureaukratia lényege körűl. — A modern állam szorosabb szervezeti kötelyéket igényel a közigazgatásban, mint a minőre az eddigi megyerendszer

képes volt. — A megye azonban jövőre is az államkormány-nyal csak a közgyülés által közlekedjék. — A föliratí és félretételi jog. — Analogonok az 1793-diki francia alkotmány-ból s a schweizi cantonalkotmányokból. — Rittingshausen parliamentellenes elmélete a demokratiáról. — A félretételi jog Angliában. — A cisleithan alkotmányosság e részben többet nyujt a törvény uralmának biztositására mint az 1870-diki köztörvényhatóságok. rendezéséröli törvénycikk. Hogy lehetne a felirati és félretételi jogot a parliamentarismussal megegyeztetni? — Az államtörvényszék. — Igaz-e, hogy az államtörvényszék intézménye a parliamenti felelős kormányrendszerbe ütköznék? — Kivételes állapotok. — A királyi biztosok intézménye eltörlendő. — A parliamenti felelős kormányrendszerben, csak oly kormánybiztosok lehetségesek, kik nem a király „szent és sérthetlen" személyét, hanem a felelős kormányt képviselik. — A felirat célszerüségi szempontból. — A megye mint a területén fekvő városok és ezutóbbiakkal coordinált járások kapcsolata. — A járás közigazgatási közegei. — E közegek szintén szaklagosan szervezendők. — A főszolgabiró alatt legalább egy közegészségügyi, egy pénzügyi, egy szegényügyi, egy jogi, egy közmüvelődési, egy rendőri, egy közlekedési, s egy közgazdászati tisztviselőnek kell a járás élére állittatnia. — A járás mint a területén levő mezővárosok és községkörök kapcsolata. — A községkör közigazgatási közegei — Szintén kell, hogy az emlitett szakmákra kiterjedjenek az alszolgabiró alatt. — A megyei pénztár. — A megyei adó. — Van-e szükség föispánra? — A főispán jogköre törvény által meghatározandó. — Hagyományos viszaélések a főispánság körül. — A föispán mint „méltóság" nem fér egybe a modern állam fogalmával. — A főispán nem lehet más mint tisztviselő. — Nem arra való, hogy díszelegjen, hanem hogy dolgozzék. — Az 1870-iki törvény téves fogásai. — A főispán

oly fizetést huzzon, mely a teljesen vagyontalan erőt is hivatalának a nyugalom egész kényelméveli viselhetésére képesítse. — Viszaélések a főispánok kinevezése körül. — Jövőre minő biztositékokra lenne szükség, e viszaélések ellenében? — A szakbiztosok és a megyei közigazgatás ellenőrzése.

A részletes jelentések a megyei közigazgatás összes ágairól havonként kinyomatandók és a megyei képviselők, nemkülönben a megye területén fekvő összes községek közt kiosztandók, valamint a törvényhozótestülettel, államtanácscsal és a miniszteriummal rendesen közlendők. — Az ellenőrzés elemei, melyeket a megyerendszer ily nyilvántartása a nemzeti önkormányzatba vonhatna. — A nyelvkérdés — A mult és a jövő.

VIII.

A KÖZSÉG.

Azon nagy félreértések, melyeknek a „község" fogalma az europai államrendszerben egyátalán kitéve van.—Az 1848: 23, 24 törvénycikkek.—A kormány községrendezési javaslata. A balközép munkálata.—A községi önkormányzat mit jelenthet józanúl ezidétt Magyarországon? — Önkormányzatot adni oly községnek, mely sem értelmileg, sem anyagilag kellő erőkkel nem rendelkezik, annyi mint desorgánizálni az államrendet s a közművelődést.—Minő föltétek mellett lehetne megadni az önkormányzati jogot a községnek hazánkban?— Az önkormányzat legalsó fokát csak oly helységnek vagy helységcsoportnak lehetne megadni, mely azonfölül, hogy a törvényben meghatározott polgári tanodát fölállitani s föntartani képes, még legalább egy közegészségügyi, egy közlekedési, egy közgazdászati, s egy közigazgatási tisztviselőt is képes a kellő képesítvények alapján, kellő fizetéssel ellátni. — Az önkormányzat nagyobb fokát lehet

ráruházni oly községekre, melyek legalább egy közös másodlagos tanodát, s egy ipartanodát, földmüves-iskolát, kórházat és oly könyvtárt képesek fölállitani és föntartani, mely az évenként hazánkban megjelenő összes irodalmi termékeket fölkarolja magába. — A községek tehát hazánkban. — Budapestet kivéve, mely külön megyét azaz külön törvényhatóságot képezne, — háromfélék lennének: városok, mezővárosok és községkörök, mindannyian a megye köztörvényhatósági kötelyékén belül. — Az előnyök, melyek az ily községrendszerből hazánkban a függetlenség, demokratia, közmüvelődés, közgazdászat érdekeire háramlanának. — Külföldi párhuzamok. — A svéd állapotok analogona mért nem menthet föl egy ily reform szükséglete alól? — A városok viszonya a megyei közgyüléshöz. — A városok szervezete korszerüleg hogy lenne keresztülvihető? — A képviselőtestület a városokban kétharmadrészben a nép közvetlen választottaiból, alakíttatnék meg, mely kétharmadrész azután a hátralevő egyharmadrészre nézve magát közigazgatási, közművelődési, jogi, közlekedési, közgazdászati, közegészségügyi szakerőkből egészítené ki.

Mennyire tévednek azok, kik azt hiszik, hogy az önkormányzat nélkülözhetlen biztosíték a képviselők túlságos nagy számában rejlik. — Külföldi párhuzamok. — Miért veszélyes a nagy szám hazánkban?

A képviselőtestület tagjainak száma a városokban nem haladhatja meg a 60-at — A városi képviselőtestület tagjait ugyanazok válaszszák, kik az országos képviselőket, szakaszonként, titkos szavazás utján — A tagok mint ilyenek a községben sem üléspénzt, sem bárminemü kárpótlást nem kaphatnak. — A képviselőtestület felelőssége. — A végrehajtó közegek a főpolgárnagy tetőzete alatt szakmák szerént szervezendők, és ugyan mint közigazgatásiak, közegészségügyiek,

szegényügyiek, közgazdászatiak, közművelődésiek, közlekedésiek és jogiak. — A tisztviselők szakképesítvénye mint a község önkormányzati magasabb fokának föltétele. — Országos pályázat a helyi nepotismus megtörésére és a szakerők földirati elterjedése hiányainak kipótlására. — A fizetés minő legyen? — Az előléptetés — A felelősség — A főpolgárnagyot a képviselőtestület által kitűzendett jelöltek közöl az összes választók titkos szavazás utján választhassák. — A többi tisztviselőt az országos pályázat utján képesített jelentkezők és képesített ajánlottak közöl a képviselőtestület. — Minő időhuzamra? — A közgyülés — Állandó legyen. — Jelenlevők könyve — Háromszori elmaradás esetében a képviselő kitörlendő és helyére uj választás rendelendő el. — A tisztviselők a közgyülésben szavazattal nem birhatnak — Községi adó. — A költségvetés, zárszámadás részletei, nem különben az összes községi ügyek állásáról a képviselőtestület havonként nyomtatott jelentést tartozzék közrebocsátani és az összes választók közt kiosztani, ugyszintén a megyei közgyüléssel, s a kormánynyal, államtanácscsal, törvényhozó testülettel is közölni. — A politikai iskola nem lehet már ezentúl a megye — Mért? — A társadalmi munka igényei. — A politikai iskola a községbe helyezkedik át. — A képviselőtestület rendes közgyülései a nemzedékeknek ezen iskolát kellő mérvben még nem szolgáltathatják.

Csak oly gyülések szolgáltathatnák azt, melyek közvetlenül nem bocsátkozhatnának bele a közigazgatásba. — Azon tömegnek, melyet nevelni kell, nem lehet engedni józanul oly kisérleteket, melyek az államrend és közművelődés érdekeit kockáztathatják. — Humboldt kacér szóvirága a politikai nevelésről. — De az ellenőrzésre, nyilatkozásra tért kell nyitni mindenki előtt. — Évnegyedenként ősgyülések lennének tartandók, hol minden választó polgár a köz-

ügyek fölött szabadon és ünnepélyesen nyilatkozhatnék. — A jegyzőkönyvek ez ősgyülésekről nyomtatásban közrebocsátva a képviselőtestület elé terjesztetnének, a nélkül, hogy kötelyező erővel birnának ez utóbbira nézve.

A közvélemény, melyet ez ősgyülések kifejlesztenének, a képviselőtestületet és ez utóbbi által a tisztviselőket a választások előkészítésében erkölcsi nyomással befolyásolhatná, mely előnyösebb lenne a közügyre nézve mint a korcsmai capacitatio. — Ez ősgyülések mint szónoklati tanfolyam. — A szónoklat és a modern állam egyátalán. — A mezővárosok és községkörök önkormányzati joga miben különböznék a városok önkormányzati jogától? — A városok költségvetésöket a megyének csak tudomásvétel végett terjesztenék föl, a mezővárosok és a községkörök költségvetését, zárszámadását a járási főszolgabiróság és a községi képviselőtestület előirányzati kettős javaslatainak tudomásul vételével a megyei képviselő testület fogná megállapítani, illetőleg megvizsgálni. — A mezővárosok és községkörök tisztviselőinek választásánál az országos pályázat utján jelentkezők és ajánltak szakképesítványét a megyei képviselőtestület vizsgálná meg, a városiaknál maga a város képviselőtestülete. — A választások a mezővárosokban és községkörökben a megyei képviselőtestület küldötteinek vezetése alatt mehetnének csak végbe. — A mezővárosok és községkörök képviselőinek száma a 24-et meg nem haladhatná. — Nem a számban rejlenék a népérdek biztosítéka, hanem a jól ellenőrző értelmi erőben. — A mezővárosok és községkörök képviselőit is kétharmadrészben a választók választanák, a hátralevő egy harmadrészre nézve azonban a kétharmad magát azokból egészítené ki, kik a törvényben meghatározandó műveltségi fokkal birnak. — A mezővárosok és községkörök szaktisztviselői és képviselői részéről, minő képésitványek lennének kikötendők? —

A választások. — A költségvetést és zárszámadást a járási főszolgabiróság tartoznék nyilvántartani nyomtatásban, s a megyei képviselőtestülettel közölni. — A főszolgabiró jogköre. — A községkörök élén az alszolgabiróságok állnának legalább egy közegészségügyi, egy jogi, egy közlekedési, egy közművelődési, közgazdászati s egy rendőri tisztviselővel. — A községkör elemei, — a kisebb helységek, eddigi mezővárosok, falvak, puszták, tanyák, telepek és egyéb helységek. — Szervezetök. — A vásár nem lehet többé önkormányzati kriterion.

A körjegyzők intézménye nem fedezheti az összes szükségleteket. — Mért nem kielégítő intézmény ma már az eddigi jegyző-birórendszer? — Magyarországot művelődésállammá kell fejlesztenünk; az eddigi jegyző-birórendszer pedig legfölebb a rendőrállami igényeknek felelhetne meg. — A községkör kötelyéken belül a helységek a jegyző-biró rendszert okszerű módositványnyal megtarthatnák. — Vajjon szenvedne-e csorbát az eddigelé hagyományosan ránkszállt „önkormányzat“ egy ily reform által? — Hisz eddig sem volt valódi önkormányzat községeinkben. — Az előnyök, melyek egy ily reformból az államrendre, közművelődésre, közerkölcsiségre és közgazdászatra háramlanának. — A nyelv kérdés a községben. — Szabadosság, kisérletezés és a nép érdeke.

IX.

AZ EGYÉNI ALAPJOGOK.

A törvényelőtti egyenlőség. — A jogegyenlőség. — A személyes szabadság. — A „Habeas corpus“ mennyire férne meg hazai viszonyaink közepette az államrenddel? — A vallásszabadság. — A tanszabadság. — Az egyesületi és gyülekezeti szabadság. — A sajtószabadság. — Sajtóbiróságok. — Esküdtszékek. — A halálbüntetés eltörlése.

X.

AZ ÁLLAM SZEMBEN A TÁRSADALOMMAL.

Az állam és az egyház. — Az autonomia kérdése a katholikusoknál. — Magyar ajkú g. sz. püspökség. — Az izraelita kérdés. — Közoktatásügyi állapotaink és a reform. Az alapnevelés. — Az elemi tanfolyam. — A másodlagos. — Az egyetem, egyéb harmadlagos tanodák és szaktanodák. — Tudományos intézeteink. — Csillagda. — Földdelejességi és meteorologiai észleldék. — Földtani intézet. — Muzeum. — Állitsunk egy önálló nagy nemzeti könyvtárt Budapesten.— Müvészeti intézeteink. — Tudományos és müvészeti társulataink segélyzése. — A magyar tudományos akadémia. — Irói segély- és nyugdíjak. — Közerkölcsiség — Börtönreform — Közvagyonosodás — Földmüvelés, ipar — Anyagi vállalatok segélyzése — Fővárosi közművek.

XI.

AZ ALKOTMÁNY BIZTOSITÉKAI.

A rendszer. — A sajtó, a' gyülekezetijog és kérvényjog mint az alkotmány biztosítékai külállamokban és hazánkban. — Gneist nézetei. — Tényleges viszonyainkból mi a tanulság? — A király, s a hadsereg esküje. — A köztörvényhatósági rendszer. — Az ősgyülések. — Az államtörvényszék. — Van-e alaptörvényekre szükség?—Az alaptörvény fogalma. — A magyar közjog állaspontja szemközt az alaptörvény fogalmával. — Mátyás és Ulászló törvényhozásai. — Az alaptörvény mért ne legyen Charte?

Az alaptörvény mint alkotmánytörvény csak abban különbözhetik egyéb törvényektől az államrend fejlődésének mai stádiumában, miszerént az alaptörvény megváltoztására egy országgyülésnek nem adja illetékességet. — Külföldi párhuza-

mok. — Mért nem utánozhatnók e részben sem az angol intézményeket? — Kellene-e részeltetnünk az alkotmányrevisiójában a köztörvényhatóságokat?

XI.

BEFEJEZÉS.

Viszapillantás azon alapeszmékre, melyeket államintézményeinek reformjánál keresztülvinnünk kellene. — Demokrat, állam közművelődési alapon. — A korszerű reform akadályai Magyarországon. — A magasabb műveltség szemben a politikai érettséggel hazánkban. — Alkotmányunk kórtani fejlődésének és a szűk látkörű helyi tapasztalatok káros viszahatása a tanulmányra. — A dualismus, mely eddig nálunk a tanoda és az élet közt fönállott. — A világosi fegyverletételre következett két évtized közvetlen és közvetett utóhatása a szereplő nemzedék eszmekörére és magatartására. — A viszaélések, melyek ez utóhatás folytán a politikai nyelvezet irányjelző műkifejezéseinek használatába a sajtó terén a parliamentbe, és a törvénytermekbe becsusztak. — „Központositás“ — „Bureaukratia“. — A francia forradalmak utóhatása a népszerűség rugóira a tömeg előtt. — A félreértés az angol intézmények és az angol nép törekvései körül. Gneist befolyása a szárazföldi reformszellemre egyátalán. — Az 1867-diki kiegyezés. — A nemzetiségektőli félelem. — A statistika maga megcáfolja azokat, kik azt állitják, hogy a demokratiai intézmények behozatala kockára fogná tenni hazánk egységét és magyar állami szinezetét. — Van-e szükség haladáspártra? — A szerep, mely ifjabb nemzedékünkre várakozik. — Magyarország missziója és a jövő.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK ÉS A KOR IGÉNYEI.

I.

BEVEZETÉS.

Sem negyvennyolcadiki, sem ujabb törvényhozásaink nem hozzák összhangzatba államintézményeinket a kor igényeivel.

Amaz, az idő rövidsége miatt, nem vihette keresztül következetesen azon eszméket, melyeket jelszóul hangoztatott.

Emezek a reform-munkálatokat oly szellemben folytatják, mely a haladás barátait megdöbbenti.

Igen, de hát hogy oldjuk meg azon föladványokat, melyek a történelmi fejlődésből nemzetünkre háramlottak?

Megkisérlem,—felelek e kérdésre jelen művemben.

II.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE ÉS A KOR IGÉNYEI.

Állami függetlenség, demokratia, közművelődés, közgazdászat: ezek azon nagy érdekek, melyeket állam-intézményeink reformjánál szem előtt tartanunk kell.

Vannak államok, melyekben az államintézmények reformjánál alig szükség egyelőre egyébre törekedni, mint szabadságra és jogegyenlőségre.

Sőt vannak államok, melyekben a szabadság is megvagyon, s a mi még hiányzik, az egyedül a jog-egyenlőség.

Amazokra példa Németország; emezekre Anglia, meg Belgium.

Sem Németországon, sem Angliában nincs szükség oly rendszabályokra, melyek a közművelődés és közgazdászat céljaira az állam összes erőinek erőfeszitését követelhetnék.

Még kevésbé van akár Angliában, akár Belgiumban szükség arra, hogy azon biztosítékokon kivül, melyeket a valódi parliamentarismus nyujthat, az állam függetlenségének megóvására még egy második, sőt harmadik erődvonalat vegyenek föl a nemzeti önkormányzat rendszerébe.

Németországon ugy mint Angliában erősebb már a társadalom, hogysem a közművelődés, földművelés, ipar, kereskedelem, sőt közegészségügy, szegényügy, közlekedésügy netáni állami elhanyagolása pár év alatt a nemzet egész jövőjét veszélyeztethetné.

Sem Anglia, sem Németország parliamentarismusára nem nehezedik oly külnyomás, mely arra intené az államférfiakat, hogy minden legkisebb alkotmányfejlesztő kezdeményezésökben a törvényes ellenszegülés módozataira gondoljanak egy ily külnyomás ellenében.

Magyarországon mindez máskép vagyon.

Magyarországot — hisz ezt minden párt gondolkodói egyiránt bevallják — csak közművelődésünk s közgazdászatunk rendkivüli fölfokozása mentheti meg, pedig Magyarországon az, a mi mind a közművelődésnek, mind a közgazdászatnak másutt legjobb támoszlopa, a bevégzett modern társadalom, ez Magyarországon még mindez ideig nem létezik.

Ma még csak egyes társadalmi rétegek léteznek minálunk, szétágazó erők, melyek önmagukra hagyatva aligha fognának valaha kiegészülni egymással.

Eddigi kiváltságolt osztályaink és földművelő néprétegünk legnagyobb része magyar ugyan; kisebb iparosaink egy része is az; de nagyobb iparosaink, kereskedőink túlnyomólag nem-magyarok; tőkepénzeseink túlnyomólag szintén nem magyarok; oly középosztályunk, minőt egykor Szalay Lászlónk óhajtott, oly

középosztályunk, mely az értelmiség és munka érdekközösségében magába olvasztani, egy egységes néppé, egy modern társadalommá igérhetné fejleszthetni a nemzetet, ily középosztályunk szintén nem létezik még.

Nem; mert sem eddigi ugynevezett köznemességünk, sem eddigi ugynevezett polgárságunk nem tölti be egy ily középosztály helyét.

Nem amaz, mert legnagyobbrészt nem városokban lakik, hanem elszórva a vidéken, tehát kellő művelődési gócpontokat nem képez, s mert az idők súlya alatt vagyonilag majdnem egészen tönkre jutott.

Nem emez, mert műveltsége — átalában szólva — sokkal csekélyebb, s ezenfölül sokkal kevésbé magyar, hogysem a népéleti fejlődésben a rendi maradványokra egy egységes bevégzett társadalom szervezhetése érdekében beolvasztólag hathatna.

Ha valahol, hát nálunk föladata az államnak, hogy intézményei által egy egységes társadalom létrejövetelét előmozdítsa.

Ha valahol, hát nálunk kell mindenekelőtt arra irányozva lenniök az államintézményeknek, miszerint legyőzzék a társadalomalkotó erők szétágazását azon biztositékok által, melyeket az átalános emberi érdekeknek nyujtanak.

Ime, a tőke, a nagyobb ipar, a kereskedelem alig csatlakozott még a magyar állam fejlődéséhöz!

Kifelé nehézkednek; oly erőkkel, a patrimonialis hatalom tényezőivel vallanak érdekközösséget,— mindez

ideiglen ott keresik előnyeiket, azon erőknél, melyek nemzeti polgárosodásunk föloszlatására törekesznek, ellentétbe helyezkedve — nem egy esetben — magával a magyar állam eszméjével, magával a magyar közművelődéssel.

Ugyan, de hát mi által lennénk képesek mind e szétágazó erőket egy oly fejlődés medrébe terelni, mely a most ki nem egészülő társadalmi rétegeinknek egy bevégzett társadalommá egységesülését kilátásba helyezhetné?

A függetlenség és szabadság, jogegyenlőség és népfelség e célra még nem elég.

Ide a közművelődés és közgazdászat oly állami fokozása is kell, mely szorosabb érdekközösséget birjon létrehozni a ma még szétágazó társadalmi erők között, mint a minő őket eddigelé a hazához kötötte.

Viszont sem Angliában, sem Belgiumban nincs szükség a törvénytelen rendeletekkel szemközt egyébre, mint azon alapjogra, miszerint a rendeletet bármely egyes ember félrevethesse.

Angliában, Belgiumban ott van ezen alapjog támogatására a kifejlett jogérzet, a sajtó hatalma, a gyülekezési és kérvényezési jog nagy horderejü módozatai.

Ámde hazánkban a tömeg nagy részének fejletlen állapota s az említett védtényezők csekély jelentősége mellett, csak ugy érhető el a törvény uralma, ha ezen alapjogot azon együttes erő és belátás gyakorolhatja, mely községi rendszerünkben ezentúl kifejthető, s mely törvényhatósági intézményünkben eddig is letéve volt.

Ezek után alig birhatnának tehát cáferővel akár az önkormányzatnak reformja körüli kivánalmaink ellenében azon analogiák, melyeket Anglia vagy Belgium ugynevezett önkormányzati rendszeréből Gneist vagy Dupont-White fölhozhatnának, akár a közművelődési vagy közgazdászati politika állami méltatása körüli buzgalmunk ellenében azon elméleti ellenvetések, melyeket a hazai viszonyainkat egyátalán nem ismerő nyugati állambölcsek rendszereiből valaki ránk vélne olvashatni.

Reform-munkálatainkban az alap, melyre intézményeinket építjük, csak hazai viszonyaink, népünk erkölcseinek ugy mint valódi szükségleteinek, érdekeinek és erőinek elfogulatlan tárgyilagos figyelembevétele lehet.

Ámde mennyire tévednek azon államférfiak, kik hajlandók a nemzeti géniusz ihletének tulajdonítani alkotmányosságunk történelmi fejlődésének nem egy kirivó vonását, mely — igazat szólva — csak a népérdekellenes hatalom százados nagy visszaéléseinek kinyomata volt!

Igy fogják föl többen azon aránytalanul nagy szerepet is, mely közjogi fejlődésünkben az irott joggal szemben a szokásos jognak jutott.

Pedig mitsem könnyebb fölismerni, mint azon nyomást, melyet a mohácsi vész óta a hatalom saját roszul értett érdekében törvényhozásainkra ez irányban gyakorolt.

Az uralkodóház tanácsosai három századon át oly állam alkotásán fáradoztak, melyet a nemzet csak egy pillanatig sem volt képes a haza fogalmával azonosítani,

s hogy céljokat érhessék, valahányszor intézményeinket a haladó kor igényeivel párhuzamosan fejleszteni kellett volna, az öröklött intézményekből csak a valóban megtartandót, csak a függetlenség, szabadság és közművelődés biztosítékait rombolgatták, mig az elavultban nem egyszer ismerték föl a fejlődő népérdek ellensúlyát, s ugyanazért, valahányszor ez oldalról meg lehetett gátolni a népérdek térfoglalását, mindannyiszor a „régi jó szokásokra“ hivatkoztak.

A rendeknek tetszett e jelszó; mert hiszen igy, ugyszólván, fölmentve érezték magukat a szerves törvényhozás fáradalmaitól, s észre sem vették, hogy alkotmányosságunk megérkezett a tizenkilencedik századba, a nélkül azonban, hogy e „régi jó szokások“-at, a szerves törvényeknek hiányát a legtöbb esetben más fordíthatta volna hasznára, mint a népérdekellenes hatalom.

Nem abból fogjuk kitanulni a lélek legtitkosabb sejtelméig a nép erkölcseit, a mit a nemzetnek Sánta Báthory kezdeményezései óta haláltusájában létrehoznia sikerült.

Maga a siker alig tanuskodhatik egy nép erkölcseiről egész tisztán, világosan, midőn ennyire egyenetlen volt a küzdelem.

Meg akarjuk ismerni népünk géniuszát: hát tanulmányozzuk azt, ugy mint az ma nyilvánul, a társadalom minden rétegében, az ország minden pontján, inductiv uton.

Ne szoritkozzunk helyhöz kötött tapasztalatokra.

Gyüjtsünk kimeritő statistikát azon viszonyokról, melyekben a nép mai napság a közügyekhöz tényleg áll.

Ámde, még ha ezt teszszük is, ne gondoljuk, hogy az erkölcsök, melyeket ily tanulmányok folytán napvilágra hozhatunk, egyedüli jogosult alapját képezhetnék intézményeink reformjának.

A nép szükségletei még fontosabbak, mint annak erkölcsei: mert az erkölcsökön okszerű politikai és tanodai nevelés által javítani lehet, de a szükségleteket büntetlenül kielégítlen hagyni alig.

S midőn intézményeinket oda akarjuk fejleszteni, hogy ki lehessen általok a nép szükségleteit elégíteni, ne feledjük, hogy a szükségleten, érdeken és erkölcsön kivül még más is van, a mit a reformernek szem elől téveszteni egy percre-sem szabad, és ez az: erő.

Értelmi s anyagi ereje ugyanazon népnek, melynek szükségleteit kielégíteni, érdekeit fedezni kell.

III.

A LEGFŐBB HATALOM.

Az alkotmányos monarchia föladata mindenekelőtt kitisztulni azon maradványokból, melyeket a középkorból örökölt.

A mi alkotmányosságunk sem ment még teljesen ily középkori maradványoktól.

Modern alkotmányos monarchiában, mint jogállamban, nem lehet a király egyéb, mint az állam első tisztviselője.

Ugynevezett felségi jogai nem jelenthetnek ma már egyebet, mint megbizást a népfelségtől.

A legfőbb hatalom nem foglalhat magában egyéb jogokat, mint a melyeket a népfelség tüzetesen ráruházott.

Egyátalán nem gyakorolhat egyéb jogokat, mint a melyeket az alkotmány részére határozottan kijelöl.

Lehet része az államhatalmakban, de nem lehet sem a törvényhozó, sem a végrehajtó, sem a birói hatalomnak forrása.

S abból, hogy léteztek ügyek, melyek a történelmi

fejlődés folyamában sem az irott törvény, sem a gyakorlat szerént az ugynevezett országgyülési teendők közé nem soroltattak, nem az következik, hogy ezen ügyek jövőre is a királynak lehetnek föntartva csupán, hanem csak az, hogy eddigelé ezen ügyek fölött a még öntudatra alig ébredt népfelség hallgatag beleegyezésével vagy dacára a viszonyok súlya alatt tényleg maga a király intézkedett korlátlanul.

Valljuk be őszintén, hogy Magyarország közjogi helyzete mélyen alanta-áll még mindig a modern alkotmányos monarchia e fogalmának szinvonala alatt.

Avagy nem eléggé jellemzi-e a helyzetet már magában véve azon körülmény is, miszerint közjogi iróink — még mai napság is — „föntartott jogok"-ról beszélnek, melyek az országgyülés jogköréhöz nem tartoznának, — fönhangon hirdetik, hogy a király az államhatalmak forrása — sőt jogosultságot engednek azon kérdésnek, vajjon nincs-e joga a királynak a törvényeket saját felségi jogainál fogva fölfüggeszteni? *)

Nem az irott törvény hozta létre nálunk e helyzetet.

Hanem azon egyenetlen küzdelem, melyet a mohácsi vész óta nemzetünk alkotmányos jogaiért az uralkodóház patrimoniális térfoglalásai ellen le egész a legujabb időkig folytatni kényszerítve volt.

Ezért nem jöhetett létre nálunk 1848 előtt szerves törvény, mely a király jogkörét tüzetesen körülirta volna.

*) Gróf Cziráky: „Conspectus iuris publici Regni Hungariae ad annum 1848, historicis animadversionibus illustratus." Hegedüs átdolg. p. 168.

1848 előtt az ország rendei a százados nagy sérelmek súlya alatt beérték azon esküvel és ígéretekkel, melyekkel fejedelmeink koronázáskor vagy válaszul a sérelmes föliratokra : „Isten egyházait, a főpap, ország-nagy urakat, nemeseket, szabad városokat, s minden ország lakóit mentességökben, szabadságukban, jogaikban, kiváltságukban és régi jó s helybenhagyott szokásaikban megtartatni“ *) magukat kötelezték volt.

S ha nem is tiltották meg nekik, miként az 1627-ki „Verneuerte Landesordnung“ a cseheknek, a törvényhozási kezdeményezést, s átalában a király engedelme nélkül az országgyülésen bárminek is szóbahozatalát **), annyi mégis tagadhatlan, hogy az ország rendeinek, „mindezen öröklött közszabadságokat, mentességeket,

---

*) I. Ferdinand esküje. Az 1723 : 1 is „ezen örökös Magyarországnak és hozzácsatolt országok s tartományok összes karainak és rendeinek mindennemü, mind oklevélbeli, mind más akármely jogaikban, szabadságaikban, szabadalmaikban, mentességeikben, szokásaikban, kiváltságaikban és törvényeikben“ „való megtartásokat“ igéri a fejedelem részéröl.

Az 1741 : 8 már az ország karainak s rendeinek „alapjogait“ is emlegeti. Az 1790/1 : 2 már nem a karok és rendek, hanem Magyarország s csatolt részeinek minden egyes közszabadságairól, mentességeiröl, szabadalmairól, határozatairól, közjogairól, törvényeiröl és szokásairól“ szól.

**) „Verneuerte Landesordnung“ vom Jahr 1627. Art. VI : „So soll sich keiner, wass Würden, Standes und Wesens der auch seyn mag, unterstehen vor sich selbsten, ohne Unsern oder der nachkommenden Könige und Erben zum Königreich sonderbarer gnedigsten Befehle, etwas, es treffe an, was es wolle, denen Ständen zu proponiren und zur Berathschlagung münd- oder schriftlich fürzubringen.“ Art. VIII. : „Wir behalten auch Uns und Unsern Erben nachkommenden Königen ausstrücklich bevor, in diesem Unserem Erbkönigreich Gesetz und Recht zu machen und Alles, was das Jus legis ferendae, es Uns als dem König allein zusteht, mit sich bringt.“

régi jó, helybenhagyott szokásaikat" stb. a föltarthatlanul haladó kor igényeinek fedezésére kellő mérvben kamatoztatniok, le egész negyvennyolcig éppen nem állott teljes szabadságukban.

Ezernyolcszáznegyvennyolcadiki törvényhozásunk létrehozta a parliamentarismust.

De vajjon megszerezte-e mindazon biztositékokat, melyekre adott hazai viszonyaink között alkotmányunknak szüksége vagyon, hogy e parliamentarismust a korona tanácsosai, a király szabatosan körül nem irt felségi címén, adott alkalommal ki ne játszhassák?

E biztositékok nagyrészt még mai napság is hiányzanak.

Nincs törvényünk, mely a király kiskorusága, betegsége vagy egyéb akadályoztatása esetére arról gondoskodnék, hogy az országgyülés egybehívása a kellő időben el ne maradjon.

Nincs törvényünk, mely elejét venné azon visszaéléseknek, melyekre a királyi „veto" jogai alkalmat szolgáltathatnak.

Az 1485 : 2. törvénycikk a nádort teszi a kiskoru király gyámjává.

Sőt regenssé is :

„Mely nádornak a közben, mig az örökös felserdült korba lép, minden alattvalók s országlakók ugy mint igaz uroknak s királyuknak mindenkor engedelmeskedni és mindenekben szót fogadni tartoznak."

Az 1848 : 8. törvénycikk följogosítja ugyan a ná-

dort s királyi helytartót a végrehajtó hatalom teljhatalmú gyakorlására, de nem bocsátja jogköre alá az érsekek, püspökök, prépostok, apátok, s az ország zászlósainak kinevezését, a kegyelmezés jogának gyakorlását, a nemesség, címerek, rendek osztogatását, a magyar hadseregnek az ország határaín kivüli alkalmazását, nem különben a katonai kinevezéseket, melyeket egyenesen a királynak tart fön.

Világos tehát, hogy még az esetben is, ha az 1867: 7. nem helyezte volna is érvényen kivül az 1848 : III.: 2, 3, 9, 11, 17, 19, 24 és 38. §§-ainak a nádor mint kir. helytartó jogkörére vonatkozó intézkedéseit, gondoskodnunk kellene oly törvényről, mely a kor igényeinek értelmében a regensségi intézményt a parliamentarismussal teljes öszhangzatban hozná be alkotmányunkba.

Világos, hogy még ez esetben is törvényt kellene alkotnunk, mely megállapitaná, a mi még eddig megállapitva nincs *), az életévet, melynek betöltésével a fejedelem nagykoruságát eléri; — s törvényt, mely fönnálló viszonyaink értelmében megállapitaná a gyám és a regens jogkörét, föltételeit.

Mennyivel inkább kell azonban sürgetnünk ily törvény alkotását most, midőn az 1867 : 7. erejénél fogva még nádora sincs az országnak, ki az 1485: 2. t. c.

*) A pragmatica sanctio és a házi törvények 16 éves korában teszik nagykorúvá az uralkodót.

értelmében a gyámsági jogokat a kiskoru király fölött magának vindicálhatná azon „legidősebb agnat“ főherceg ellenében, kit a „Pragmatica sanctio“, az uralkodóház „Hausgesetz“-e gyámul s regensül az egész osztrák-magyar monarchiára nézve fölállitandott?

Egy főherceg ellenében, ki az uralkodást ez esetben tényleg kezébe vehetné a nélkül, hogy erre törvényeink értelmében jogosítva lenne, s magát az alkotmány épségben tartására esküvel kötelezte volna?

Ki fogja ez esetben joggal gyakorolni hazánkban a legfőbb hatalmat?

Ki fogja összehívni az országgyülést?

A nádor nem híhatja egybe, mert nem létezik.

A „Hausgesetz“ értelmébeni „gyám“ vagy „regens“ legidősb agnat főherceg sem híhatja össze, mert őt a magyar alkotmány mint ilyet egyátalán nem ismeri.

Az országbiró és tárnok sem híhatják egybe, mert az 1608: 3 : 2 csak nádorválasztási országgyülés egybehívására jogosítja föl, illetőleg kötelezi őket tisztségök és hivataluk elvesztésének terhe alatt : az 1867 : 7 : 2 törvénycikk pedig akkorra halasztja a nádorválasztást, a mikor már a „nádori méltóság hatásköre a felelős kormányzat elveivel megegyezőleg, törvény által szabályozva“ leend. Mindaddig tehát, míg ily törvényünk nem alkottatik, az országbiró s tárnok országgyülés-egybehívó joga is érvényen kivül marad.

Ugyanez eset álland elő, ha a király súlyosan be-

teg, hosszabb időre külföldre, hadba megy vagy bármi más módon hosszabb időre akadályozva leend.

Nem akarjuk kitenni a parliamentarismust azon veszélynek, hogy — az országgyülés egybe sem hivatván — ily esetekben merő önkény ülhessen bele a felség jogaiba?

Ugy alkossunk minél előbb törvényt

a gyámról,

a regensségről,

s az országgyülés egybehívásának biztosítékairól.

Mind a gyámság, mind a regensség, mind az országgyülés egybehívása biztosítékainak kérdése alkotmányunk történelmi fejlődésének kapcsán bensőleg függ egybe a nádori hivatal kérdésével.

Mi történjék a nádori hivatallal?

Szükséges-e, vagy legalább okszerű-e a fölfüggesztett nádori hivatalnak mint ilyennek egy vagy más alakbani visszaállitása?

Nézetem szerént a nádori hivatal egyátalán nem szükséges. Még csak nem is lenne okszerű parliamenti kormányrendszerünkben.

Két külön fokot állítani föl a legfőbb hatalom gyakorlására, a nádort és fölébe a királyt a parliamenti kormány, sőt országgyülés és birói hatalom felelősségi szinvonalán fölül: ez — mondjuk ki kereken — nem fér meg a modern alkotmányos monarchia fogalmával.

Ámde alkotmányunk történelmi fejlődése oly mozzanatokat vont a nádor jogkörébe, melyeket államintéz-

ményeink reformja alkalmával egyszerüleg mellőznünk nem volna egyéb a legnagyobb eszélytelenségnél.

Oly alapgondolat van letéve a nádori intézményben, mely nem csak hogy nem meghaladott álláspontot képvisel, sőt inkább ellenkezőleg magában rejti magvát egy új intézménynek, melynek szükségét, nyugat művelődési jogállamai is rég érzik ugyan, de a melynek sikeres megvalósithatásaért a népek eddig hasztalan küzdtenek.

Nem abban keresendő ezen alapgondolat, miszerént alkotmányos fejlődésünk a nádort mind a végrehajtó, mind a törvényhozó, mind a birói hatalomnak részesévé oly nagy mérvekben tevé.

A birói hatalomnak függetlennek kell lennie minden ily középkori nyomástól.

A végrehajtó hatalmat gyakorolja a felelős parliamenti kormány.

A törvényhozó hatalmat illetőleg pedig egyetlen egy ember — bármily magasztos legyen is állása — a veto ellenében nem nyujthat ma már kellő biztosítékot.

Nem ezekben lappang azon alapgondolat, melyre hivatkoztam.

Nem ezekben, hanem abban, miszerint törvényeink a nádort egyenesen az alkotmány őrévé tevék.

Az 1485-diki törvénycikkek azt rendelik, hogy nádorrá oly férfiú választassék, ki — a reá bizott terhet — az ország díszére, állapotának hasznára, nyugalmára s megtartására, bölcseséggel, tanácscsal és tekintély-

lyel viselhesse és szükség esetében az ország gyeplőit mérsékelhesse, és annak ótalmáról gondoskodni tudjon."

Az 1485 : 6 : azt rendeli : „hogyha netán a király s ország közt egyenetlenség vagy viszálykodás keletkeznék, a nádor hivatalból tartozik közbenjáró lenni, s magát közbevetni és minden igyekezettel, gonddal, szorgalommal és munkássággal azt hiven kiegyenlíteni."

Az 1485 : 7 : szerint pedig : „ha megtörténnék, hogy a király együgyű vagy hanyag a szószólók meghallgatásában, s azoknak adandó feleletekben, a nádor hivatalból tartozik intézkedni s annak hibáját pótolni."

Mit jelent mindez a XIX. század alkotmányos államjogi nyelvére lefordítva?

Ugyanazon kisérletet, melyet az államintézmények fejlődésének mai stadiumában a hollandi alkotmányban a felsőház és a „Hooge Raad"; s némileg Württembergben a „Staatsgerichtshof" jelez.

Kisérletet fölállítani annak ellenőrzésére, vajjon az államhatalmak nem jönnek-e a maguk működésében összeütközésbe az alkotmánynyal, fölállítani ennek ellenőrzésére egy közeget, mely a nemzeti önkormányzat kifolyása legyen.

Ezen alapgondolat elodázhatlan.

Mert az, a mit hazánkban jelez, mélyen érzett szükséglet.

Segítsük azt minél előbb kifejteni.

A nádor nem lehet ezen közeg többé.

Egyes ember a mai jogállamban nem lehet őre egy egész alkotmánynak.

Az alkotmány őre ma már csak egy okszerűleg szervezett testület lehet.

Még pedig — miként az alábbi fejezetekben kifejtendem — nem politikai testület.

Hanem valódi biróság, mely birjon a függetlenség, illetékesség és felelősség minden biztosítékaival.

Államtörvényszék, vagy ha tetszik, alkotmányszék.

De nem szolgai utánzata a „Reichsgericht"-eknek, „Staatsgerichtshof"-oknak, „Hooge Raad"-oknak, vagy „Haute Cour"-oknak.

Hanem oly intézmény, mely egyenesen hazánk viszonyainak tanulmányozásából, alkotmányosságunk szelleméből legyen kiemelve.

Ezen államtörvényszékre — vagy alkotmányszékre óhajtanám én bízni a kiskorú vagy beteg király gyámsági kérdésének elintézését s a regensségét is.

Ez értelemben óhajtanék szerves törvényt alkottatni.

Az országgyülés egybehívását illetőleg pedig törvényt óhajtanék alkottatni, mely gondoskodnék, miszerint abban az esetben, ha a király az országgyülést a törvényes időben egybehívni elmulasztaná, az országgyülés törvény erejénél fogva más közegek által egybehívathassék.

Hazánk viszonyaihoz képest ez intézkedés még most célszerűbb lenne tán mint egynémely modern

alkotmányé, mely azt rendeli, miszerint minden évben saját maguktól jőjenek egybe a kamrák.

Nálunk sem a jogérzet, sem a műveltség, sem a törvénytisztelet nem áll még oly fokon, hogy ezen alkotmányokat utánoznunk lehetne.

Idővel — a népnevelés haladtával azonban — hazánkban sem leendett szükségök a választókerületeknek arra, hogy egybehívassanak.

A törvényhozás joga a nép elidegeníthetlen sajátja: s ha a nép eléggé művelt, akkor elég, ha a választóknak a határnapot, módozatot maga a törvény szabja meg.

A másik nagy kérdés, mely itt fölmerül, az, hogy lehetne összeegyeztetni a veto-jogot a népfelséggel?

Azt mondják, a veto nem egyéb, mint hivatkozás a népre.

Megengedem.

De fajulhat viszaéléssé is.

És ekkor súlyos szenvedéseket okozhat a hazának.

Megakaszthatja a haladást.

Sőt megronthatja a köznyugalmat.

Egyenesen belháborúra vezethet.

Eddigi közjogunk értelmében az országgyülési alkudozások a végtelenig terjedhetnek.

Lehet, valamely törvényjavaslatot egyhangulag fogad el az országgyülés mindkét háza.

A sajtó helyesléssel nyilatkozik fölötte.

A közvélemény egyenesen követeli, hogy minél előbb törvény váljék belőle.

És mégis, ha a király nem szentesíti, eddigi közjogunk értelmében, nem lesz abból törvény soha.

Norvégia alkotmányának egyik pontja egyenesen kimondja, hogy ha három egymásra következő országgyülés mindkét háza változatlanul fogad el valamely törvényjavaslatot, az a királyi szentesítés nélkül is törvénynyé válik, mielőtt még az országgyülés föloszlanék.

Hasonlóan törvénynyé válik az Portugalliában, szentesítés nélkül, csakhogy itt nem három, hanem már kétszeri megszavaztatása után.

A ki ismeri a magyar monarchia még mindig fönnálló viszonyait, nem fogja-e óhajtani ugy a nép, mint a fejedelem érdekében, hogy hazánkban is hasonló törvény alkottassék?

Ha lenne ily törvényünk, akkor nem történhetnék annyi visszaélés a fejedelem nevével.

Nem fojtana el a merő pártérdek üdvös reformeszméket annak hiresztelésével, hogy hiszen a fejedelem ezt ugy sem szentesítené.

Nem irányozná összes erőfeszítését a fejedelem hagyományos környezete oda, hogy őt roszul értesítvén félrevezethesse.

Avagy tán azt mondja valaki, hogy mai napság ily törvényre szükség többé nincs, mert mai napság a fejedelem, ha egyszer használná is a veto jogát, nem fogna már másodszor a közvélemény erejének ellentállani?

Hiú önámítás!

Avagy nem zárta-e el épen hazánkban a legutóbbi háromszázévi kórtani fejlődés a fejedelem folytonos jól-értesülhetésének lehetőségét a nemzet meghamisítlan közvéleményének behatása elől még inkább, mint Europa bármely egyéb államában?

Tájékozott gondolkodó jóhiszemmel alig fogja állítani az ellenkezőt.

Angliában sincs törvény, mely a veto jogát ekként szabályozná.

Sőt az országgyülés egybehívását a gyámi, regensségi jogokat sem biztosítja szerves törvény Angliában.

Igaz.

De hasonlíthatjuk-e Angliát, hol a jogérzet oly erős, hol a közvélemény hatalma oly nagy az uralkodóház fölött — akár nyernek csatát, akár vesztenek a hadseregek — Magyarországhoz, mely e században már háromszor ment keresztül oly tapasztalatokon, minők az 1812—1827-diki, az 1848—1861-diki és az 1861—1865-diki voltak?

Angliában a királyróli elavult középkori, hűbéri jogfogalmak azért maradtak benn még mindez ideigóráig a közjogi fejlődésben, mert a parliament, s a közvélemény bizton számíthat igy is az uralkodóház jól értesült jóhiszeműségére szemben a tényleges nagy közérzülettel.

Nem sokat törődik azon fölfogással, mely pedig a történelmileg fejlett angol közjogot egészben átlengi, hogy

t. i. Angliának a király egyedüli földbirtokosa, sőt még azt sem vitatja, hogy volt-e gyógyereje a királyi kézföltevésnek a görvély ellenében?

Egyébiránt, IV. György esetéből eléggé megérthetjük, — mennyire nagyobb az angol népnek s az uralkodó háznak közös érdekeik fölismeréséből párosult fölvilágosult jogérzete, mint az irott törvény betüje vagy a szokásos jogból levont közjogi elmélet.

IV. György korában ép oly kevéssé létezett általános regensségi törvény mint azóta nem, és ugyan Blackstone szerint azért nem, mert egy ily törvény „ellentétbe jönne a király tökéletességéröli jogfogalommal".

Hogy egy ily fogalom nem férhet meg a modern állam fogalmával, ezt épen IV. György esete bizonyítja legjobban: IV. György megőrült; elfeledett irni; és mi történt? A parliament egy commissoriumra bizta a nagy pecsétet, és a commissorium által adatta meg jurisfictio útján a consenset a specialis regensségi törvényjavaslathoz! Ez történt Angliában, hol ugyancsak Blackstone tanúsága szerint elméletben a király kifolyása maga a parliament is, s hol a király előjogai elméletben korlátlanok, s csak annyiban nem azok, a mennyiben a törvény által korlátoltatnak.

Alig képzelhető nagyobb ellentét, mint a minő létezik egyfelől az angol közjogi elméletek, másfelől meg az angol közjogi gyakorlat között.

Igen, de ki ne látná be azon éles különbséget is, mely e tekintetben hazánk s Anglia viszonyai közt létezik?

Hogy mégis Angliában ily törvények mellett, s kellő törvények hiányában az alkotmányosság az utóbbi időben háborítlan térfoglalással fejlődhetett: nagyrészt azon körülménynek tulajdonítható, miszerint I. Györgytől kezdve le egész a mai napig kizárólag gyenge uralkodók ültek a trónon.

Nem volt közöttük egy is, ki a törvények e hiányát, félszegségeit a királyi praerogativa javára kizsákmányolni tudta vagy merte volna.

Hisz még III. György üzelmei is csak azt mutatják, mennyire veszélyesekké válhatnak a történelmi fejlődés némely irott és szokásos jogának elméletei Angliában mindannyiszor, valahányszor csak a közvélemény ereje e hagyományos elméletet le nem fegyverzi.

Angliában még ma is az a fogalom dívik, hogy a király egyedüli földbirtokos, — hogy a parliament a király kifolyása, s hogy a királyi praerogativa, a mennyiben törvény által nem korlátoltatik, korlátlan: és Pitt mégis már III. György korában nem akarta a walesi herceg regensségi jogát elismerni; sőt nyiltan kihirdeté a népfelséget és ennek nevében követelte, hogy regenssé az legyen, kit a parliament, mint a nemzet képviselete, akarni fog.

Jelenleg az angol jogtudósok — főleg Bowyer — véleményezése szerint Angliában senkinek sincs joga a regensségre igényt tartani, kit valamely parliamenti

acta azzá nem tesz. Ily parliamenti acta szabta meg a regensséget III. György utósó betegsége alkalmával is.

A Bill 51. Geo. III. c. 1. értelmében a walesi herceg regenssé volt leendő, azon kikötéssel, miszerint aláirja a pápa elleni nyilatkozatot. A regensség jogai elévülnek, mihelyt a regens külföldön laknék vagy katholikus nőt venne el. A beteg királyt a királyné és egy 8 tagból álló collegium őrizné.

Ha a király fölgyógyul, e collegium a Privy Councilnak adjon értesítést. A regensségnek vége legyen, mihelyt a király 5 privy councillor segélyével ismét átveszi az ügyeket. A regens a király összes ügyeit gyakorolja, de peereket ne tehessen, sem a trónörökösödést, sem az Uniformity actot, sem a skót presbyter egyház jogait biztositó actokat meg ne változtathassa.

Több biztosítékra az irott törvényben Angliának az eddigi fejlődés szellemében nem is igen volt szüksége.

Még oly esetben is, mint a IV. Györgyé, minő könnyű szerrel, minden rázkódtatás, sőt minden visszavonás nélkül haladott át az alkotmányos jogérzet az irott betük mind e mulasztásain!

Anglia viszonyaihoz hasonlókat azonban hiában keresnénk egyebütt bárhol egész Európában.

Nagyon természetes tehát, hogy Európa egyéb alkotmányos államai épen nem érezték magukat a szokásos jognak azon esetről esetre elővett fogásaira utalva, melyek Angliát a Stuartok visszahelyezése óta, még

inkább pedig oraniai Vilmos óta minden nagyobb, véres bonyodalomtól megkimélték.

A svéd alkotmány kormányalak-törvényének 39., 40. és 41-ik §§-ai megszabják, hogy azon esetre, ha a király külföldre utazik, annyira megbetegszik, hogy az uralkodási ügyeket vinni nem képes, vagy ha a király meghal, mielőtt a koronaherceg tizennyolcadik évét elérné, az államtanács (miniszterium) gyakorolja a király nevében és királyi teljhatalommal a regensségi jogokat mindaddig, mig az országgyülés egybe nem ül, gyámokat, gondnokokat ki nem nevez, s ezeket hivatalaikba be nem iktatja.

Ha pedig a koronaherceg már 18-ik életévét elérte, akkor ő viszi a regensséget.

A 41. §. szerint, ha a király háborúba megy vagy az ország valamely távoleső tartományába, mindannyiszor három államtanácsosból álló regensségi tanácsost nevez ki valamely királyi herceg vagy államtanácsos elnöklete alatt.

Azon esetben, ha a király 12 hónapon túl maradna külföldön, a regens vagy az államtanács 15 nap alatt az országgyülést egybehíni köteles, s ha a király erről értesíttetvén, nem jön haza, az országgyülés oly rendszabályokról fog gondoskodni, melyeket lehető legcélszerűebbeknek tartand. Ugyanez történjék, ha a király betegsége 12 hónapon túl terjed. Akkor is egybe kell hívnia az országgyülést, az államtanácsnak, ha a király elhalálozásakor kiskorú trónörököst hagy maga után, még pedig

15 nappal elhúnyta után ezen összehívásnak a birodalom és a főváros összes templomaiban ki kell hirdettetnie. A király végrendelete az országgyülést a kiskorú trónörökös gyámjára nézve nem köti, hanem saját belátása szerint egy, három vagy öt gyámot nevez ki a király nagykoruságáig, kik a fönálló alaptörvény értelmében fognak azután kormányozni.

Ha az egész uralkodóház férfiága kihal, akkor az államtanács 15 nap alatt országgyülést hirdet; az országgyülés pedig új uralkodóházat választ a kormányalakról fönálló törvény értelmében.

Ha fönirt esetekben mind a regens, mind az államtanács elmulasztanák egybehíni a kellő időben az országgyülést, akkor a másodfolyamodványú törvényszékek hívják egybe azt.

Ezt a rendkivüli esetekre nézve.

Különben a dolgok rendes folyamában a svéd országgyülés, a képviseleti törvény 2. §-a értelmében, a rendes ülésezésekre, már egyedül magánál a kormányalakról szóló törvény erejénél fogva, a nélkül, hogy külön egybehívásra kellene várnia, saját magától összeül minden évben, január 15-dikén, vagy ha e napra ünnep esnék, a következő napon.

A dán alkotmány 41-dik cikke is azt rendeli, hogy a rigsdag évenként október első hétfőjén saját magától jön össze, föltéve, hogy a király azt már előbb egybe nem hívta volna.

A hollandi alkotmány 34. §-a a király nagykorúságát egyszer mindenkorra 18 évhöz köti. A kiskorú vagy beteg király gyámjairól külön törvény intézkedik, valamint a regensségről is. (40—49. §§.)

A 70. §. szerint a király föloszlathatja ugyan a kamrákat, de a föloszlatást elrendelő határozatnak egyúttal már az új választásoknak 40, s az új kamrák összeülésének 60 nap alatt elrendelését is tartalmaznia kell.

A 97. §. szerint, ha a hollandi generalstatusok, midőn a király meghal vagy leköszön, országgyülésileg egybegyülve nem lennének, minden egybehívás nélkül jönnek egybe.

Az 1850-diki porosz alkotmány 52. §-a szerint a király az országgyülést 30 napon túlterjedő időhuzamra nem napolhatja el, s az elnapolásnak egyugyanazon ülésszak alatt nem szabad ismétlődnie.

Az 54. §. meghatározza, hogy a király nagykorúságát 18 éves korában éri el.

Az 56. §. szerint, ha a király kiskorú vagy beteg, akkor azon teljeskorú agnat királyi herceg veszi át a regensséget, a ki a királyhoz legközelebb áll.

Ha ilyen nem létezik, akkor az állam-miniszterium egybehívja a kamrákat, melyek regenst választanak.

A regens hivatalbalépésćig az állam-miniszterium gyakorolja a regensségi jogkört.

A norvégiai alkotmány 39. §. szerint, ha a király meghal és a trónörökös még kiskorú, az államtanácsnak rögtön egybe kell hinia a storthingot.

40. §. Mig ez egybegyülhet, egyenlő számú norvég és svéd államtanácsosokból regensségi testület alakíttatik, mely azonban csak a fönálló alaptörvények értelmében gyakorolhatja jogkörét. Hogy a svéd vagy norvég államminiszter legyen-e benne elnök, sorshuzás dönti el.

43. §. A kiskorú fejedelem gyámjait mindkét állam közös bizottsága fogja megállapítani.

44. §. Mihelyt a gyámok (regensek) megbízatása lejár, számadást tartoznak tenni a király és a storthing előtt sáfárkodásukról.

46. §. Ha pedig a storthingot egybehíni elmulasztanák, akkor a legfelsőbb törvényszék köteles, négy hét lefolyása alatt az országgyülést egybehíni.

A belga alkotmány 70. §-a szerint a kamarák minden egybehívás nélkül, magánál a törvény erejénél fogva is egybegyülnek, legalább is évenként november második keddi napján, föltéve, hogy a király nem hívta volna már előbb őket egybe.

72. §. A király a kamrákat csak legfölebb 30 napra napolhatja el; az elnapolás ugyanazon ülésszak alatt nem ismétlődhetik.

79. §. Ha a király elhal, a kamrák 10 nap alatt minden egybehívás nélkül egybeülnek.

A király halálától egész azon pillanatig, melyben a trónörökös vagy regens esküt tesz, az alkotmányos ha-

talmakat, saját felelősségére, a minisztertanács gyakorolja a belga nép nevében.

81. §. Ha a király halálakor a trónörökös kiskorú, a két kamra egy gyülekezetté egyesül, hogy a regensség és gyámság fölött határozzon.

82. §. Ugyanez történik, ha a király gátolva van a kormányügyek vitelében.

84. §. A regensség alatt nem szabad a kormányformán változtatni.

Az olasz alkotmány 11-dik pontja szerint a király nagykorúságát 18 éves korában éri el. Addig a legközelebbi rokon legalább 21 éves kir. herceg viszi a regensséget.

A 15-ik pont azt rendeli, hogy az anyakirályné halála esetében, s regens nem létében a miniszterium hívja össze tiz nap alatt a kamrákat regens-választás végett.

A 16-ik pont értelmében ugyane rendelkezések lépnek érvénybe azon esetre is, ha a nagykorú király uralkodását folytatni képtelen.

A 17-ik pont szerint a király hétéves koráig gyámja a király anyja; hetedik évének betöltésétől fogva a gyámság a regensre származik.

A görög alkotmány 49-ik pontja szerint a király nagykorúságát 18 éves korában éri el.

Az 50- és 51-ik pontok azt rendelik, hogy ha a király meghal, s utóda még kiskorú, vagy távol van, és még kijelölt regens és gyám nem léteznek, a legutoljára egybehítt képviselőház, ha nem lenne is éppen együtt,

még ha a képviselők megbízása le is telt volna már, vagy ha a képviselőház föl is lett volna oszlatva, saját magától ismét összeül, hogy regenst és gyámot válaszszon.

Az 52-ik pont szerint trónüresedés esetére hasonlóképen ugyanazon képviselőház ül össze, mely a legutóbbi alkalommal egybehíva volt.

Az 54-ik pont azt rendeli, hogy ha a király november 1-seje előtt bármely évben a képviselőházat egybehíni elmulasztaná, a képviselőház saját magától jön össze.

A norvég alkotmány 79-dik §-a értelmében — miként fönebb említém — bármely törvényjavaslat, melynek szentesítését a király már két rendes storthingon megtagadta, habár mindkét alkalommal a storthingnak mindkét háza is elfogadta volt változatlanúl, de a melyet a harmadik rendes storthing mindkét háza ismét változatlanúl a király elé terjeszt, ez esetben már, még ha a király a szentesítést megtagadná is, törvénynyé válik, még mielőtt a storthing eloszlik.

A 82. §. szerint nincs szüksége királyi szentesítésre a storthingnak akkor sem, ha magát az alkotmány értelmében egybegyültnek, megalakultnak jelenti ki; valamint akkor sincs, midőn az odelsthing által a kormányt vagy másokat felelősségre von.

A belga alkotmány 25-dik §. szerint minden államhatalom eredete a nemzettől való.

A belga alkotmány 67. §. szerint a király a

törvényeket sem föl nem függesztheti, sem azok végrehajtásától senkit föl nem menthet.

70. §. A királynak nincs más hatalma, mint a melylyel őt az alkotmány, s az alkotmány alapján hozott törvények tüzetesen fölruházzák.

130. §. Az alkotmány sem egészben, sem részben föl nem függeszthető.

Ime, mind e példák eléggé mutatják, mennyire nem találtak biztosítékot a merő praecedens-jogban Europa alkotmányos államai.

S ha már a szabad Norvégia, Svédország nem mertek azon az úton járni, a melyen a velök oly sokban rokon fejlődésű Angliában, az irott törvény nélkül is biztos jogérzet háborítlan kényelemmel haladott: menynyivel inkább lehetne veszélyes Magyarországra nézve Angliát utánozni s nem nyulni rendszabályokhoz, minőket sajátságos helyzetünk elfogulatlan fölismerése a haza érdekében törvényhozásunkra parancsol!

Angliában az alkotmányfejlesztés, különösen pedig a praecedensek általi szokásos jogfejlesztés terén oraniai Vilmos óta maga a nemzet volt benn — és egész háborítlanul — a birtokban.

Magyarországon Mohács óta nem a nemzet, hanem a patrimoniális hatalom.

Ott a szokásos jog, a praecedensek túlnyomólag a nemzet jogélvezetének szakadatlan láncolatát jelentik.

Itt túlnyomólag a hatalom részéről jött visszaéléseket.

Hogyan?

De hát ily törvények magát a király felségi jogkörét vonnák szűkebbre.

Nem tagadom, hogy némely közjogi szerzőnek elméletei ez esetben többé meg nem állhatnának.

De azt már kétségbe vonom, hogy akár a királynak, akár az uralkodó háznak érdekei ily törvény alkotása által csorbát fognának szenvedni.

Sőt inkább egy ily törvény a nemzet érdekeivel hozná azokat összhangzatba.

Lehetővé tenné, hogy az „állam" és a „haza" már végre valahára Magyarországon is egyet jelentsen.

Egyébként, hogy e fölfogás mennyire fér össze a monarchia fogalmával, elég világosan fejti ki maga Deák Ferenc *).

„Számos példát lehetne — úgymond — fölhozni arra, hogy mind a nemzet, mind a király jogai időnként másként alakíttattak. Az ország legfőbb és legfontosabb hivatalának, a nádori hivatalnak betöltésénél, hajdan a királyi jog terjedtebb volt mint későbbi időkben. A nemzetnek tettleges ellentállási jogát, mely az arany bulla végzáradékában foglaltatik, mint veszélyest a törvény eltörölte. Változott az országgyülések alakja, s az összes

*) „Adalék a magyar közjoghoz. Észrevételek Lustkandel Vencel munkájára" stb. Pest, Pfeifer, 1865, — 88 p. l. p.

nemességnek személyes megjelenhetési joga elébb több, s utóbb csak két követ küldhetésére szorittatott." — — —

„Az alkotmánynak ily lényeges átalakulása mulhatlanul megkivánta, hogy az elöbb fennállott rendi alkotmány több törvényei más formába öntessenek; határozottabban formuláztassék, a mielőbb csak általában vala kimondva, s megváltozzék, a mi a népképviselet mellett meg nem álhatott." — — —

— — „Nincs tehát alkotmányunkban kizárva azon lehetöség, hogy akár a nemzetnek, akár a fejedelemnek valamely jogát módosithassa, megszorithassa, vagy azon jog alkalmazását másképen alakithassa a törvényhozás. Töröltessék ki ez elv valamely alkotmányból, s mondassék ki, hogy sem a fejedelem, sem a nemzet jogait s azok gyakorlata módját módositani nem lehet, még akkor se, ha a nemzet s fejedelem abban megegyeznének: az ily alkotmány a kornak folytonos fejlődést igénylő kivánatitól elmaradva, rövid idön szük lesz, mind a két félnek, s a változhatlanságot megállapitó törvény lesz első, a mit meg fognak változtatni."

„Ha pedig a változhatlanság elve csak egyik félnek jogaira nézve mondatnék ki, viszonosság nélkül: akkor a másik fél lassanként kizáratnék az alkotmányosság élvezetéből s az egész alkotmány összedőlne."

Valóban; nem lehet ily törvények alkotását — oly viszonyok közt mint a mieink — büntetlenül még továbbra halasztani.

S bizonyára nem azok tesznek szolgálatot a monarchiának, kik még ma is oly elöjogokkal erőlködnek azt körülsáncolni, melyek a legkisebb félreértés esetében a monarchiának ma már egyedül biztos támaszát, a nép szeretetét kockáztatják.

IV. A TÖRVÉNYHOZÓHATALOM.

A törvényhozótestület egybeállításának elemei, s jogkörének föltételei: ezek azon mozzatok, melyek bármely alkotmányos államban az összes államintézmények fejlődését leginkább befolyásolják.

Hasztalan hangoztatják hazánkban is a népérdekek barátai akár az állami függetlenség, akár a demokratia, akár a közművelődés, akár a közgazdászat jelszavait: mindaddig, mig a törvényhozótestület egybeállításán gyökeres változás nem történik, mig jogkörén a hagyományos rések betöltetlen maradnak, a törvényhozó hatalom nem azon biztonsági szellentyűt fogja képezni, mely az államéletet erőszakos rázkodtatásoktól megkimélhetné, hanem inkább csak azon terhet fogja kisebb-nagyobb mérvben öregbíteni, mely a napról-napra mindinkább öntudatra ébredő népérdekre a mult öszves terhével együtt reánehezül.

Hazánkban az országgyülés egy főrendi házból és egy képviselőházból áll.

Hagyjuk egyelőre amazt, — vizsgáljuk kissé közelebbről mindenek előtt ez utóbbit.

Vajjon minő azon választási törvény, melyre Magyarország képviselőháza alapítva vagyon? A felelet,

3*

melyet e kérdésre adhatunk mindenek előtt az, hogy Magyarország képviselőháza egybeállításának elemeit nem egységes törvény, hanem három külön, merőben elütő törvény állapítja meg.

A Királyhágón innen érvényben van az 1848. V. cikk, melynek ide vonatkozó része igy hangzik:

„1. §. Politikai jogélvezetet azoktól, kik annak eddig gyakorlatában voltak, elvenni, a jelen országgyülés hivatásának nem érezhetvén, mindazok, kik a megyékben és szabad kerületekben az országgyülési követek választásában eddig szavazattal birtak, e jog gyakorlatában ezennel meghagyatnak.

Ezeken kivül:

2. §. Az országnak s kapcsolt részeknek mind azon benszületett vagy honosított, legalább 20 éves, és sem atyai, sem gyámi, sem gazdai hatalom, sem pedig elkövetett hűségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyujtogatás miatt fenyíték alatt nem lévő lakosai, a nőket kivéve, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók:

a) Kik szabad királyi városokban, vagy rendezett tanácscsal ellátott községekben 300 ez. frt. értékű házat, földet, egyéb községekben pedig urbéri értelemben vett $^1/_4$ telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot, kizáró tulajdonúl, vagy hitveseikkel, s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen birnak.

b) Kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok telepedve vannak, ha tulajdon műhelylyel, vagy kereske-

dési teleppel, vagy gyárral birnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

c) Kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkéjükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

d) Jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akademiai müvészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanitók, azon választókerületben, melyben állandó lakásuk van.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fentebbi pontokban leirt képességgel nem birnának is.

3. §. Választható mind az, ki választó, ha életének 24-ik évét betöltötte, s a törvény azon rendeletének, miszerint törvényhozási nyelv egyedül a magyar, megfelelni képes."

„Erdélyben minden nemes ha 20 éves, választói joggal bir; a midőn a nem nemes ezen jogot csak úgy gyakorolhatja, ha 8 frt 40 kr. direct adót fizet; következőleg a nemes ember választó még akkor is, ha nem bir földbirtokkal; a nem nemes pedig csak úgy, ha 30—40 katastralis holdnak van birtokában, miután a 30—40 holdak direct adója alig üti meg a 8 frt 40 kr. censust.

A különbség az erdély- és magyarországi választási census között az, hogy a midőn a magyarországi nem

nemes $^1/_4$ telekkel, az 1836. V. t. c. alapján és az $1847/_8$. pozsonyi t. c. értelmében Trencsén, Hont, Pozsony, Sopron Zala, Thurócz és Vasmegyékben $7^1/_2$; Bars, Liptó, Nyitra Pest és Zólyom 8; Abaúj, Esztergom, Győr, Komárom Sáros, Ugocsa $8^1/_2$; Mosony, Nógrád, Veszprém, Zemplén 9; Baranya, Fehér, Somogy, Ungh $9^1/_2$; Máramaros $10^1/_2$; Arad, Bihar, Borsod, Gömör, Torna, Krassó Torontál, Temes, Heves, Szabolcs, Szathmár 11, Árva 12, Csanád $14^1/_4$; Bács, Csongrád és Békés megyékben 15 katastralis hold birtokkal választ: Erdélyben 30—40 holdat kell birnia, hogy e jogot gyakorolhassa. Minek eredménye az, hogy vannak esetek, miszerint 120 nemes család 100 hold földbirtokkal 148 szavazattal járú a képviselő választásához; a midőn 72 nem nemes család 2200 hold birtokkal csak 8 választót tud előállítani

A minek az a sajnos következménye, hogy a nép a megyéken, vidéken és székely székekben a nemesek szavazata által, a szász székekben pedig a polgári választők által, kik 300 forint értékű házzal választók, választási jogától elüttetik. Az ide fogott kimutatás a legelfogultabb egyént is meg fogja győzni arról, hogy olyan törvény, mely szerint a nemeseknek 20—25%, nem nemeseknek pedig csak $^2/_4$, $^3/_4$, $^1/_4$, $1^1/_{10}$ %-a választó, továbbra nem tartható.

Magyarországon, jövedelmökre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akadémiai művészek, tanárok, a m. t. társaság tagjai, községi jegyzők és iskolatanitók azon választó kerületben, melyben

állandó lakásuk van, választó joggal birnak. Erdélyben ezek, ha községekben laknak csak úgy választók, ha a 30—40 katastralis hold földet birnak; azaz: az intelligentia azért, mert falun lakik, ki van a választásból zárva.

Az eltörlés mellett szól a képviselők számának felosztása is, mert a midőn egy megyei képviselő, közép számítás szerint, 56,631 lelket, a székely széké csak 36,579, a szász széké 16,668 lelket, s szab. kir. és taksális városé csak 3743 lelket képvisel: minek újból az a következése, hogy az 1.132,635 megyei 20; a 365,793 székely széki 10; a 366,700 szász széki 22; a 72,636 városi lakosság 23 képviselő által van képviselve; a mi a nép képviselet elvével öszve nem fér".*)

Horvát- és Szlavonországok az 1868. 30:32 alapján 29 követ által képviseltetik magukat Magyarország képviselőházában.

E 29 képviselőt Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok az imént idézett törvénycikk 34. pontja alapján saját országgyülésök kebeléből választják.

És még e saját országgyülésök is oly választási törvény kifolyása, melyet az 1848. V. törvénycikkhöz nem is hasonlíthatni.

Avagy nincsen-e „e saját országgyülésök" még viril szavazatokkal is megrakva?

*) Hosszu József erdélyi képviselő szavai: „Az 1865. évi december 10-dikére hirdetett országgyülés képviselőházának irományai. Hiteles kiadás." VI. kötet. 264, 265. ll.

Ily egybe nem férő elemekből áll ma Magyarország képviselőháza!

Most arról van szó, hogy legközelebb uj választási törvényjavaslatot fog a kormány a képviselőház elé terjeszteni.

Kormánykörökben nyiltan beszélik, hogy ez uj választási törvény a választási alapot nem tágitani fogja, hanem megszorítani.

Egyik állambölcsünk pedig, midőn e miatt előtte ellenzékiek kissé élesebb megjegyzést kockáztattak, mintegy meglepetését, csodálkozását fejezé ki a fölött, hogy lehet egy ily megszorítási kisérlet fölött megütközni, midőn — mint állitá — oly tág választási alap mint az 1848-diki, alig létezik alkotmányos monarchiában egész Európában!

Részemről külföldi alkotmányos mozzanatot Magyarországra nézve kötelező mintaképül ugyan soha el nem fogok ismerni; — midőn választási törvény alkotásáról vagyon szó, legfőbb tekinteteim azok, melyekre a nép érdekében Magyarország sajátságos viszonyai utalnak: ámde azt sem vonom kétségbe, miszerint napjainkban a polgáriasúlt népek sokkal inkább megértetik jogfejlesztési erőfeszitéseik érdek-közösségét és sokkal inkább birják éreztetni alkotmányos vímányaik előnyeit, alkotmányos térvesztéseik átkát egymással, hogysem egy választási törvény alkotásánál a külföld, különösen pedig a szomszéd államok fönálló választási alapját egyszerűleg szemelől tévesztenünk szabadna.

Avagy, nem ezt bizonyítja-e azon eszélyes fogás is, melyet gróf Bismarck alkalmazott akkor, midőn az Északnémetszövetség alkotmányát az átalános szavazatjogra fektette, szabadelvűbb szavazatjogra, mint a minők az egyes északnémet államokban magukat mind e pillanatig föntartották?

Legkevésbé lenne azonban eszélyes fogás a mi részünkről, ha mi annyi idegen, szétágazó, kifelé nehézkedő elem lakta hazánkra sokkal nyomasztóbb választási alapot akarnánk ráerőszakolni, mint a minőt akár nyugati szomszédaink, akár Ruménia vagy Szerbia élveznek.

Ám tartsunk szemlét Európa választási törvényei fölött, megtudandók, hogy mennyiben s minő irányban befolyásolhatnák az azokba letett elvek a mi magatartásunkat egy uj választási törvény alkotásánál?

Svédországon a második kamra 185 tagból áll, kik közől 52 városi, 133 vidéki kerületekre esik.

Városokban, melyeknek lakossága a 10,000-t meghaladja, minden 10,000 lélektől, a vidéki kerületekben minden 40,000 lélektől egy képviselő választatik.

Választójoggal bir minden svéd állampolgár, ki a községi ügyekben szavazatjoggal bir és ezeken kivül minden svéd állampolgár, ki legalább 21 éves, legalább 1000 rixdaler értékü fekvő vagyon után fizet adót, vagy 800 rixdaler értékü évi jövedelemmel bir, vagy egész életére, vagy legalább 5 évre, legalább 5000 rixdaler értékig haszonbérelt.

A választás a városokban mindig egyenes, a vidéki

kerületekben lehet egyenes, lehet közvetett is, mely utóbbi esetben a vidéki kerületekben minden 1000 lélektől egy-egy másodfokú választó választatik.

A második kamra tagjává csak oly egyén választathatik, ki legalább is egy év óta választójoggal bir, s ki 25-dik életévét betöltötte.

A második kamra tagjává nem választathatik:

a) ki gondnokság alatt,

b) csőd alatt,

c) becstelen bűn miatt vizsgálat alatt áll, vagy ily bűn miatt elitéltetett, vagy nem teljesen lőn fölmentve,

d) kik nem élvezhetik polgári jogaikat, vagy a kik itéletileg eltiltattak attól, hogy törvényszék előtt valaki mellett tanúskodhassanak;

e) az, kire rábizonyodott, hogy a választásnál vesztegettek, szavazataikat eladták, vagy erőszakoskodások által a választójog szabad gyakorlatát megnehezitették.

Az pedig ki nem protestans, nem gyakorolhatta az országgyülési tagság jogait egész a legközelebbi időkig.

Norvégiában a második kamra — odelsthing — tagjait közvetett választás útján választani jogosítvák mindazon norvég állampolgárok, kik éltök 25 évét betöltötték, legalább öt évig laktak az országban, jelenleg ott tartózkodnak és vagy

a) tisztviselők voltak;

b) vagy földbirtokuk van, vagy legalább is öt évnél tovább beiktatott földet műveltek; vagy

c) polgárijoggal birnak a kereskedelmi városokban,

vagy valamely vásáros vagy vidéki városban fekvő vagyonuk vagyon, melynek értéke legalább 3oo rixdalerre rúg.

A szavazatjog fölfüggesztetik arra nézve, ki bűnvád alatt áll, kiskorú, vagyonbukott, míg csak hitelezőit teljesen ki nem elégíti, akkor azonban nem, ha a csődöt tűzkár vagy egyéb előre nem látható szerencsétlenség okozta.

A szavazatjogot elvesztik a fenyítőházra vagy egyéb megszégyenítő büntetésre itéltek; azok, kik a kormány engedélye nélkül külhatalom szolgálatába léptek; kik más államban polgárjogot nyertek; kikre rábizonyúlt, hogy szavazatot vásároltak vagy a maguk szavazatát eladták, vagy egynél több kerületben szavaztak.

Nem választható képviselővé, a ki legalább nem 3o éves és 10 évig nem lakott az országban.

A kormány tagjai (miniszterek, államtanácsosok) nem különben kormánytisztviselők valamint udvari hivatalnokok és udvari nyugdijasok szintén nem választhatók képviselőkké.

A d á n a l k o t m á n y 3o pontja értelmében Dániában a második kamra — folkething — tagjai háromhárom évre oly arányban választatnak, miszerént minden 16,000 lélekre 1 lélek essék.

Választó minden feddhetetlen legalább 3o éves egyén, ki az indigenatusi jog birtokában van.

Nem választók azonban *a*) azok, kik a nélkül, hogy

saját háztartással birnának, valamely magán egyén szolgálatában állanak;

b) azok, kik közsegélyezésben részesülnek, vagy részesültek a nélkül, hogy az alamizsnát viszafizették volna;

c) azok, kik nem rendelkezhetnek saját vagyonuk fölött;

d) azok, kik nem laktak egy év óta a választókerületben vagy azon városban, melyben laktak, midőn a választás véghöz ment.

Választható minden legalább huszonöt éves feddhetlen egyén, ki az indigenatusi jog birtokában van, és nem esik a most említett kivételek közé.

Hollandiában a második kamra 72 tagból áll, kik titkos szavazás — ballott — által választatnak.

Választó minden hollandi, ki mind állampolgári, mind községpolgári jogainak teljes élvezetében van és a választási törvényben meghatározott helyi körülményekhöz képest legalább 20—160 guildernyi egyenes adót fizet évenként.

Választható mind az, ki hollandi, állam- és községpolgári jogainak teljes élvezetében van és legalább 30 éves.

Belgiumban a második kamra tagjai — számra 116 — egész 1870-ig közvetlen választás útján választattak.

Választó volt mind azon belga polgár, ki legalább 42 fr. 32 c. egyenes évi államadót fizetett.

Választható mind az, — ki született belga vagy a

nagy polgárjoggal birt; a polgári és állampolgári jogok teljes élvezetében volt, legalább 25 éves és Belgiumban lakott.

Franciaországon választó volt az 1852: 2. február „Decrét organique“ értelmében minden francia, ki legalább 21 éves és teljes élvezetében volt a polgári és politikai jogoknak.

A katonák csak helyben szavazhattak.

Választható volt minden választó, tekintet nélkül lakhelyére, ha legalább 25 éves.

Nem gyakorolhatták a választói jogokat azok, kik birói itélet folytán polgári és politikai jogaikat elvesztették; kiket a javitó biróságok e jog elvesztésére itéltek; kik a „Code pénal“ 463. cikke alapján börtönre itéltettek; azok, kik legalább 3 havi börtönre itéltettek a „Code pénal“ 318. és 423. cikkei alapján; a kik a „Code pénal“ 330. és 334. cikkei alapján lopásért stb. elitéltettek; kik a közerkölcsiség, vallás, közszemérem, a tulajdon vagy a családi jogok megsértéseért itéltettek el; kik a választásnál hamisan szavaztak; kik a választási okmányokat meghamisították; kik fölkéretvén választótársuk által a szavazat följegyzésére, más jelölt nevét irták föl; kik szavazatokért vagy szavazatok elnyomásáért pénzt vettek, igértek, vagy adtak; a kik szavazat-vásárolhatási vagy elnyomhatási szándokból közhivatalt vagy magán hiva talt igértek vagy ily igéretet elfogadtak; a kik fenyegetőztek vagy erőszakoskodtak; az álhirköltők, rágalmazók, a választási cselekvény háborgatói, akadályozói; a birói

itélet folytán letett jegyzők, greffierk és miniszteri hivatalnokok; a kóborlás és koldulás miatt elitéltek; a „Code pénal“ 439, 443, 444, 445, 446, 437 és 452. cikkei alapján elitéltek; a „Code pénal“ 410. és 412. cikkei alapján elitéltek; a sorsjáték miatt elitéltek; a golyóra s közmunkára itélt katonák; az ujonczozás körüli viszaélések miatt elitéltek; az uzsora miatt elitéltek; az interditek; a vagyonbukottak.

Angliában az alsóház — „House of Commons“ — tagjait a grófságok, városok és egyetemek választják.

A városokban — borough — választók: 1) a szabad polgárok — freemen — vagyis azon polgárok, kik testületi joggal bírnak, s kik már az 1832: március 1. választótörvény szentesítése előtt választó joggal bírtak. 2) Azon birtokosok, kiknek tiszta jövedelme legalább 10 font, vagy azon bérlők, kik legalább 10 font bért fizetnek, ha a választási évi julius 31-dikén már legalább egy év óta a szegényadóval terhelvék birtokolt vagy birtokban tartott javaik címén; ha a megelőző január 5-dikéig megfizették kellő adóikat, és a kik julius 31-dikétől fogva és legalább a megelőző 6 hó alatt a választás helyén vagy attól legfölebb 7 mérföldnyi távulban laktak;

3) mindenki, ki a választási év 1 juliusán és az ezt megelőző 12 hó alatt a városban — borough — akár mint tulajdonos, akár mint bérlő egy lakházat — dwellinghouse — bírt vagy tartott birtokban, ha ezen

egész időhuzam alatt az öszves szegényadó-illetékeket fizette és ha ugyanazon évi julius 20-dika előtt tényleg megfizette az öszves nevezett adókat föl egész a megelőző január 5-dikéig.

E címen azonban nem nyer választójogot az, ki valamely lakházban mint cooccupant lakik;

4) mindenki, ki mint lodger ugyanazon boroughban ugyanazon külön lakást bírta a választási év 31. juliusát megelőző 12 hó alatt, föltéve, hogy e lakás részét teszi oly háznak, mely butorzat nélkül is, legalább 10 fontot jövedelmezne évenként.

Választók a grófságokban:

1) Mindazon freeholderek, kik legalább 40 shillingnyi illetéket fizetnek a freeholdtól, egész életökön át;

2) azon freeholderek, kiknek jövedelme nem kevesebb 10 fontnál;

3) azon bérlők, kik egész életökre bírnak, oly copyholdot, melyért legalább 10 font évi haszonbért fizetnek;

4) Oly bérlők, kiknek jogcímök legalább 60 évre terjed;

5) Oly bérlők, kiknek jogcíme nem terjed ugyan többre 20 évnél, valamint oly bérlők, kiknek jogcíme a tulajdonos beleegyezésével visszavonható — tenants at will — de legalább 50 font bért fizetnek évenként;

6) mindenki, kinek akár freeholdja, akár copyholdja van, vagy bármi címen valamely földdarabot birtokában tart, akár saját életének hosszára, akár örököseinek

élethosszára, ha e földdarab legalább 5 font haszonélve zetet képvisel, tisztán bármily néven nevezendő tehertől

7) minden lessee vagy assignee, ki oly jogokat gya korol, miszerint eredeti jogcíme legalább 5 font év jövedelemértéket képvisel;

8) mindenki, ki a választási év julius 31 dikén oly ingatlanságot — tenement — tart birtokban és a meg előző 10 hó alatt már tartott birtokban, akár mint tulaj donos, akár mint bérlő, mely legalább 12 fontnyi értékig adóztatható, ha ezen idő alatt az általa birtokban tartott (occupied) ingatlanságok címén a szegényadóval ter helve volt, és ha a választási év 20. juliusa előtt fö egész a megelőző év január 5-dikéig öszves adóit meg fizette.

A „master of arts"-ok választók Cambridge és Ox ford egyetemein, — a dublini egyetemen választók a fellowok, scholarok és graduatek.

Hogy valaki választó lehessen, szükséges még, hogy legalább 21 éves legyen, gondnoki hatalom alatt ne áll jon, trahison vagy felony, hamis eskü vagy választás viszaélések miatt el ne marasztaltatott legyen, hogy a választást megelőző hat hó alatt valamely jelöltnek fize tett ügynöke ne volt, s az év folyamában a plebánia részéről segélyben ne részesült legyen.

A vám — fogyasztási adó — községi adószedő fő tisztek, a bélyegszedő hivatalnokok, valamint a fiscus egyéb biztosai, a postatisztek, constablek nem gyakorol hatják a választójogot.

Választható minden választó.

Kivétetnek : a külföldiek, a honfiusított külföldiek, kiknek azonban a megválasztathatás jogát tüzetes parliamenti act nem adta meg; a fensőbb törvényszékek, a grófsági biróságok és a rendőrbiróságok birái; a revision-ügyvédek; az anglican vagy a r. kath. egyház tagjai; azok, kiket a fenyítő törvényszékek proscribáltak, vagy trahison vagy felony miatt elmarasztaltak; azon jelöltek, kikre rábizonyult, hogy a választásnál viszaéléseket követtek el, — a grófsági, városi tisztviselők, azok, kik az 1692 óta behozott adók beszedésére alkalmaztatnak; azok, kiknek hivatalát a korona fizeti és 1718 óta állította föl; az állam nyugdíjasai; a hadsereg ügynökei, a kormány áruszállítói; a sheriffek tisztjei.

Az olasz alkotmány értelmében az 1859. nov. 20-diki választási törvény szerint a második kamra tagjait választják azok, kik *a*) az olasz királyság területén születtek, vagy a nagy honfiusitási levél birtokában vannak, legalább 25 évesek; *b*) teljes élvezetében vannak polgári és politikai jogaiknak; *c*) tudnak olvasni és irni, *d*) legalább 40 lirányi egyenes adót fizetnek. E census nem kötelező az akademiák, gazdasági, kereskedelmi kamrák tagjaira, tanárokra, polgári és katonai tisztviselőkre, az egyetemi rangfokok tulajdonosaira (tudorok stb.), az ügyvédekre, jegyzőkre, pénzváltókra és orvosokra nézve.

Választók ezenkivűl még azon iparosok s kereskedők, kik legalább 200—600 lakbért fizetnek, a külön-

bözö helyiségek szerint. A hajóskapitányok és műhely-igazgatók, kik legalább 30 munkás fölött rendelkeznek naponként, szintén választók, ha legalább felét fizetik akár a censusnak, akár az említett lakbérnek.

Választók még azon polgárok is, kik az államtól évenként legalább 600 lira rentet húznak.

Nem választók, kik lopás, csalás, közerkölcs elleni merénylet miatt elitélvék; nem választók, kik a választás jogának gyakorlásától biróilag letiltva vannak; a vagyonbukottak; azon adósok, kik átengedvén vagyonukat, nem elégítették ki teljesen hitelezőiket.

Választható minden választó, ki legalább 30 éves.

Nem lehetnek képviselők a fizetett tisztviselők, kivéve a minisztereket, államtanács elnökét, tagjait, semmisítő vagy másod folyamodványi törvényszékek elnökeit, biráit, az (al) államtitkárokat, a fensőbb rangú sorhadi vagy tengerészeti tiszteket (ez utóbbiak azonban azon kerületben nem választathatnak meg, hol parancsnokolnak) a közoktatásügyi s közegészségügyi fensőbb tanács tagjait, s a papi egyetem tanárait.

A választható tisztviselők száma azonban az öszves képviselők számának egy ötödét nem haladhatja meg.

Spanyolországon az 1868. nov. 10-diki törvény szerint és az 1869. junius 6-diki alkotmány szerint is választ minden spanyol, ki 25 évet elérte, választható minden spanyol, ki legalább 25 éves, és nem pap.

Minden 45,000 lélekre esik egy képviselő.

Portugalliában a második kamra — „Camara

dos Deputados" — tagjait — számra 165 — négy évre egyenes választás útján választják.

Választó minden portugali polgár, kinek legalább 133 milreis évi jövedelme vagyon.

Választható csak az, kinek legalább 390 milreis évi jövedelme vagyon: de ügyvédek, tanárok, orvosok és egyéb tudományos rangfokozattal birók minden vagyonképesítvény nélkül is megválasztathatnak.

Poroszországon a második kamra tagjainak választása közvetett választás útján történik.

Első fokon választó — ősválasztó — minden porosz állampolgár, ki 25 életévét elérte és ott, hol rendesen lakik, a helyhatósági választásokban résztvenni jogosítva van.

Ezen ősválasztók három csoportba osztatnak. A csoportok akként alakíttatnak, hogy minden egyes csoport választói az öszves adó fizetők által fizetett adó öszveg egy harmadát fizessék.

Az első csoportba tartoznak azon választók, kik egyedenként a legtöbb, a másodikba azok, kik egyedenként a legtöbbre nyomban következő, a harmadikba azok, kik egyedenként a legkisebb adó öszveget fizetik.

E három csoportba osztott ősválasztók választják a másodfokú választókat.

Másodfokú választóvá valaszthatό azonban bármely ősválasztó tekintet nélkül arra, hogy mint ősválasztó melyik csoporthoz tartozik.

Másodfokú választó — Wahlmann — minden 250 lélektől egy választatik.

A képviselőket három-három évre e másodfokú választók választják.

Képviselővé választható minden legalább 30 éves feddhetlen porosz, ki legalább 3 évig szolgált.

Az észak németszövetségi birodalmi gyülés egy kamrából áll.

Választó minden feddhetlen állampolgár, ki 25 életévét betöltötte.

Kizárvák a gyámság vagy gondnokság alatt állók: azok, kiknek vagyona ellen a törvényszék csőd- vagy bukás-eljárást indított; azok, kik akár állami, akár községi közjótékonysági segélyezésben részesülnek, vagy a választást megelőző évben részesültek.

Kizárvák azok is, kik törvényszerű birói itélet folytán állampolgári jogaik teljességét elvesztették, a menynyiben abba még visza nem helyeztettek.

Közhivatalnokok is minden megszorítás nélkül választhatók.

A választás egyenes.

A szavazás titkos.

A osztrák-magyar monarchia úgynevezett „cisleithan“ felében az alsó ház — „Abgeordnetenhaus des Reichsraths“ — tagjait a 17 „királyság és ország“ tartományi gyülései választják. Számuk 203, kik közől Csehország „Landtag“-ja 54-et, Dalmatiáé 5, Galiciáé 38, Felső-Ausztriáé 10, Alsó-Ausztriáé 18, Salzburgé 3

Steiermarké 13, Korontáné 5, Krajnáé 6, Bukovináé 5, Morvaé 22, Sléziaé 6, Tyrolé és Vorarlbergé 12, Istria és Triesté 6 tagot választanak.

Csak az választathatik „reichsraththá“, ki a megfelelő „Landtag“-nak maga is tagja.

Minden egyes „Landtag“ számára a tagok következő négy érdekképviseleti csoport által választatnak: I. nagybirtokosok; II. városok; III. ipar s kereskedelmi kamrák; IV. vidéki kerületek.

Az első három csoportban a választás egyenes. A negyedikben közvetett. Ezen fölül a nagybirtokosok csoportjához még néhány virilszavazat — többnyire főpapi — csatoltatik.

Ez értelemben az alsó-ausztriai „Landtag“ tagjai közől 3 virilszavazati, 15 nagybirtokosok küldötte, 28 városok küldötte, és k. kamra küldötte; 20 vidéki küldött.

Felső-Ausztriában a „Landtag“ tagjai közől 1 virilszavazati, 10 nagybirtokosok küldötte, 20 városoké, és k. kamráké; 19 vidékieké.

Salzburgban 1 virilszavazati, 5 nagybirtokosoké, 8 vidékieké.

Tyrolban 4 virilszavazati, 4 papi küldött, 10 nagybirtokosoké, 16 városoké és kir. kamráké, 34 vidékieké.

Vorarlbergben 1 virilszavazati, 5 városoké, és kir. kamraké, 14 vidékieké.

Stiriában 3 virilszavazatiaké, 12 nagybirtokosoké, 28 városoké, és k. kamráké, 23 vidékieké.

Korontánban 1 virilszavazati, 10 nagybirtokosoké, 10 városoké, és k. kamráké, 16 vidékieké.

Triestben a községi képviselet.

Görzben, Gradiskában 1 virilszavazati, 6 nagybirtokosoké, 7 városoké, és k. kamráké, 8 vidékieké.

Istriában 3 virilszavazati, 5 nagybirtokosoké, 10 városoké, és k. kamráké, 12 vidékieké.

Dalmatiában 2 virilszavazati, 10 legtöbb adót fizető, 11 városoké, és k. kamráké, 20 vidékieké.

Csehországon 5 virilszavazati, 70 nagybirtokosoké, 87 városoké, és k. kamráké, 79 vidékieké.

Morvában 2 virilszavazati, 30 nagybirtokosoké, 37 városoké, és k. kamráké, 31 vidékieké.

Sléziában 1 virilszavazati, 9 nagybirtokosoké, 12 városoké, és k. kamráké, 9 vidékieké.

Galiciában 8 virilszavazati, 40 nagybirtokosoké, 23 városoké, és k. kamráké, 74 vidékieké.

Bukovinában 1 virilszavazati, 10 nagybirtokosoké, 7 városoké, és k. kamráké, 12 vidékieké.

Azt, hogy hány tag választassék ez egyes „Landtag"-ok egyes érdekképviseleti csoportjaiból, nem kevésbé mesterkélt törvény határozza meg.

Ruméniában a második kamra tagjai következőleg választatnak.

Az alkotmány 57-dik pontja szerint a választó közönség minden egyes kerületben 4 collegiumra oszlik.

Az első collegiumba tartoznak azok, kik fekvő vagyonuktól legalább 300 arany jövedelmet húznak.

A másodikba tartoznak azok, kiknek jövedelmök 300 aranynál kisebb ugyan, de több mint 100 arany.

A harmadik collegiumba tartoznak azon városi kereskedők és iparosok, kik legalább 80 piaszter államadót fizetnek évenként.

Fölmentvék e census alól a tudományos, művészeti, irodalmi foglalkozásúak, a nyugdíjas katonatisztek, tanácsosok és a nyugdíjas államtisztviselők.

E három collegium a képviselőket egyenes választás útján választja.

A negyedik collegiumba tartoznak mindazok, kik adót, bármi csekélyet is, fizetnek ugyan, de az első három collegium közöl egyikbe sem tartoznak: e negyedik collegium közvetett választás alapján választja a képviselőt.

Minden kerületben 50—50 elsőfokú választó választ egy-egy másodfokú választót.

Ez utóbbiak a kerület székhelyén választják azután a képviselőt.

Választható minden született vagy nagy honfiúsítást nyert rumén, ha teljes élvezetében van polgári és politikai jogainak, legalább 25 éves, és Romániában lakik.

A képviselők négy-négy évre választatnak.

Szerbiában a képviselőház — narodna-skupstina — tagjait egyenes választás útján választják.

Választó minden szerb férfi, ki legalább 21 éves, egyenes adót fizet, nem szolga, (sem cigány).

Választható minden szerb, ki legalább 30 éves.

Államhivatalnokok, szolgálatban levő katonák sem nem választhatók, sem nem választók.

A görög alkotmány 66-ik pontja szerint a képviselőház tagjai — számra nem kevesebb mint 150 — átalános szavazatjog alapján, egyenes választás útján választatnak, négy-négy évre, titkos szavazással.

Választó minden hellén polgár, ki 25-dik évét betöltötte.

Választható minden hellén polgár, de csak azon tartományban, a melyből való, vagy a melyben a választást megelőzőleg már legalább 2 évig lakott, teljes élvezetében van, úgy polgári mint politikai jogainak, 30-dik életévét betöltötte és a választási törvény rendelkezéseinek megfelel.

Nem lehetnek képviselők a fizetett köztisztviselők, sem a községfőnökök; de igen is a katonatisztek, kik azonban megválasztatásuk esetére, ha a szolgálati állományban vannak, a rendelkezési állapotba tétetnek át, s mindaddig ott maradnak, mig képviselői megbizatásuk le nem jár.

A 72-dik pont azt mondja, hogy a képviselő, ki a kormánytól polgári vagy katonai fizetéses hivatalt fogad el, kineveztetése percétől számítva minden további intézkedés nélkül megszünt lenni képviselő.

SCHVARCZ GYULA

következő munkái

minden hiteles könyvkereskedés által kaphatók

(részben AIGNER LAJOSNÁL, Pesten jelentek meg):

KÖZOKTATÁSÜGYI REFORM MINT POLITIKAI SZÜKSÉGLET MAGYARORSZÁGON. Fűzve 5 frt. Díszkiadás fűzve . . . . 7 frt.

A TANULÓVERSENY GYMNASIUMAINKON ÉS REÁLTANODÁINKON. Kitünő fögymnasiumi és főreáltanodai tanulók statistikája. Ára . . . . 80 kr.

MAGYARORSZÁG TANITÓKÉPEZDÉINEK STATISTIKÁJA, különös tekintettel r. katholikus tanitóképezdéinkre az egyes tanitóképezdei igazgatóságoktól nyert hiteles kimutatások szerint. Ára . . . . 80 kr.

GÖMÖRMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 1 frt.

UNGHMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 80 kr.

ABAUJMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYZETE a Reálunióban. Ára 1 frt 80.

Pesti könyvnyomda-részvény-társulat. (Hold-utcza 4. sz.)

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK

ÉS

A KOR IGÉNYEI.

JRTA

SCHVARCZ GYULA.

II. FÜZET.

PEST.
AIGNER LAJOS.
1871.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

(Pest, váci utca 18. Nemzeti szálloda.)

ÁLLAMISMERETTAN. Irta Dr. Pisztóry Mór. Ára . . 1 frt 20 kr.

A SOCIALIS KÉRDÉSRŐL. Nemzetgazdászati tanulmányok. Irta Lugossy Béla. Tartalom: A munka. A munkabér és tőke. A munkakérdés. Az ipar és társadalmi jelentősége. A munkásmozgalmak Angliában, Franciaországban és Némethonban. A munkáskérdés megoldása. Ára 1 ft.

A munkáskérdés olyannyira előtérbe tolult kérdése napjainknak, hogy arról tájékoztatást szerezni minden müvelt embernek nemcsak érdekes, hanem fontos is. E célra pedig ajánljuk Lugossy föntebbi müvét.

VÁZLATOK A MAGYAR EMIGRATIÓ ÉLETÉBŐL. Hiteles forrásokra támaszkodva irta Áldor Imre. 10 képpel Ára 1 frt 20, kötve 2 frt.

Tartalom: Orsova. Turn-Severin, Kalafát. Viddin. A bujdosók menetrende. Sumlai napok. Mily élet folyt Kihutahiában. Az internálás vége. A tengeren. Angol előkészületek Kossuth fogadására. Körut Angolországban. Az angol sajtó és a közvélemény. Az amerikai sajtó. Kossuth emlékirata. Utazás Amerikába, fogadtatás, körut. Lola Montez. Lengyelek bizottsága. Osztrák bizottság. A new-yorki sajtó banquetteje. Kossuth toasztja. Menekülteink és a mívelt külföld. London, Páris, Hamburg, Brüssel, Genf, Amerika. Halottak és sírkövek mindenfelé.

A BÁNI MÉLTÓSÁG eredetétől kezdve napjainkig. Irta Hampel József. Ára . . . . 30 kr.

Alapos forrás-tanulmányozásokon alapuló rövid, de velős története e nevezetes intézménynek.

PÁRISBÓl. Irta Asbóth János. Második kiadás. Tartalom: Napoleon napja. A crinolin. Mlle Thérése. Jardin Mabille. A Louvre gyüjteményei. Rouge et Noir. Füzve 80 kr., angol vászonkötésben 1 frt 40 kr.

AZ EMBERI NEM MÍVELŐDÉSI TÖRTÉNETE. Irta Torkos László. Füzve 1 frt, angol vászonkötésben . . . . 1 frt 60 kr.

Ezen mü, mely Draper, Henne am Rhyn s mások eredményeit összefoglalva, az emberi mívelődés fejlődését tárgyalja röviden, világos és vonzó előadásban, mindenkire nézve érdekes, kit az ember története érdekel, — és mely mívelt embert nem érdekelné az!

PECSOVICS-VILÁG MAGYARORSZÁGON. Történeti rajz. Irta Ormódi Bertalan. Ára . . . . 80 kr.

Érdekes olvasmány olyanokra nézve, kik ama kort csak hallásból ismerik, de még olyanokra is, kik azt megélték, és ime emlékezetben visszaidézve látják — eleven előadásban.

EMLÉKIRAT a hazai betegápolási ügy keletkezése, fejlődése s jelenkori állásáról, különös tekintettel a betegápolási költségekre. A belügyminiszter meghagyásából, a közegészségügyi osztályban gyüjtött hivatalos adatok alapján, irta Dr. Grósz Lipót. Számos képpel és táblázattal . . . . 1 frt 20 kr.

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI BANK. Irta Mudrony Pál. Ára . 1 frt.

Tartalom: Az adóalap rendeltetése. Az adóalap Magyarországon. A magyar adóalap önállósitása. Az alkotandó magyar valuta viszonya az osztr. valutához. A magyar és osztrák valuta-verseny. Alpari. Magyar köztársasági bank A köztársasági bank szervezete. A köztársasági bank hivatása. A magyar állambankból eredő haszon.

A MAGYAR MEZŐGAZDASÁG. Irta Dr. Ditz Henrik. Magyarra forditotta Halász Gábor. Ára 4 frt, kötve . . . . . 4 frt 80 kr.

A KOMLÓ OKSZERÜ TERMELÉSÉNEK kézikönyve, különös tekintettel az e részbeni gyakorlati eljárásnak részletesebb megismertetésére. Az államdijjal koszoruzott pálya-munka. Irta Papi Balogh Péter 41 ábrával . . . . 1 frt 60 kr.

Ilyen a választási alap a különböző külföldi államokban.

Azt tehát, hogy Magyarország képviselőháza lenne a legszabadelvűbb alapon egybeállítva, nem fogja senki állíthatni.

Éppen ellenkezőleg az alkotmánybuvár, föltéve, hogy a jelent némi párhuzamba hozza a multtal, nem fogja tagadhatni, hogy mig hazánkban a kormánypolitika némely hivei a fönnálló választási alap megszoritását elkerülhetlennek tartják: az europai alkotmányfejlődés átalános iránya a szavazatjognak nem megszorítását, de kiterjesztését követeli.

Azt hiszem, már maga ezen körülmény elégséges ok arra, miszerént ovakodjunk oly programmtól, mely a parliamentarismus föladványának kulcsát nálunk — annyi idegen, kifelé nehézkedő elem közt — jogfosztásban keresné.

De eltekintve a külföldtől, saját hazai érdekeink is a leghatározottabban viszautasítanak minden oly kisérletet, mely a fönnálló választási alapot megszorítaná; sőt saját hazai érdekeink egyenesen azt kivánják, hogy a népképviselet minél előbb föloldassék azon megszorítások alól is, melyek egy vagy más oldalról a fönnálló választási alapra nehezednek.

Minő méltánytalanság, s egyszersmind minő eszélytelenség ma már az 1848: V. azon pontja, mely az iparosoknak csak akkor ad szavazatjogot, ha „folytonosan" legalább egy „legénynyel" dolgoznak!

Ezelőtt husz évvel nem volt behozva nálunk még az átalános védkötelezettség, következésképp ezer meg ezer iparos dolgozhatott akkor még „folytonosan legalább egy legénynyel“, holott most egyetlen egy legényt sem tarthat az egész éven át folytonosan, miután legénye, ha még annyi van is, legtöbbnyire a katonasor alá ésik.

A negyvennyolcadiki törvényhozók e legényben az anyagi függetlenség bizonyos fokát vélték bizonyára föltalálhatni, szintúgy mint azon $^1/_4$ telekben, 100 forint évi jövedelemben, vagy 300 forintnyi tőkeértékben, melyeket az 1848: V-ben mint censust fölállítottak.

Mintha a „függetlenség“ biztosítéka nem az egyéniségben, hanem a $^1/_4$ telekben, a 100 forint jövedelemben, a 300 forintnyi tőkeértékben vagy a „folytonosan dolgozó legényben“ rejlenék!

Mintha az, kinek 150,000 forint évi jövedelem mellett erejét túlhaladó igényei, s ennek folytán adósságai, vagy eddigi helyzetében lecsillapíthatlan vágyai vannak, nem lenne még kevésbé független mint az, ki $^1/_4$ telekkel, 100 forint évi jövedelemmel, 300 forint tőkeértékkel sem bir, vagy állandólag egy legénynyel sem dolgozik ugyan, de mindennapi betevő falatja mellett átértette emberi méltóságát, s érzi önbecsét!

Igaz, lehetnek sokan, kik az 1848: V. törvénycikk által fölállitott census szinvonala alatt állanak s netáni szavazatjogukat árúba bocsátani hajlandók lennének, vagy legalább azon jogosulatlan nyomásnak engedni,

mely szeretett családjok nyomorát még fokozni foghatná — : ámde a $1/4$ telek, a 100 forint évi jövedelem, a 300 forint tőkeérték, az „állandóan dolgozó legény“ már magában véve elég-e arra, hogy valakit függetlenné tegyenek? Nem tapasztaljuk-e az ellenkezőt a gyakorlatban?

Igen, de hát azt mondják, valahol csak kell határvonalat húzni a vagyon-képesítvénynél: én azonban azt mondom, hogy a vagyon-képesítvény nem bir semmi jogosultsággal. Az eszélyesség tekintetei szintén visszautasítják azt.

A függetlenség szempontja nem érv a census mellett. Még kevésbé lehet érv azonban az, mit mellette némelyek közművelődési szempontból vélnek fölhozhatni.

Ugyan kinek is jönne eszébe azt állítani, hogy a $1/4$ telkes földmüves gazdák, a 100 forint jövedelemmel, 300 forint tőkeértékkel birók, vagy az állandóan „legalább egy legénynyel dolgoztató“ iparosok műveltebbek mint azok, kik a vagyonérték e fokát meg nem ütik?

Vagy ha még ez állna is, ugyan, ki merné azt állitani, hogy az $1/4$ telek, a 100 forint jövedelem, a 300 forint tőkeérték, vagy az állandó legény már magában véve biztosítékot nyujtanak oly politikai érettségről, minővel mai napság hazánkban bármely választó polgárnak legalább is birnia kellene? Azt sem fogja állíthatni valaki, hogy kijelölhető lenne oly foka a vagyonértéknek egyátalán, mely szükségkép magával hozná már a kellő műveltséget.

Még kevésbé lehet érv a „census“ mellett azon állitás, mintha az, kinek „valamije“ van, s ki ennélfogva „több terhet“ visel, inkább lenne jogosítva politikai jogok gyakorlására, mint az, kinek kevesebb vagy éppen semmije nincs.

Mik azon terhek, melyeket az államban vagyonosnak úgy mint szegénynek viselnie kell?

Véradó és pénzbeli vagy munkabeli hozzájárulás a közszükségletek fedezéséhöz a tágabb és szorosabb értelemben vett állami kötelyékben.

De vajon nincs-e az átalános védkötelezettségnél fogva szegény úgy mint gazdag egyiránt véradóra kötelezve, minden tekintet nélkül vagyoni állására?

Avagy tán becsesebb annak az élete, kinek nagyobb vagyonértéke vagyon?

Ily érvet alig merne valaki fönhangon kimondani.

Más részről létezik-e a mai államban valaki, kit egy vagy más alakban.az adóbeli vagy közmunkabeli közteherviselés ne kötelyezne?

Nem létezik.

S nem csak hogy nem létezik, de az is kétségbevonhatlan, miszerént az adó, a közteherviselés egyátalán nem lehet érv méltányossági szempontból sem a mellett, hogy a bizonyos foknál csekélyebb adófizetők a választási jogból kizárassanak.

Hisz az, ki 4—5 forint évi adót fizet, éppen úgy érzi ez adója súlyát mint az, kinek évi adója 50,000 forintra rúg vagy talán még jobban: mert a nagy birto-

kosnak vagy nagy tőkepénzesnek 50,000 forint adója mellett is marad tulajdonképeni életszükségleteinek fedezésén túl még kényelemre, sőt fényüzésre is: mig az, ki csak 4—5 forint adót fizet, parányi vagyonához képest, e terhet gyermekei neveltetésénél vagy saját betevő falatjánál érzi meg.

Nem lehet a vagyonképesítvény mellett — ismétlem — oly határvonalat vonni, mely akár értelmi, akár erkölcsi alappal komolyan birhatna.

Belátták ezt az úgynevezett liberalismus tanfelekezetének hivei közől többen, s éppen azért hajlandók elejteni egyátalán minden határvonalt adózók és adózók közt: hajlandók elfogadni más cím — az öszves adófizetők címe — alatt egész tartalmát annak, a mit az „átalános szavazatjog“ úgy szólván az öszves fölnőtt férfi nemre nézve más forma, más képlet szerént eddigelé a legtöbb államban, hol dívik, jelenteni szokott.

Nézetem szerént ezen egész fölfogás — valamint mind az, a mi a közteherviselés oldaláról a vagyonképesítvény mellett fölhozatik — az „átalános szavazatjog“ valódi kutfejének teljes félreismerésén alapszik.

Az én fölfogásom szerént nem az adja a jogalapot az átalános választóképességhöz, miszerént egy vagy más államban a védkötelezettség vagy a közteherviselés tényleg átalános.

Mert, ha csak ez lenne az átalános szavazatjog alapja, akkor megszünnék annak jogosúltsága oly államban, mely nélkülözi saját területén mind az átalános köz-

teherviselést, pl. mint Norvégia tényleg nélkülöz minden néven nevezendő egyenes adót, s Anglia példájára nem hozza be az átalános védkötelezettséget.

Pedig azt komoly gondolkodó alig fogja állítani, hogy oly államban, mely ezt tenné, nem lenne többé jogosultsága az átalános szavazatjognak.

Igen, van egy mélyebben fekvő jogalapja a „suffrage universelle"-nek, mint a védkötelezettségnek és közteherviselésnek törvényhozásilag évről évre módosítható módozatai. E jog alap maga az állami kötelyék egész öszveségében.

Mindannak, ki magát valamely állam kötelyékének, törvényeinek aláveti, s nem vándorol ki hazájából más államba pl. azért, mert hazája törvényt hozott a „konok perlekedők" büntetésére, mindannak van joga befolyást követelni hazája tövényhozásába, azaz szavazatjogot, föltéve, hogy ezen szavazatjoga az államnak világosan nem árt.

Mert az állam nem nélkülözhet oly törvényeket, a melyek az állam lakóinak esetről esetre bizonyos előnyöket igérnek, de a mely törvények — az emberi tökélytelenség folytán — nem fejezik még ki azon erkölcsi igazságot, mely minden eszes lényt, még a vadállapotban élőt is föltétlenűl kötelezne, s ha valaki magát hazája államkötelyékének, azaz öszves törvényeinek föltétlenűl aláveti, olyas valamire is vállalkozik, a mire, miként a „konok perlekedők" elleni törvénynél látjuk, lelkiismerete és az erkölcsi igazság szükségkép még nem

kötelyezné: s épen ezért, mert magát még ilyesminek is aláveti, kell, hogy azon engedelmesség fejében, melyet az állam öszves törvényei iránt magára vállal, a nélkül, hogy ezen engedelmességre lelkiismeretét maga az erkölcsi igazság érzete világosan kötelyezné, erkölcsileg lehetetlen, hogy ezen föltétlen engedelmesség fejében viszont az államtól is ne követelhessen oly jogot, mely neki az állam ügyeibe befolyást enged, a nélkül azonban, hogy az állam célját e joga veszélyeztethetné.

Mi az állam célja?

Az állam célja — maguk a népek kivánják ma már igy — nem csupán a jogrend föntartása, mint a lefolyt korszakban a bölcsek hirdették: az állam célja lakói öszves értelmi, erkölcsi, anyagi erejének lehető legjobb kifejthetését biztosítani.

S ez megadja a kulcsot azon alaphoz, mely egyedül természetes jogalapja a szavazatoknak.

Azaz, ha kétségbevonhatlan, miszerént mindenkinek, ki csak magát az államkötelyéknek aláveti, elvitázhatlan joga van a szavazatjoghoz, föltéve, hogy e szavazatjoga az állam célját nem veszélyezteti: akkor kell, hogy az államban mindenkinek legyen szavazatjoga, ki az állam öszves lakói értelmi, erkölcsi, anyagi erejének lehető legjobb kifejthetését szavazatjogával nem hogy gátolná, sőt elő fogná mozdítani.

Ez az átalános szavazatjog: s minthogy különböző államokban e lehetőség különböző föltétekhöz vagyon kötve: ezen átalános szavazatjogot sem lehet még bevég-

zett képletnek tekintenünk, hanem csak kivánalomnak, oly föladványnak, melyet az állam célja érdekében különböző államok különböző föltételeihöz képest különféleképp lehet, s nem egy ugyanazon zsinórmérték szerént mindenütt megoldani.

Tehát tévednek azok, kik azt hirdetik, hogy csak az az átalános szavazatjog, ha minden fölnőtt katonaköteles, erkölcsileg feddhetlen férfi szavazatjoggal ruháztatik föl.

Franciaország ugyan ezen alakot választotta, s nem zárja ki a cselédeket: de hát mi jogcímen kellene az átalános szavazatjogot éppen e képletre szorítani másutt is, midőn Dániában a szavazatjog szintén átalános mint Franciaországon, csak azon kivétellel, hogy Dániában a cselédek benne nem részesülnek?

Azt, hogy mindenki részesüljön benne, a francia fölfogás sem követeli: nőket, gyermekeket, sőt a polgári teljeskorúság évein alúli ifjakat még a francia is kizárja abból, a mit „átalános szavazatjognak“ nevez: teszi pedig a francia fölfogás ezt azért, mert a nők, gyermekek, stb. szavazatjogától félti az államot: félti azok értelmi vagy erkölcsi vagy anyagi elégtelenségétől, mintha minden fölnőtt, erkölcsileg fedhetlen férfi csak előmozdítani lenne képes az állam célját s nem helylyel-közzel veszélyeztetni, s mintha az államok választási törvényei nem féltenék egyátalán az államot az őrjültek, hülék stb. szavazatjogától is.

Világos tehát, hogy az „átalános szavazatjog"-nak dívó módozatai nagyon eltérnek egymástól; azután pedig az is tagadhatlan, miszerént a francia „átalános szavazatjog" nem áll azon alapon, mely az átalános szavazatjognak a modern állammal szemben egyedül lehet ma már természetes jogalapja.

Oda bocsát az urnához százezreket, sőt milliókat is, kik a maguk tudatlanságában minden lépten nyomon félrevezethetők, s kik sokkal inkább ártanak mint használnak az állam céljának, mely, miként tudjuk, azonos a nép öszves értelmi, erkölcsi, anyagi ereje lehetőleg stb. kifejthetésének biztosításával.

Szóval a képesítvény „az átalános szavazatjognak" is elengedhetlen föltéte.

Beismeri ezt a francia fölfogás is, midőn a 17 éves férfit még nem részelteti a „suffrage universell"-ben, sem a nőket, sem a becsteleneket.

De hogy sem a kor, sem a nem, sem az erkölcsi feddhetlenség nem elég biztosíték az állam céljára: azt szintén Franciaország példája mutatja a legvilágosabban.

Megszavazta, 3.011,007 szavazattal 1799-ben ezen átalános szavazatjog a 18-dik brumaire bűnének szentesítését,— majd 3.568,885 szavazattal 1802-ben a katonai kalandor császárság előkészítését,—3.572,329 szavazattal 1804-ben magát azon császárságot, mely miután meggyalázta a forradalom nagy elveit, mint barmot vitte a mészárszékre, daemoni dicsvágyának áldozatúl a millió anyák gyermekeit, kimerítette oktalanúl Franciaországot

s egy nagy lángoló csatamezővé alakította át Europát; megszavazta, tudjuk, 1852-ben a december 2-iki államcsiny szentesítését, a második császárságot, majd a második császárság megerősítését meg óriásibb többséggel; a választási jog gyakorlatában pedig azt hiszem, eléggé kimutatta érettsége fokát az említett francia „átalános szavazatjog", midőn 1848-ban december 10-dikén Bonaparte Lajost a köztársaság elnöki székére emelte, s kezdve az államcsinytől le egész a legujabb időkig a „Corps législatif"-ba alig néhány ellenzéki kivételével oly képviselőket küldött, kik szolgalelkű fejbólintással szentesítették meg a 2-dik december emberének tizenhét évi gazdálkodását.

És mind ezt miért?

Azért, mert a tömegben nem volt meg kellő ereje az értelemnek, a műveltségnek.

Az értelmiség jobb része, erkölcsi émelylyel fordúlt el azon hiúságtól, mely a műveletlen tömeget a Napoléon-legenda előtt térdre ejti vala: ámde az értelmiség e jobb része mit sem volt képes tenni a tudatlanság azon millióival szemközt, kikre a „suffrage universel" szavazatjogot ruházott.

Belátták a tömeg éretlenségét maguk a forradalom vezénylő szellemei is: keresték az orvoslatot, csak nem ott, hol kellett volna.

Az 1791-diki alkotmány a kétfokú választást és a censust, az 1795-iki alkotmány szintén a censust állitották föl e részben az állam biztositékaúl.

Hogy mennyire tévedtek a censusra nézve, midőn abban a nagyobb műveltség, a függetlenség, s józanság biztosítékait keresik vala: ez már eléggé kifogott tünni csak azokból is, a miket imént fölhoztam.

Hogy pedig önmagában még a kétfokú választás sem nyujt biztosítékot sem a nagyobb műveltség, sem a függetlenség, sem a józanság értelmében, ezt szintén nem nehéz belátni.

Ugyanis vagy egy közös gyülhelyen megy végbe az ily kétfokú választás, vagy községenként.

Ha egy közös gyülhelyre kell bemenniök az elsőfokú választóknak: akkor, meglehet, hogy az odamenetel nehézségei folytán az öszves választóknak oly része fog ott megjelenni, miszerént a helyszinén megjelentek kebelében az értelmiség nagyobb arányt fog képviselni, mintha a választás községenként történnék; ez, mondom, meglehet: ámde nem csak hogy meg lehet, de több mint valószinű, miszerént, tekintet nélkül az értelmiség arányára, a közös gyülhelyre túlnyomólag azok jönnek csak, kik saját költségökön el-elfáradhatnak több mérföldre, vagy eléggé lekenyerezhetők arra, hogy magukat mint kortesek mások költségén vitessék a közös gyülhelyre, a minek nagyon természetes következménye az is, hogy az ily korteshad magát mások zsebéből tartatja még a közös gyülhelyen is. Ilyesmit végleg megakadályozni ugyan soha sem fog lehetni, de az is bizonyos, hogy a törvénynek mindent el kell követni, miszerént minél több viszaélésnek, a mennyire csak lehet, elejét vehesse.

Ámde elvégre is, vajjon biztosítja-e önmagában a kétfokú választás már azt, miszerént a közös gyülhelyen megjelent másodfokú választók nagyobb adagát fogják bejuttatni az értelmiségnek, szakműveltségnek, függetlenségnek és józanságnak, mint ezt az egyenes választások tehetnék? Legkevésbé sem birunk e részben biztositékot: mert azon független jó hiszemű értelmiséget, mely a közös gyülhelyen meg fog jelenni, sokkal valószinűbb mint nem, hogy túl fogja szárnyalni a kocsin bevitetett korteshad szövetsége azon néhány vagyonos oligarchával vagy oligarchikus ügynökkel, kikre nézve a legtöbb esetben bizonyára nem az értelmiség s függetlenség tekintetei irányadók.

Ha pedig községenként történik a kétfokú választás, akkor misem valószinűbb minthogy minden egyes község túlnyomólag azokat fogja — különösen a vidéken — másodfokú választókká választani, kik minden egyes községben a legismertebb emberek. Legismertebb emberek pedig az egyes vidéki községekben a legvagyonosabbakon, legtekintélyesebbeken kivül bizonyára nem a legműveltebbek, hanem a legszájasabbak; a legvagyonosabbak, s legtekintélyesebbek pedig nem mindig függetlenek is, sőt a legvagyonosabbak s legtekintélyesebbek igen gyakran inkább ellenére mint javára szoktak dolgozni a függetlenség tekinteteinek.

Tehát a kétfokú választás a községenkénti szavazás mellett sem biztosít arról, hogy az értelmiség, művelt-

ség és függetlenség érdekeit inkább megbirná óni mint az egyenes választás.

Bizonyos tehát, hogy a kétfokú választás az értelmiségnek, műveltségnek biztosítékot csak az esetben nyujtana, ha legalább is másodfokú választókká csak olyanok választathatnának, kik bizonyos műveltségi képesitvényt képesek fölmutatni.

Ámde van a kétfokú választásnak oly gyöngéje, mely nem engedi, hogy benne megnyugodjanak a népérdek elfogulatlan hivei, — és ugyan még az esetben sem, ha ki is birnánk oly módozatot találni, mely mellett az ily kétfokú választás az értelmiség, műveltség tekinteteinek figyelembe vételére lenne is szorítható: azon fogyatkozás, melyet a közbizalomban idéz elő.

Ha egyrészről okvetlenül szükséges, hogy csak oly férfiak választassanak törvényhozókká, kik az értelmiség és műveltség bizonyos színvonalán fölül állanak: úgy másfelől nem kevésbé elengedhetlen föltét, miszerént a választandottak oly férfiak legyenek, kikben a közbizalomnak minél nagyobb foka központosúl.

Úgy de ha már az egyenes választásnál is annyi nehézség tolúl együvé, mely a közbizalom lehető legtalálóbb kifejezését gátolja, — nehézségek, melyek ellensúlyozására jóhiszemű reformerek a kisebbségek képviseltetését hozták javaslatba: mennyivel inkább lesz kijátszhatóvá a közbizalom a kétfokú választásnál, hol mindazon hatályok, melyek az egyenes választásnál a közvélemény meghamisítására törnek, szükségkép meg-

kettőzve, ha nem mintegy másodhatványra emelve jönnek a játékba!

Valóban azon körülmény, hogy az 1791-diki francia alkotmány kétfokú választást hozott javaslatba a nemzet gyülés egybeállitására, vagy hogy még az oly demokrat államok is, mint az Egyesült államok s a Schweiz a felsőház egybeállitására tényleg kétfokú választást használnak, nem nyomatékosabb érv a kétfokú választás mellett, mint azon érv, melyet a közbizalom tekintetei a kétfokú választás ellen fölállitanak.

Tehát csak az egyenes választás lehet azon alap, melyben kellő képesítvények fölállitása mellett az értelmiség, müveltség, józanság, függetlenség, erkölcsi feddhetlenség biztosítékait keresnünk szabad.

Melyek legyenek már most e képesítvények?

Három érdeket kell megónunk: a közművelődését, az erkölcsiségét és a függetlenségét.

A közmüvelődési érdekek megóvására legalább is szükséges volna, hogy minden választó birjon a hazai közjog alapvonalmainak, ha nem is tudományos, de legalább népies ismeretével; azonkivül, hogy meg legyen legalább azon ismeretköre, melylyel egy korszerü elemi tanoda növendékeit fölszerelheti: mert habár egy egész nép, egy egész állam érdekei összege az egyesek közvetlen és közvetett érdekeinek, az egyesek ezen érdekeit, kivált közvetett érdekeit maguk az egyesek csak akkor ismerhetik föl tisztán, világosan, ha mind arról kellő tudomása van az egyesnek, a választónak, hogy mi az élet

tényleg, s mivé lehetne az élet ránézve saját hazájában okszerű törvényhozás folytán, mind pedig arról, hogy minő mozzanatokban nyujt kilátást s minőkben nem az élet megkönnyíthetésére, szebbíthetésére a haza alkotmánya?

Vannak ugyan, — különösen némely francia demokraták, többek közt legujabban M. Acollas — kik kereken tagadják, hogy bárminő műveltségi képesítvény is elkerülhetlen szükséges volna a választók részéről: azt mondják a választási cselekvény tisztán bizalom kifolyása, a bizalomnak pedig — mint ők állítják — nincs szüksége másra mint józan észre.

Vajmi könnyü azonban belátni, hogy mennyire tévednek azok, kik ily jelszót tüznek programmjok élére.

Mintha a bizalmat, ha azt bizonyos tájékozottság nem támogatja, nem lehetne rászedni külsőségekkel az illető minden józan esze dacára!

Mintha a társadalom alsóbb rétegeiben, a honnét a választók legnagyobb tömegekben nyomúlnak az urnához, nem léteznének éppen a műveltség hiánya miatt, előitéletek, hagyományos félszegségek, melyek a legjózanabb, de müveletlen elmét is annál biztosabban félrevezetik, minél inkább tapad amaz előitéletekre, hagyományos félszegségekre valami a nemzeti szinezetből!

Kell-e fényesebb példánya a józan elmének, mint a minőt magyar földmüveseink tanusítanak?

És mégis, hányszor bottlott meg már földmüveseinknek e kitünöleg józan elméje, valahányszor e józan észt kellő tájékozottság nem támogatta a választásoknál!

Kellemes külső, jóhangzású név, ajánlatos összeköttetések, mindenek fölött pedig ércteli, ügyes szónoki hang, mely birja a táj kedvenc kifejezéseit, s tudja hova kelljen kacérkodnia az illető vidéken: vajjon hányszor kenyerezték már le e magukban még mit sem mondó tulajdonok legtisztább józan elméjét a becsületes, de müveletlen magyar földmüvesnek, söt iparosnak, kinek keblében különben önzetlen, áldozatkész honszerelem lobogott!

Hányszor tartóztatták visza a választótömeg bizalmát oly férfiaktól, kik kevésbé kellemes külsejök, kevésbé érces hangjok, kevésbé ismert összeköttetéseik, s kevesebb jártasságuk dacára a tájfurfangokban, hasonlíthatlanul jobb szolgálatokat tehettek volna a hazának a törvényhozásban mint a kik felé a maguk teljes tájékozatlanságában a kitünöleg józan eszű választók bizalommal fordúltak!

Ha csak az kellene, hogy a törvényhozó testületbe csupa becsületes jó hazafiak választassanak be s ne egyszersmint oly becsületes jó hazafiak, kiknek az államtudományok egy vagy más ágában alapos szakismeretök vagyon: akkor még meglehet, hogy a legmüveletlenebb falusi választó tanulatlan józan esze is csak vajmi nagy kivételesen tisztelne meg érdemetlent a maga bizalmával.

De midőn arról van szó, miszerént a választandó lehetőleg szakember legyen vagy a magánjogban, vagy a közjogban, vagy a közgazdászattanban, vagy a közlekedésügyben, vagy a közegészségügyben, vagy a közoktatásügyben: ugyan, kérdem, mit használhat akkor a közügynek azon áldott jó földmüves bizalma, ki még csak olvasni, irni sem tudván, legfölebb mások szavajárásából fog fogalmat alkotni magának a legérdemesebb jelölt felől, kivált ha ez vele közelebbről soha nem érintkezett?

Azt mondják erre Acollas nézethivei, hogy elég, ha az ily választó megkérdez erre nézve egy becsületes művelt embert, kihöz bizalma van.

Igen, de hát ki biztosítja arról a tanulatlan, józan eszű választót, hogy az, kitől ő ezt meg fogja kérdezni, csakugyan művelt ember-e, s ha az, vajjon egy célra törekszik-e a kérdezővel? Ki biztosítja, hogy nem fogja-e őt félre vezetni az egyéniségre nézve oly szóllásformákkal, melyek a kérdésttevőt körülhálózzák?

A választás alapja mindenekelőtt a bizalom: ez igaz.

Arra azonban, hogy valamely jelölt a választók bizalmát valóban kiérdemelje, szükséges nem csak, hogy a jelöltnek képességei legyenek, de szükséges az is, hogy a jelölt ezen képességeit választóival legalább átalánosságban megértethesse.

Ugy, de hogy értethesse meg valaki képességeit egy választó kerülettel, melyben a jóhiszemű választók

túlnyomó többsége mástól kénytelen kérdezni, ha ugyan még kérdezi, vajon csakugyan föltalálhatók-e a jelöltben az illető képességek, vagy a hol a kellő képességek hord-erejét a választók túlnyomó többsége egyátalán számba sem veszi, mert műveltségben annyira hátra vagyon, miszerént még csak azt sem tudja, hogy az ily képességek léteznek?

Igenis megismertethetik magukat a legtanulatlanabb vidék választóival is oly férfiak, kiknek nevét egy nagy nemzeti mozgalom hordja ajkain; sőt az ily férfiak meg is értethetik, ha nem is képességeiket, de törekvéseiket, és ugyan már azon anyagi viszahatás által, melyet irányadó lényök magára az életre kézzel foghatólag gyakorol.

Az ily férfiak neve egyuttal programmjok.

De hogy értethessék meg magukat a tanulatlan választó tömegekkel a vidéken oly hazafiak, kiknek hivatásuk a közművelődés, közgazdászat vagy jogfejlesztés csendes munkája, s kiknek már éppen rendes munkakörük természete tiltja azon módokhoz folyamodni, melyek őket a tanulatlan tömeg kegyéhöz közelebb hozhatnák?

Nincs más mód itt, mint magát a tömeget tenni fogékonynyá, a mennyire csak lehet nevelés által az ily képességek, érdemek iránt.

Magyarországon a tényleges viszonyok közt pedig ez nézetem szerént csak úgy lehetséges, ha hogy oda módosítjuk az 1848: V. törvénycikket, miszerént a kép-

viselők választására szavazatjoggal ruházunk föl minden teljes korú férfit, a ki az erkölcsi tekintetek tilalma, pl. bűnfenyítő itélet, fenyíték, vagy nagy anyagi nyomás alatt, a magyar alkotmányra föl nem esketett közös hadseregben tényleges szolgálatban nem áll, ha irni-olvasni tud.

Ez által azután elég lenne téve nemcsak a közművelődés, de az erkölcsiség és függetlenség kivánalmainak is, a mennyire jelenleg csak lehet.

Igaz, az irni olvasni tudás kivált hazánknak századokig elhanyagolt népiskolái mellett, még alig nevezhető önmagában jelentékeny közművelődési biztosítéknak: de mindent egybevetve, e föltét behozatala még akkor is nagyszerű lendületet fog adni mind magának a közművelődésnek, mind pedig magának a közvetlen nép-érdeknek — ha az eszélyesség intő szavára figyelve, azon fölül, hogy a szavazatjogot minden vagyon-képesítvény nélkül minden teljeskorú feddhetlen férfire kiterjesztenők, ki irni olvasni tud, a szavazatjogot, azoknál is meghagynók, kiket, habár irni-olvasni nem tudnak, már az 1848: V. törvénycikk az 1848 óta megejtettt választásoknál egész az új törvény életbeléptetéseig, tehát 1848—1861, 1861—1869-ben saját személyöket illetőleg már a képviselő választásoknál szavazatjoggal fölruházott volt.

Nálunk az elemi tanodák legnagyobb részt ugyanis oly gyarlók voltak le egész napjainkig, miszerént azzal, ha hogy föltétül szabnók a szavazatjoghoz az elemi tanodai tanfolyam bizonyítványát, alig helyeznénk ki-

látásba egyéb ismereteket az ily föltét mellett képesítendettek részéről, mintha azt rendeljük, hogy választó mind az, ki irni olvasni tud.

Hisz nem megy-e ezrekre azon elemi tanodáink száma, melyek még csak azon bizonyítványt sem adhatják ki növendékeik túlnyomó nagy részének, miszerént őket csak irni, olvasni is kellőleg megtanították!

Másrészről nem is képzelhető módozat, mely az elemi tanfolyam bizonyitványainak kieszközölhetésére, a választók egybeirásánál, fönnálló viszonyaink közepette, gyakorlatilag alkalmazható lenne.

Arra sem gondolhatunk, hogy a választójogot a kitünőbb elemi tanoda pl. főelemi tanodák s az ezeknél magasabb tanodák jó sikerrel végzett növendékeire szorítsuk: mert hisz ez által jobban megszorítanók az eddig fönnállott censust, mintha az 1814-ki francia „Charte"-ot utánozva 300 francnyi adóképességben állapítanók meg a választó képességet, s mellett egész nagy vidékeket fosztanánk meg majdnem teljesen a képviselő választás jogától.

Ámde ha ily törvényt hoznánk, miszerént:

„1. §. Választó mind az, ki az 1848—1861, 1865—1869-diki országos képviselő választásoknál az 1848: V. törvénycikk alapján szavazatjoggal birt;

2. §. Választó, habár szavazatjoggal az 1. §. alapján nem birna is, de legalább 24 éves, fenyitő biróilag kimondott bűnfenyítő itélet, vagy büntetés, gyámi, gazdai hatalom alatt nem áll vagy a sorhadban tényleges szol-

gálatban, csőd alatt nincs, — ha irni olvasni tud"; — ha, mondom ily törvényt hoznánk, nem csak hogy nem szorítanók meg az 1848-diki választási alapot, hanem még oly szellemben tágítanók azt ki, már a legközebbi években vagy 200,000—300,000 irni olvasni tudó szavazóval, miszerént, az, mit eddig népünk legkevésbé becsült, az iskola, most egyszerre életbevágó kérdésnek tünnék föl még a legtávolibb tanyalakók előtt is.

Azt, mondtam, az iskola, a mit eddig népünk legkevésbé becsült, — igaz, legkevésbé becsülte azt — átlag szóllva, nem egyes fölvilágosodottabb vidékekről — legkevésbé becsülte azt tán az élet öszves javai közt: és mért?

Azért, mert alig látta annak hasznát az életben.

Messze a forgalmi világtól az egyszerű földmüves félre eső falvakban, minőknek száma hazánkban ezrekre rúg, kegyelettel vonta apjától örökölt igáját, tövises izzadságteljes életének; közönbösen lépdelte barázdáját az eke után: mindenütt még a szavazó medencénél is csak azt látta, hogy a pénz, vagyon, vagy születés, az a mi a nyilvános életben bármely értékteljes jóhoz jogot ad: a merre csak nézett, mindenütt azt látta, hogy a legutósó urasági egyenruhás cselédnek is több tekintélye van mint azon tanítónak, ki az ő gyermekeit tanította, s kiben csakis a pap cselédjét látni megszokva volt.

Hisz nem zárattak-e ki az altanítók és segédtanitók tömegesen a szavazatjogból még a legutóbbi választások alkalmával is, épségben hagyatván szavazatjoga a leg-

tudatlanabb, iskolát soha sem látott „nemes“ embernek, ki tán egész életében nem tett mást, mint hogy mint kocsis a zsidónál a trágyát hordta? S nem zárattak-e ki tudománynyal foglalkozó férfiak is a szavazatjogból, mert véletlenül nem volt meg az az oklevelök, melyhöz az elhamarkodott 1848: V. törvénycikk a tudományos jog címeni választó képességet kötötte, épségben maradván természetesen e törvény értelmében szavazatjoga azon kufárnak, vagy bordély-gazdának, kinek szennyes keresetét a vagyonosodás szerencséje az 1848: V. törvénycikk jövedelem-fokára emelte?

Azután csodálkozunk még, hogy dacára az 1868: 38. törvénycikknek, a tanfölügyelő gépezetnek s a sok népnevelési egyletnek, hirlapi cikknek, még sem akar kellőleg neki lendülni még az iskola?

Másrészről, csodálkozzunk-e még ezután, hogy az országgyülési választások igen igen sok helyütt akként ütnek ki, értelmiségi, müveltségi szempontból, mint a hogy kiütnek!

Hozzunk törvényt, mely szavazatjoggal ruházza föl mindazt, a ki irni olvasni tud, és meg fogjuk látni, mily mélyen be fog hatni, s mily üdvösen egy ily választási törvény hazánk öszves népéletébe.

Az iskola, a művelődés, a tanító, a művelődés barátainak, munkásainak értéke egyszerre magasabbra fog szökni a nép szemében mint a mennyire a közművelődés ügyét bármely közoktatásügyi reform fogná megkedveltetni hazánkban a tömeggel.

S a mint fog a tömeg előtt emelkedni a műveltség értéke, nem csak gyermekeit fogja már most saját magától minden állami nóggatás nélkül rászorítani a tanulásra, hanem saját maga is másutt fogja keresni lassan-lassan a haza üdvét és saját üdvét, mint a hol azt eddig kereste volt.

Igen, mert egy ily törvény a választási előmunkálatok alatt, szintúgy mint az urnánál, sőt egyátalán az életben, előtérbe fogott tolni oly elemeket, melyek, éppen azért, mert a műveltségnek kisebb-nagyobb mértékben érdekfelei, sehol sem léphetnek föl a nélkül, hogy a műveltség nélküli vagyon, születés, sat. ellenében a haladás ügyének, habár parányilag csekély, de tagadhatatlan szolgálatot ne tegyenek.

A földmüves, ki csak alig, hogy le tudja irni legegyszerűbb kivánságát egy darab papirosra, minden esetre a haladás elemét képviseli már az oly telkes gazdával szemközt, ki még irni olvasni sem tud: mert mig a telkes gazda, ki maga sem tud irni olvasni, öszves kortes képességét és erejét legvalószínűbben csak a vagyon tekinteteire fogja irányozni, s csak oly jelölt mellett fog buzgólkodni, kit vagyonilag maga fölött, vagy az ellenfél jelöltje fölött állónak ismer: az, ki irni olvasni tud, egyenlő jóhiszeműség mellett figyelmét legalább is meg fogja már osztani az értelmi és a vagyon tekintetek között, és inkább hallgatván müvelődési emberekre, kiket a telkes gazda, csekélyebb vagyonuk miatt, lenéz, nem fogja elzárni magát a fölvilágosíthatás elől, oly

gyakran mint a hogy el fogja zárni magát a fölvilágosíthatás elől mind az, ki azon hiszemben, hogy csak vagyon, születés számít túlnyomólag a politikában, annak fogalmával mit műveltségnek neveznek, még vesződni is röstell.

Az irni olvasni tudást mint képesítvényt nem azért kell fölvenni a választási törvénybe, mintha az irni olvasni tudás már elégséges biztosíték lenne az értelmiség, műveltség érdekében, hanem azért, mert, kivált hazánkban, okvetlenül szükség az államintézményeket oda alakítani, hogy azok a nép politikai nevelését, s egyátalán művelődését hathatósan előmozdítsák, s lehetőleg nagy értelmi tőkét kamatoztathassanak a közjó érdekében: azaz elkerülhetlen szükség oly választási törvényt alkotni, mely lehetőleg megorvosolja eddigi alkotmányosságunk hiányait, s lehetőleg előmozdítsa a haladás érdekeit: utóbbi cél természetesen csak oly választási törvény által érethetnék el, mely értelmes, művelt választókat ruházna csak föl szavazatjoggal: egy ily törvényt alkotnunk jelenleg a már 1848-ban alkotott törvény fonalán, úgyszintén a műveltebb külállamokban dívó tág népképviseleti alapok itt létében már ma erkölcsi lehetetlenség; minden, a mit ez irányban tehetünk, s a mit tennünk is kell, az, hogy minél rövidebb idő alatt tegyünk lehetségessé oly választási törvényt, mely a nélkül, hogy elengedné a műveltség gyakorlatiasan kielégítő képesítvényi föltételeit, kiterjeszsze a választási alapot egész az átalános szavazatjogig.

Hogy teszünk minél rövidebb idő alatt ily törvényt lehetségessé? Azaz, minő uton fogjuk elérni a legrövidebb idő alatt azt, hogy hazánkban lehetőleg minden teljeskorú feddhetetlen férfi a műveltségnek legalább is azon a fokán álljon, mint a melyen Északnémetország férfi nemzedéke már tényleg áll, s hogy ennek folytán lehetőleg minden teljeskorú feddhetlen férfit kivétel nélkül szavazatjoggal ruházhassunk föl, a nélkül, hogy ez által az állam, a nép érdekeit veszélyeztetnők?

M. Acollas és honfitársaink közől azok, kik M. Acollaséhoz hasonló programmot vallanak, azt hiszik, hogy a legrövidebb, legegyenesebb útja ennek az lenne, ha behoznók azonnal a szigorulag kötelyező, ingyenes elemi oktatást, s mindent elkövetnénk a fölnőttek oktatása, a sajtó reformja, művelődési, olvasókörök alakitása által a tömeg nevelésére a közoktatásügy terén, a nélkül azonban, hogy bármi néven nevezendő műveltségi képesítvénynyel megszorítanók az átalános szavazatjogot.

Ők azt akarják, hozzuk be az átalános szavazatjogot rögtön, s igyekezzünk utólagosan bele nevelni az az iskola által a tömeget ezen minden műveltségi képesítvény nélküli átalános szavazatjogba.

Részemről azonban azt hiszem, hogy oly tömeget, minő a mienk, hazánk specialis viszonyai, hazai közoktatásügyünk sajátlagos nehézségei közepette egyoldalulag az iskola által az átalános szavazatjogba utólagosan bele nevelni nem lehet: mert okúlni csak az tud, kinek

elég müveltsége van arra, hogy a hibát, melyet az országnak a törvényhozásban gyarló szavazata által okozott, megértse, azon hibát pedig, melyet a tanulatlan tömeg egy becsületes, de kellő müveltség, kellő szakértelem nélküli képviselő választása által okoz az országnak, nem értheti meg választó, ki még csak irni olvasni sem tud; én tehát nem ismerhetem el logikainak azon sorrendet, melyet a müveltségi képesítvény nélküli átalános szavazatjog barátai fölállítanak.

Részemről csak abban találnék megnyugvást, ha magában a választási törvényben biztosítékot találhatnánk arra nézve, hogy a tömeg nevelése ezentúl vigasztalóbb arányokban fog neki lendülhetni, mint eddig történt.

Mit használ meghozni ma a legfölvilágosultabb törvényt a közoktatásügyi reform érdekében: ha a választási törvény lehetővé, sőt valószinüvé teszi, hogy — a miként Belgiumban történt — a tanulatlan tömeg már a legközelebbi országgyülésre oly többséget fog beválasztani, mely ismét eltörli az elemi oktatás kötelezettségét?

Van-e arra kilátás, hogy az oly országgyülési többség, melyet túlnyomólag tanulatlan tömegek választanak, csakugyan be fogja hozni mindazon szükséges reformokat, a tanitók fizetésének kellő fölemelését, a tandij eltörlését, a fölnöttek oktatásának átalánositását sat., melyekre a föltétlen átalános szavazatjog hivei mint utólagos segédeszközökre oly nagy súlyt fektetnek?

Könnyű azt mondani, hozzuk csak be a föltétlen (francia alakú) átalános szavazatjogot, s kövessünk el a nevelés terén is minden kitelhetőt; majd rövid idő alatt minden fölnőtt férfiban (vagy mint ők akarják, nőben is) oly választót fogunk tisztelhetni, ki egyuttal birni is fog azon műveltséggel, mely egy választót megillet.

Könnyű ezt mondani: de szomorú következménye lenne egy ily politikának, kivált oly viszonyok közt, oly nehézségek nyomása alatt, minők alatt hazánk sinylődik!

Mert arra, hogy a (francia alakú) föltétlen átalános szavazatjog behozassék, sokkal előbb fog rá állni bármely kormány, bármely országgyülési többség — saját párturalmának biztosíthatása érdekében — mint arra, hogy együttal a közoktatásügy terén is rögtön megtegye mindazon intézkedéseket, melyek a tömeg utólagos belenevelhetését az átalános szavazatjog józan gyakorlatába biztosíthatnák.

De még ha ugyanakkor, midőn a föltétlen (francia alakú) átalános szavazatjog törvénybe iktattatik, egyidejűleg törvénybe iktattatnék a szigorúlag kötelező, ingyenes elemi oktatás, a tanitók fizetésének kellő fölemelése, a fölnőttek oktatásának átalánositása, sat. is, még ez esetben is, ugyan hány évbe kerülne az hazánkban legalább is, mig a közoktatásügy ilyetén reformja oly kedvező arányba hozhatná az értelmiséget, s a műveltségnek tisztelőit a választó közönségben a teljes tudatlan nagy részhöz, mint a mily arányba hozná azonnal, tehát már a legközelebbi választásnál az értelmiséget, s a

müveltség iránt fogékonysággal birókat azon törvény, melyet imént javaslatba hoztam, — oly törvény, mely rögtön szavazatjoggal ruházna föl minden teljeskorú, feddhetlen tényleges sorhadi szolgálatban nem álló férfit, ki irni-olvasni tud?

Részemről tehát határozottan előnyt adnék egy ily törvénynek, mely szavazatjoggal ruházná föl már ma, mindazon teljeskorú feddhetlen, s tényleg sorhadi szolgálatban nem álló férfiakat, kik irni-olvasni tudnak, a föltétlen (francia szabású) átalános szavazatjog fölött.

Határozottan előnyt adnék pedig neki azért is, mert egy ily törvény nem csak a serdülő nemzedéket, de a már fölnőttet is inkább mint bármi más arra fogná serkenteni, hogy utánpótolni igyekezzenek, a mennyire lehet azt, mit gyermekkorukban mulasztották.

Előnyt adnék pedig egy ily törvénynek még azért is, mert nem ismerek ellenvetést, elég nyomatékosat arra, mely egy ily törvény áldásaival jelentékeny nehézségeket birna szemközt állitani.

Az, hogy a föltétlen (francia szabású) átalános szavazatjog vele született joga minden állampolgárnak, vagy hogy mindenkit megillet, ki az átalános védkötelezettség alá esik, s adót fizet, — ez, oly ellenvetés, melyre valamint arra is, mely a censust szükségesnek tartja, már fönebb megfeleltem.

Más két ellenvetést hallottam azonban fölhozni az irni-olvasni tudás föltéte ellen, ellenvetéseket, melyek sokkal gyakorlatibb horderejüek, mint a most érintett

elméleti ellenvetés, mely — miként láttuk — merőben minden szavazatjog genesisének félreismerésén alapszik.

Azt mondják, az irni-olvasni tudás föltéte elidegenítené a nem-magyar ajkú nemzetiségeket a magyar államtól, — azután meg azt, hogy az irni-olvasni tudás képesítvényül már csak azért sem lenne fölállítható egy választási törvényben, mert nem lehetne kellőleg gyakorlatias módozatot fölállitani az ily képesítvény ellenőrzésére.

A mi a nem-magyar ajkú nemzetiségeket illeti, ezekre vonatkozólag alig fogja valaki állítani, miszerént azon törvény, melyet indítványba hoztam, azon törvény tudniillik, mely meghagyná a szavazatjogot mindazok személyére nézve, kik e szavazatjoggal az 1848: V. törvénycikk alapján, Erdélyre nézve pedig az 1848: II. törvénycikk alapján, saját személyökre már tényleg fölruházva lőnek, alig fogja valaki, mondom, állítani, miszerént egy ily törvény sérelmet okozhatna bármely hazai nem-magyar ajkú nemzetiség jelen nemzedékének.

Hisz ez a törvény, meghagyván mindazok szavazatjogát, kik eddig azzal fölruházva voltak, szavazatjoggal ruházná föl még azokat is, kik irni olvasni tudnak, — tehát nem venné el egyátalán a jogot az eddigi választóközönségtől, sőt e választóközönséget több százezer irni-olvasni tudó oly szavazóval szaporítaná, ki különben egyátalán nem jutna bele a választóképességbe; s nincs oly nemzetiség hazánkban, bármily alantas helyet foglaljon el is az a népnevelés terén, melynek választó-

közönsége ne nyerne jelentékeny szaporodást, egy ily törvény által, mely tekintet nélkül minden censusra, csupán azért ruházna föl szavazatjoggal kivétel nélkül minden teljeskorú, feddhetlen, csőd alatt, sorhadi tényleges szolgálatban, vagy gyámi, gondnoki hatalom alatt nem álló férfit, mert irni-olvasni tud.

Azon fölhozható ellenvetésre pedig, miszerént az 1848: V. sat. törvénycikk alapján szavazatjoggal fölruházott honpolgárok nemzedéke lassanként még is csak majd kihal, s idővel tisztán az irni-olvasni tudás fogja osztani a szavazatjogot, a mi a nem-magyar ajkú nemzetiségekre nézve, — káros lehetne, miután egynémely nem-magyar ajkú nemzetiségnél a közoktatásügy sokkal alantasabb fokon áll mint a magyarnál, ezen ellenvetésre én csak azt válaszolom, hogy az oly nemzetiség, mely a legközelebbi 20—30 év alatt sem reméli gyermekeit annyira nevelésben részesíthetni, miszerént az irni olvasni nem tudás miatt választó közönsége majdan számbeli csorbát ne szenvedjen, az ily nemzetiség nem érdemli meg, hogy ma már létezzék.

Hát nem fekszik-e minden nemzetiségnek egyaránt érdekében, hogy serdülö nemzedéke minél nagyobb mérvben részesüljön az oktatás áldásaiban? Hát nem-e a müvelődés az, a miben minden nemzetiség jövőjét keresni egyiránt utasítva vagyon?

Igen, de azt mondják, az állam ne követeljen egyiránt az ország minden lakójától olyasmit, a minek némely nem-magyar nemzetiségűek nem felelhetnek meg

oly könnyen mint a magyarok. A magyaroknak, a németeknek — mondják — vannak meglehetős számmal iskoláik, ezeknek nem lesz nehéz elősegíteni a jövő nemzedékekeït abban, hogy a törvényt betölthessék: ámde — kérdezik — hogy állítsanak elégséges számmal iskolákat oly rövid idő alatt, a ruménenk, s a ruthének?

A felelet erre az, hogy nem rövid idő alatt, hanem 20—30 év alatt kell nekik annyi iskolát állítaniok, miszerént az irni-olvasni tudás föltéte választó közönségöknek számbeli csorbát ne okozzon, miután 20—30 év alatt fogja csak a halandóság magát az 1848-diki törvény alapján szavazatjoggal fölruházott nemzedékekben annyira érezhetővé tenni, miszerént az irni-olvasni nem tudás, némely nem-magyar ajkú-nemzetiséget a szavazatjogtól ajánlottam törvény alapján nagyobb mérvben elüthetne mint a minő mérvben attól jelenleg elütve vagyon.

Husz-harminc év alatt azonban, csak remélheti mind a rumén, mind a ruthén, mind a szerb, mint a tót nemzetiség, miszerént oly nemzedéket fog oda állíthatni az urnához, mely fog tudni irni-olvasni?

Azután itt van az államsegély is, kimondva az 1868: 38. törvénycikkben; itt van a fölnőttek oktatása, és a lehetőség, bevinni az irás-olvasás tanítását kötelezőleg úgy a sorhadba mint a honvédségbe béke idején, a mi az átalános védkötelezettség alapján majdnem egyértelmű lehetne mindazok utánpótlásával, legalább

az irás-olvasásra nézve, a mik egy más vidéken az iskolahiány miatt egyelőre el lőnek mulasztva.

De nem is hiszem, hogy valaki a nem-magyar ajkú nemzetiségek részéről komolyan tiltakozni fogna az ajánlottam törvény ellen.

Ha tiltakozhatnék valaki nemzetiségi szempontból a választási reformbill ellen, úgy ez csak egy oly reformbill lehetne, mely vagy születésre és censusra, vagy tisztán censusra lenne alapítva.

Mert ha az állam olyakat ruház föl szavazatjoggal, kik nemeseknek születnek és ezek mellett legfölebb olyakat, kiknek anyagi állásuk bizonyos fokú jövedelmet, bizonyos vagyonfokot jelez: akkor igen is lehetlenséget kíván a ruménck, ruthének, tótok, stb. túlnyomó nagy többségétől, miután köztudomásulag e nemzetiségek túlnyomó nagy többsége sokkal szegényebb vagyonilag mint a magyarok többsége, nemessel pedig alig néhány száz zal vagy ezerrel rendelkezik mindöszve.

Nemessé nem születhetik, nem is válhatik ma már semmiféle nemzettség túlnyomó nagy többsége; még kevésbé érheti el bármely nemzetiség azt, hogy túlnyomó nagy többsége oly vagyonossá küzdje föl magát, miszerént egy választási törvény censusának mértékét megüsse: de mi igazságtalanságot, sőt mi méltánytalanságot követne el az állam oly törvény alkotása által, mely olyasmit követel, a mit ma már komoly akarat s egy kis buzgalom árán saját erejéből mindenki elérhetne?

Igen, mindenki elérhet: mert lehetlen, hogy azon esetre, ha egy ily választási törvény alkottatnék, ne vállalkoznának még a legfélreesőbb rumén vagy ruthén falvak számára is tanítók, kik a szavazatjogra törekvők nagy számában maguknak nyereséges keresetágat ne vélnének föltalálhatni, s ne találkoznának a nemzetiségek részéről úgy egyes nagylelkű jóltevők, mint társulatok, melyek az ily vállalkozókat egész lelkesedéssel ne támogatnák azon tanodákon kivül, melyeket a községek, s az állam fognának állitani.

Igen, versenye lenne ez a nemzetiségeknek; és minő verseny!

Bizonyára nemesebb, hasznosabb a közös hazára nézve, mint a minőt bármily census, vagy a föltétlen (francia szabású) átalános szavazatjog indíthatna.

Még kevésbé alapos azon ellenvetés, melyet az irni-olvasni tudás képesítvényének gyakorlati kivihetősége ellen szoktak fölhozni.

Hogy az irni-olvasni tudás mint képesítvény gyakorlatilag nem kivihetetlen, hazánkra nézve nem anynyira azon bevégzett tény által látom bebizonyíthatónak, miszerint e képesítvény egy kis államcsában, Lichtenstein fejedelemségben tényleg életbe lőn már léptetve, mint inkább azon körülményből, miszerént alig képzelhető, még hazai viszonyainkhoz képest is komoly ellenvetés, melyet a következő módozat gyakorlatiassága ellen fölhozni lehetne:

Igazolja mindenki, ki nem az 1848-iki törvény alapján, hanem az irni-olvasni tudás alapján kívánja a szavazatjogot igénybe venni, azt, hogy irni-olvasni tud, az összeiró bizottság előtt azon nyugtával, melyet a szavazatjegy átvételéért saját kezével legyen köteles kiállítani.

Azt hiszem, ez elég egyszerű módozat lenne annak kitudására, vajon valaki tud-e irni vagy nem?

Hogy pedig merő gépileg betanúlt jegyek halmazával ne vezethesse félre valaki az összeiró bizottságot nyugtája csak abban az esetben legyen érvényes, ha a nyugta szövegét az öszveiró bizottság egy vagy más tagjának tollba mondása után — természetesen saját anya-nyelvén — eléggé érthetőleg birja leirni: a tollba-mondás arra szolgálandván, hogy ne ugyanazon szavakkal állítsa ki minden szavazatjogot szorgalmazó nyugtáját, ugyanazon szavakkal, melyeket gépileg egy kis előgyakorlat árán pár hét, vagy nap alatt irni-olvasni nem tudók is eltanúlhatnak.

Hogy pedig az öszveiró bizottság tagjai részrehajlásból, egyetértve a furfangoskodni vágyókkal oly szavakat ne mondjanak tollba, melyeket az illetők gépileg papirra tenni már előre betanúltak, állíttassék föl e célra az öszveiró bizottság asztalán egy urna az öszveiró bizottság tagjainak névjegyeivel, s a melyik nevét a szavazatjogot szorgalmazó kihúzza, annak tollbamondása után legyen köteles az elismervényt saját kezével a helyszinén azonnal kiállítani.

Még csak az sem lehet kifogás, hogy egy ily módozat sok babrálással jár: bizonyára tizedrészét sem veszi igénybe azon időnek, mely alatt az 1848 : V. törvénycikk alapján szavazatjegyet szorgalmazók szavazatjogukat az öszveiró bizottság előtt beigazolhatják.

Tehát az sem áll útjába egy ily törvénynek, hogy — mint némelyek Stuart Mill átalánosságban jelzett javaslatára megjegyezték — nem lehetne végrehajtására gyakorlatilag alkalmas módozatot találni.

Nagyjában ily választási alapot óhajtok: az értelmiség, műveltség tekinteteinek biztosítékot nyujtana az irni-olvasni tudás képesítvénye; hátra van még, hogy elmondjam nézeteimet az erkölcsiség és az anyagi függetlenség tekinteteinek nyujtandó biztosítékokról.

A mi 1848-iki törvényünk az erkölcsi képesítvényt kevésbé szigorúlag szabta meg, mint a külföld államainak választási törvényei.

A francia választási törvény is oly szigorú e részben, miszerént csodálkoznunk kellene, hogy honatyáink mily könnyen vették a választási törvény megalkotásánál az erkölcsiség tekinteteit, ha nem tudnók, miszerént büntetőtörvénykönyvünk nem léte volt az oka, hogy a mí választási törvényünkben nem találjuk föl mindazon hivatkozásokat a bűntényekre és vétségekre, melyektől csakúgy hemzsegnek némely külföldi választási törvények idevonatkozó megszorításai.

Korszerű büntetőtörvénykönyv nélkül nem is lehet szabatosan kijelölni azon föltételeket, melyeket egy kor-

szerű választási törvény erkölcsi képesítvényül szükséggel: oszlassa el tehát valahára honatyáink bölcsesége azon aggodalmat, melyet a büntetőtörvénykönyv hiánya a nemzetnek e részben is okoz. Oszlassa el minél előbb, de addig is vegye figyelembe a törvényhozás a választási törvény revisiójánál azt, a mit Deák Ferenc a képviselőház egyik osztályülésében a községi törvényjavaslat tárgyalása alkalmával nem kevesebb emberszeretettel mint bölcseséggel kinyilatkoztatott.

Arról volt szó, vajon meghagyassék-e a kormány által beadott javaslat eredeti szövegezése, mely némely külföldi választási törvény példájára a bűnvádi vizsgálat, kereset alatt állókat is el akarta tiltani a szavazatjogtól, avagy erkölcsi címen, csak azok tiltassanak-e el a választóképességtől, kikre a fenyítő biróság bűnfenyitő itélete már végérvényesen kimondva lőn?

A kormány javaslatának szövege, mondom, a mellett volt, hogy a bűnvádi vizsgálat alatt állók, már mint ilyenek zárassanak ki a szavazatjogból: Deák Ferenc azonban határozottan e pont ellen nyilatkozott, kifejtvén, mennyire viszafoghatnának élni egy ily föltéttel, kivált oly államban, hol mint nálunk ez idő szerént még mindig, a biró egyéni belátásától, többé vagy kevésbé kiméletes vagy szigoru hajlamaitól, szóval önkényétől függ megválasztani a módozatot a kereset megindítására.

Gondoljuk meg, hogy minő nyomást gyakorolhatnának az ily törvénykezési állapotok közt, törvény nem létében, a birói önkényre a politikai izgalmak, a párt-

küzdelem a többségért, a küzdelem azon kormány mellett, melynek kezei közt van a birák előléptetése: és csak helyeselni fogjuk azon óvást, melyet hazánk legnagyobb jogtudósa eme föltét ellen kimondott.

De ha a méltányosság, sőt maga az igazságosság is azt követeli, miszerént erkölcsi címen a szavazatjogból csak azok zárassanak ki, kikre a rendes fenyitőbiróság bünfenyitő itélete végérvényüleg már kimondva lőn: mindezek dacára ma már a józanság nem érheti be azzal, miszerént az 1848: V. törvénycikk példájára a szavazatjogból csak azok zárassanak ki, kik gyilkosság, rablás, gyujtogatás, s. t. b. miatt itéltettek el, hanem egyúttal mindazok, kik tekintet nélkül a büntény nemére, egyátalán nem vétség, hanem büntett miatt bünfenyitő itélet alatt állanak: föltét, melynek gyakorlati betölthetése nem fog nehézséggel járni, mihelyt a büntető codex szentesítve lesz.

Az anyagi függetlenség biztosítékát részemről — miként a fönebbiekből látható, — nem vélem föltalálhatni semmiféle vagyon-képesítvényben, semmiféle censusban: de igenis szükségesnek tartom mindazon módozatokat, melyek az anyagi függetlenség megóvására közreműködhetnek.

A francia fölfogás úgy hozta magával, miszerént a katonák, s cselédek is birjanak szavazatjoggal.

Úgy hiszem, fölösleges fejtegetni, mért nem részeltethetnők a sorhadi katonákat Magyarországon szavazatjogban mindaddig, mig a magyar alkotmányra a

közös hadseregben sem tisztek, sem legénység feleskeztve nincsenek.

Nem hagyhatom azonban megjegyzés nélkül azok érvelését, kik a francia „suffrage universel“ példájára a cselédeket, tehát a béreseket is szavazatjoggal kivánják nálunk fölruházni, a nélkül azonban, hogy föltétül a titkos szavazást, az irni olvasni tudással egyetemben tűznék ki: olyas valamit kivánnak, a mi első pillanatra ellenkezik a függetlenség fogalmával.

Kisem fogja tagadni, miszerént a választási cselekvény csak úgy vezethet valódi népképviseleti rendszerhöz, ha lehetőleg minden egyes választó saját egyéni bizalmának letéteményesét keresi a képviselő jelöltben.

A titkos szavazás egymagában még bizonyára nem elég a függetlenség megóvására, midőn arról van szó, hogy egy oligarcha öszves uradalmainak öszves béresei szavazatjogot gyakorolhassanak.

Ily esetekben nem attól kell tartani, hogy a béresek légiói nem fognak arra szavazni merni, a kire akarnának, hanem attól, hogy elzárva a világtól, félreeső pusztákon munkálva le izzadságteljes éltöket, egyátalán nem fognak azon gondolatra jönni, hogy talán érdekökben, a nép érdekében állhatna, más jelöltre szavazni és nem föltétlenül arra, kit az uradalmi tisztek, gazdák, hajduk, vagy maga a földes uraság nekik jelöltül kitűzni fogott?

Csak is azon esetben, ha hogy a béres irni-olvasni tud — ilyen béres pedig ugyan csak kevés van mindeddig Szent István koronájának területén, — csak is ily eset-

ben mutatkoznék némi valószínüség arra nézve, hogy dacára a hajdunak, kasznárnak, uraságának, a béres talán még is olyan jelöltre fog szavazni, a ki saját egyéni bizalmának megfelel.

Másfelől azonban még az irni olvasni tudás sem tehet egy bérest csak annyira is függetlenné, mint a mennyire csizmadia legények, ha irni olvasni tudnak, városban magukat mesterök nyomása alól felszabadíthatják: a városokban a gazdai hatalom nem gátolhatja meg, a mit a pusztákon már maga a földirati helyzet, a teljes elszigeteltség, meggátol: az érintkezési surlódást, és azon tájékozódást, mely az érintkezésből, surlódásból ered.

Az pedig csak még sem lehet érdekében a hazának, hogy a nagy birtokosok béreseik légióival, éppen a vidéken, hol számára nézve úgy is oly csekély az értelmiség, a közérdeket saját kasztjok érdekében vagy legalább képzelt érdekében bár mikor is leszavaztathassák: a mi ismerve oligarchiánk elfogúltságát, tájékozatlanságát, s azon köröket, melyek oligarchiánkra nyomást gyakorolnak, ugyan könnyen megtörténhetnék: éppen ezért nem fognak tán megütközni fölvilágosúlt demokraták, ha én fönálló viszonyaink közepette a gazdai hatalom alatt állóknak, kivált a pusztai béreseknek szavazatjogot adni, inkább károsnak, mint előnyösnek tartanám.

Hátra van még azon kérdés, vajon a nők fölruháztassanak-e szavazatjoggal vagy ne?

Ismeretesek azon érvek, melyekkel Stuart Mill s egyéb szabadelvű angol államférfiak a nők szavazatjogát támogatják vala; s nem titok, hogy hazánkban is vannak politikusok, — mint Kállay Ödön, kik azon meggyőződésben élnek, miszerént a demokratia csak úgy lehet tökélyetes, ha az a nemi különbség jogcimén nem akar az emberi tökén és jogi igényein csorbát ejteni.

Őszintén megvallom, azok közé tartozom, kik nem hiszik el Stuart Millnek, miszerént a nők szavazatjogának behozatala Anglia állami fejlődésének több hasznot mint kárt fogna okozhatni: még kevésbé hiszem el a mi magyar radical-reformereinknek, hogy hazai nőnevelési viszonyaink közepette egy ily indítványt egyelőre józannak lehetne nevezni.

Ha nem üres hang, hanem valódi erkölcsi szükséglet, miszerént a nők hivatása, hogy mindenek előtt a családiasság tökélyesbitése által szolgálják a haladás ügyét, a családiasság életútja a nőre nézve pedig nem vezethet egyszersmint oly utakon, melyek a képviselőválasztás jogának észszerű gyakorolhatásához vezetnének, sőt talán éppen ellenkező irányban: akkor alig fogná a nők szavazatjogát indítványozni gondolkodó, ki közelebbről átérti, hogy ama családiasságra éppen hazánknak ez idő szerént mennyire szüksége vagyon.

Egyébként, ha kétségbevonhatlan politikai követelmény, miszerént oly választási törvény hozassék, mely lehetőleg távultartson az urnától minden oly elemet, mely nem használhat a közügynek annyit, mint a mennyit

annak elkerülhetlenül ártani fog: akkor nem kivánhatja józanúl jóhiszemű gondolkodó, a nők szavazatjogát kivált hazánkban, hol a nők túlnyomó nagy tömegének teljes müveletlensége a szenvedélyek egy egészen új tengerét zúdítaná föl a közéletben, azon nyomás folytán, melyet a pártok az izlés, az indulatok, a rokon- és ellenszenvek, nemkülönben az anyagi érdekek kötelyékeire gyakorolhatnának.

Igen, de azt hiszik némelyek, hogy a titkos szavazás elejét venné a szavazónők kihágásainak is: részemről azonban azt hiszem, hogy a ki ily föltevésben megnyugszik, az a tárgy fölött komolyan még nem gondolkodott.

Ugyan, nem annál kevésbé célszerű-e bármely választás, minél többen szavaznak a választók közöl nem saját okszerű meggyőződésökből, hanem tisztán egyéni rokonszenvből tüzetesen a jelölt, egy vagy más ügynöke, kortese iránt?

Vajon nem hatna-e, mindazon bűnös hatályokon kivül, melyek a férfi választókra hatnak, még egygyel több hatály a választókra, a rokonszenv, oly hatály, minőhöz belterjes erőben, veszélyességben hasonlót a férfiválasztók egyátalán nem ismernek?

A választóférfi korteskedni fog bizonyos jelölt mellett azért, mert kukoricaföldet, csengőpengő pénzt vár tőle, mert adósságainak elengedését várja, vagy mert azt hiszi, hogy hivatalba fogja segíteni.

A választónő is fog korteskedni egy vagy más jelölt mellett, mert ő is remélhet kukoricaföldet, csengőpengő pénzt, adósság-elengedést saját magának vagy férjének, vagy kedvesének, valamint hivatalt nem ugyan saját magának, hanem férjének vagy kedvesének.

Igen, de mig két-három ezer választó férfi között alig tiz husz lesz oly fékvesztett, és alig száz-százötven lesz oly őrült, hogy csak azért korteskedjék egy vagy más jelölt mellett, mert eme bizonyos jelöltnek szép lánya, neje, huga vagy sógornéja vagyon: addig tizezer választó nő között alig ha nem lesz legalább is ezer, ki csak azért fogja szavazatát bizonyos jelöltre és nem másra adni, mert nőisége ama bizonyos jelölttel inkább rokonszenvez. Rokonszenvez tekintetnélkül a jelölt politikai elveire, jellemére, rokonszenvez kizárólag egyéniségének külsejével, modorával, táncteremben vagy egyebütt viselt dolgaival.

Sőt a mitől ez esetben tartani lehetne, a titkos szavazás olyasmire bátorítaná föl a választónők nagyrészét, a mit, kivált a müveltebb körök hölgyei, nyilvános szavazásnál kockáztatni alig mernének: igen igen sok nő egyátalán nem is politikai egyéniségre, hanem egyenesen magán gerjedelmeinek letéteményesére adná szavazatát.

Miután a titkos szavazást a demokratia hivei nézetem szerént — miként alább kifejtendem — kivált hazánkban egyelőre éppen nem nélkülözhetik, a titkos szavazás pedig a nők szavazatjogának behozatalával valószi-

nüleg nagy részét a szavazatoknak kellő politikai erők mellőztével és a közügy világos hátrányával holmi udvaronc alakokra, ünnepelt hadnagyocskákra, tanulatlan rangos ifjoncokra vagy egyéb e fajta szépelgő fickókra fogná elpazarolni: részemről a nők választóképességét, nemcsak mint elméletileg meg sem alapíthatót, de mint gyakorlatilag is káros következményűt, kivált hazánkban még csak arra sem tartom alkalmasnak, hogy az komoly helyen szóba hozassék.

Igen is van szüksége a hazának a nők lelkesedésére: de nincs szüksége a női szenvedélyek belevonására a kortes üzelmi játékba.

Karthago, Eger, Saragossa lányainak emléke megnemesíti a gondolatot, s a lengyel martyrnők küzdelme oly küzdelem, melynek iránya soha nem fog ellentétbe jönni az emberiség tökélyesedésével.

De csendes időben a tűzhely, a gyermekszoba, a tanoda, a munka-terem, a kórház, a szegényekháza az, hol a nők lelkesedése ma már positiv szolgálatot tehetne — annyi fényes ünnepély és annyi ékes bombast után — a hazának, s ha a magam részéről legkevésbé sem lehetek is ellene a nő-nem értelmi szereplésének, egyéni adományai szerént, föl egész a tudományok régiójáig — nem, mert már kora ifjuságomban az ellenkező hitet oltotta belém egy magasztos lelkület anyai ihlete —: habozás nélkül mondom ki, hogy nézetem szerént a politika mint cselekvési tér nem a nőnemnek való.

Egy pillantás a karzatról a képviselőház tanácskozmányainak folyamára, még inkább pedig beható tanúlmányozása képviselőházunk irományainak és naplójának könnyen meg fog győzni erről bárkit is, ki szakképzettséggel bir egy vagy más ágában a modern államtudománynak, vagy legalább oly átalános műveltséggel bir, mint a minőt pl. Északnémetországon átalános műveltségnek neveznek.

És ez igen természetes.

Választó közönségünknek még azon nemesebb része is, mely nem kukoricaföld vagy vasuti concessio, hanem hazafias meggyőződése után indúl, mindenekelőtt oly férfiakra szokja függeszteni szemeit, kiket legközelebbi szomszédságából úgy ismer, mint kitünő érdemű hazafiakat, mint hírneves harcosait az országos, vagy legalább megyei, városi közéletnek.

Miután pedig eddigelé — mostoha századok sérelmei folytán — országos úgy mint törvényhatósági, és helyhatósági közéletünk nem a művelődési állam élettusáját, de csakis a történelmi jog sérelmes harcait vítta, másrészről közoktatási rendszerünk az életnek mást mint speciális magyar prókátorokat csak kivételesen nevelt egész a legujabb időkig, s azon férfiak, kik magukat negyvennyolc előtt úgy mint negyvennyolc-negyvenkilencben a hazára érdemesíttették, még ezen régi közoktatási rendszer növendékei: azon férfiak közt, kik mint a történelmi jog önföláldozó bajnokai, mint az alkotmány lelkes védnökei ismervék szerteszét a hazában,

főleg a vidéken, vajmi kevesen akadnak olyanok, kik egy modern államban a törvényhozó tisztének kellőleg megfelelhetnének.

Innét azon fölületesség, sőt frivolitás, mely képviselőházunkban a szakkérdésekben uralkodik; innét van, hogy egy csipős élccel, sőt egy csattanós közhelylyel bizvást több sikert arathatni képviselőházunkban, mint alapos tanulmánynyal.

Átalában véve a parliamentek ellen szakképesség szempontjából nagy a panasz Europában; különösen pedig Angliában, hol nem csak államtudósok, nem csak hirlapok, mint a „Times“ kevéssel a krimi háború előtt, hanem maguk a parliamenti tagok — pl. a „Sketches in Parliament by a silent member“ szerzője — is reformot sürgettek és sürgetnek a szakműveltségi igények javára; — a „Times“ publicistája nevezetesen annyira ment, hogy az egész alsóházat szakosztályokból egybeállitandónak véleményezte: Magyarországon a baj a szakképzettség, s az átalános műveltség dolgában sokkal nagyobb, de Magyarországon a képviselőjelöltek szakképesítvényeit fölállítani még annyira sem lehetne mint Angliában.

Hazánkban a szakképzettség a társadalom legbefolyásosabb rétegeiben még mindig oly kevéssé van képviselve, sőt hogy az igazat kimondjuk, Magyarországon a szakképesség még mindig oly kevéssé népszerű, oly kevéssé bizalomgerjesztő valami — főleg azon öregbedés miatt, melyet a szakképzettség nálunk az ötvenes

évek törvénytelen rendszere folytán nyer vala — miszerént a szakképesitvények fölállítása, még ha gyakorlatilag kivihető volna is, éppen azok legnagyobb részét zárná ki a jelöltségből, kikben a választó közönség nemesebb részének hazafias bizalma leginkább központosúl.

Segíteni a bajon mégis okvetlen kell, mert különben hazánk értelmi, erkölcsi, anyagi érdekei egyiránt szenvedni fognak, — nem fogunk művelődés-államot alkothatni azon idegen polgárosodások szervbontó nyomása alatt, melyeknek hazánk jelenleg kitéve vagyon: de segíteni, nézetem szerént nem a passiv választójog megszorítása által, hanem csak az által lehetne, ha 1) az egész népet, tehát a választóközönséget is jobb nevelésben részesítjük, s ez által arra képesítjük, miszerént a jövőben ne csak hazafias érzést, de hazafias érzést és lehetőleg szakképességet, vagy legalább magasabb átalános műveltséget keressen képviselőjelöltjében; 2) ha nem csak fensőbb oktatásrendszerünket a hazai viszonyoknak megfelelőleg a kor színvonalára emeljük, de ugyanakkor intézményeinket államban, megyében, községben oda fejlesztjük, miszerént a tanoda által termelt szakértők államban, megyében, községben egyiránt kamatozóvá tetethessenek, s ez értelemben a törvényhozó testületbe is lehető legnagyobb mérvben besegíttethessenek és 3) ha a törvényhozó testület munkálkodásának szakértelmi támogatására tisztán szakerőkből államtanács állíttatik.

Mind e követelményekről e mű folyamában bővebben fogok szóllani: most csak ismétlem, miszerént a választhatóság jogát átalában véve egyéb képesítvényhöz kötni, mint a melyhöz az activ szavazatjog kötve vagyon, hazánkban nem lehet.

Szintigy nem szükség magasabb életévet tűzni képesítvényűl a megválaszthatóra, mint a választóra nézve. Norvégiában, az igaz, még mindig csak 30 évvel lehet valaki valaszthatò, és Dánia legujabb alkotmánya szerént mig a választónak legalább 30 évesnek kell lennie, válaszható 24 éves is lehet.

De ha átalában véve ez áll is a képesítvények azon neméről, mely a müvelődés vagy értelmi önállóság érdekeiben gyökerezik, nem gátolhat abban, miszerént a megválaszthatás jogát föl ne függeszszük oly különben minden kifogás nélkül megválasztható honpolgárokra nézve, kiknek hivatalos állása inkább áll még nyomás alatt mint azok állása, kiket mint gazdai hatalom alatt állókat Europa legszabadelvűbb választó törvényei távúl tartanak a szavazatjogtól.

Ilyenek a birák, kormányilag kinevezett tisztviselők, a kormánynyal szerződéses viszonyban állók, vagy a kormány kedvezményeiben részesülők, és a lelkészek különösen pedig a r. k. lelkészek.

Miután a törvényhozó testület arra is vagyon hivatva, miszerént a végrehajtó hatalmat és birói hatalmat ellenőrizze: fölösleges még bővebben indokolni, hogy mért nem ruházandók föl, positiv választójoggal

mindazok, kiknek hivatalos állása a fönsorolt rovatok alá tartozik.

Valóban pártkülönbség nélkül minden elfogulatlan gondolkodó kárhoztatni fogja a jelen többség azon eljárását, miszerént közel száz oly férfiut rejt a ház kebelében, kik, ugyanakkor midőn képviselők, egyúttal a végrehajtóhatalomnak részint föltétlen engedelmességgel köteles alárendelt közegei, részint a kormánynak kedvezményeiben részesülnek, vele szerződéses viszonyban állanak vagy papjai oly egyháznak, mely mig egyfelől az apostoli jog címén kormánykinevezés alapján nyeri a maga állomásait, addig másfelől vakengedelmességgel tartozik egy oly „csalatkozhatlan“ pápának, kinek — már „de officio“ — nélkülözhetlen légköre, egyedüli éltető eleme a középkori reactio.

Nézetem szerént azonban nem elégséges törvényt hozni, mely kimondja, miszerént a hivatalnok, s. t. b. ha képviselővé választatik, hivataláról lemondani tartozik: ez éppen annyit ér, mint azon gyakorlat, mely képviselőházunkban jelenleg is fönáll, t. i. hogy a hivatalt nyert képviselő magát új választásnak tartozik alávetnie: mindkét esetben épségben marad a kártékony elem, t. i. a hivatallali viszaélés, a nyomás csorbíthatlan lehetősége éppen azon időben, melyben e nyomás legtöbbet árthat, t. i. a választási előmunkálatok alatt.

Mit használ, ha a szolgabiró azután mondd le, miután már megválasztva van, — söt mit használ, ha

a szolgabiró csak azután mond le, midőn már jelöltül kitűzve lőn?

Hisz nem éppen abban nyilatkozik-e a hivatalos nyomás legnyomatékosabban, miszerént az embereket már jóval a tulajdonképeni választási előmunkálatok előtt oda szorítja, miszerént a hivatalnokot, stb. — más képesebb, független férfiak mellőztével — jelöltül kitűzzék, hogy azután egyszer őt jelöltül kitűzvén, mindazok lelkiismeretére erkölcsileg rákényszeríthessék, kik már előbb, még midőn hivatalos nyomást gyakorolhatott, egyéniségé érdekében hizelgéseikkel nyilván úgy mint alattomban, megengedhető, úgy mint meg nem engedhető eszközökkel korteskedtek?

Valóban, ha van erkölcsi alapja, ha van politikai értelme az incompatibilitásnak: úgy ezen incompatibilitást csak oly törvény állapíthatja meg, mely határozottan kimondja, miszerént oly honpolgár, ki legalább is egy évvel valamely országgyülés egybehivása előtt kormány kinevezésétől függő vagy kormányilag előléptethető hivatalt viselt, a kormánynyal szerződéses viszonyban állt, vagy kormányi kedvezményekben részesült, valamint pap nem választható.

Angliában nem választhatók sem a birák, sem a rendőri, sem a grófsági, városi, boroughi tisztviselők a maguk kerületében, nem az 1692 óta megszavazott adónemek behajtói, sem az 1718 óta alkotott kormányhivatalok tisztviselői; nem az állam nyugdíjasai, nem a sheriffek hivatalnokai, nem az anglikán s a római kath. egyház papjai.

Igaz, egy evangelikus, református, unitarius lelkész vagy izraelita rabbi kevésbé áll nyomás alatt mint egy római katholikus káplán vagy plebános: de miután a r. k. papok függetleneknek az apostoli jog folytán, melyet elvégre is a kormány gyakorol, kivált a pápai csalatkozhatlanság kihirdetése óta egyátalán nem tekinthetők, ha csak nem szerfölött ritka kivételkép: nehogy a vallásfelekezetek az állammal szemben egymás között egyenetlen helyzetbe hozassanak, legegyszerűbb lenne törvényt hozni, mely Olaszország és Észak-Amerika példájára egyátalán minden papot távúl tartana a törvényhozás politikai küzdelmeitől.

És mért ne?

Vajon vesztene-e egy ily törvény által a vallás tekintélyéből, szabadságából, életképességéből?

Bizonyára csak nyerne: hisz úgy is oda törekszik ma már pártkülönbség nélkül minden józan politika, hogy majdan a mennyire csak lehet, soha, de soha még csak távúlról se érintessenek a törvényhozás teremében tárgyak, melyek a vallást, az emberi kebel mélyének e legegyénibb kincsét érdeklik.

Hazánkban nem egyhamar fogjuk ugyan elérni ez óhajtott állapotot: de az is kétségbe vonhatlan, miszerént a papság távúltartása a törvényhozástól inkább mint bármi más fogná siettethetni korszerű megoldását magának „az állam és az egyház“ kérdésének.

Ennyit a szavazatjogról; a választókról és választhatókról.

Nem kevésbé fontos kérdés, minő intézkedések által lehetne elejét venni azon izgalmaknak, sérelmeknek, bántalmaknak, melyek az ország jó hírnevének szégyenére, választási előmunkálatainkat, nem különben magát a választási cselekvényt közelkeseredés forrásaivá szokták tenni?

A jogosulatlan pressio, megfélemlítés, félrevezetés, vesztegetés nagyobb mérvben uralkodik nálunk a választások alkalmával mint az arisztokratikus pártküzdelmek által annyi idő óta beszennyezett Angliában: oly lealázó mérvekben uralkodik nálunk még tulajdon napjainkban is mind e nyavalya, miszerént lehetetlen, hogy törvényhozóinkat lelkiismeretök már legközelebb törvény alkotására ne nógassa, mely a hazát e szégyentől megkímélné.

Legbotrányosabb neme e pressiónak minden esetre az, melyet hivőikre papok, betegeikre orvosok, a felekre a birák, az adósokra a hitelezők gyakorolnak.

Angliában az, kire rábizonyúl, miszerént jogosulatlan fogással él a választásoknál, szavazatjogát, s megválaszthatási képességét veszti el.

Az 1852-ik francia választási törvény 39. §-a egy hótól egy évig terjedhető börtönnel és 100 franctól 1000 francig terjedhető birsággal bünteti azokat, kik a választókra bárminemű jogosulatlan pressiót gyakorolnak, és 200 franctól 2000 francig terjedhető birsággal, két hótól két évig terjedhető börtönnel bünteti őket, ha hivatalnokok.

Sőt a 38. §. 500 franctól 5000 francig terjedhető birságot és három hótól két évig terjedhető börtönt szabván azokra, kik valamely választót pénzzel vagy egyéb értékkel vagy igérettel megvesztegetnek, vagy csak megvesztegetni meg is kisérlenek, valamint azokra is, kik magukat megvesztegetni hagyják, ugyanily büntetést szab azokra, kik valakinek szavazatjogáért nyilvános vagy magán hivatalt igérnek, sőt hat hótól négy évig terjedhető börtönt és 1000 franctól 10,000 francig terjedhető birságot szab az ily vesztegetőkre, ha ezek hivatalnokok.

A 40. §. egy hótól egy évig terjedhető birságot szab azokra, kik álhirek, rágalmak, csalárd fogások által akarnak hatni vagy hatnak is a választókra; a 41. §. pedig három hótól két évig terjedhető börtönt, 100 franctól 2000 francig terjedhető birságot szab azokra, kik fenyegető csoportosulások, zajongások által akarják befolyásolni vagy befolyásolják a választókat.

A 46. §. azokra, kik a szavazati urnát földöntik, mielőtt még a bennfoglalt szavazatjegyek összveolvastattak volna, börtönt szab, mely egytől öt évig, s birságot, mely 1000 franctól 5000 francig terjedhet.

Vajon nem kellene nekünk is hasonló szigorú törvényt hoznunk minél előbb mind e bűnös üzelmek ellenében?

Avagy tán hazánk azon ország, hol a választási előmunkálatok alatt, vagy a választási cselekvénynél divó pressió, vesztegetés, rágalom, verekedés, sőt nyilt öldök-

lés nem árthatnak komolyabb mérvben magának az alkotmányosságnak?

Csak még néhány oly eset, minő a Horváth Melitoné, és a székesfehérvári agyonvert szabó legényé, s hazai értelmiségünk nagy része — legalább az, mely csak alkotmányos eszköznek, s nem hagyományos életcélnak tekinti a korteskedést, — oly hangokban fogja hallatni azon keserüségét, melyet méltán sebzett keblében rejteget, miszerént, alig hiszem, hogy előnyére válhatnék azon alkotmányosságnak, melynek keretén belül ilyesmi történhetik.

Megbocsáthatlan mulasztása az $168^5/_8$-diki országgyülés többségének, miszerént nem sietett mindjárt a koronázás után első sorban törvényt hozni az ily választási viszaélések ellen: pedig a hazai korteskedések egybehasonlító történelme eléggé tanúlságos lapokkal szolgálhatott volna már ez ügyben honatyáinknak.

Remélem, jelen országgyülésünk nem fog ismét beleesni az ily mulasztási hibába.

Nincs is egy komoly, hazafias többségnek és egy kebeléből kifolyt komoly, hazafias kormánynak ily üzelmekre semmi szüksége.

Papok, kik azoknál is korteskednek, kik az utósó kenet kiszolgáltatásánál a haldokló ágyát körülállják; orvosok, kik a betegeket, — birák, kik a felet elutasítják, mert a hozzájok folyamodók az ellenpárthoz tartoznak, — polgármesterek, tiszti ügyészek, kik éjeli verekedéseket szerveznek, söt vezetnek, — alispánok, kik

az ellenpárti jelöltet úgy akarják viszalépésre birni, miszerént a jelöltnek ideglázban fekvő anyját ablakbeveretéssel fenyegetik — bizonyára nem válnak sem a többségnek, sem a kormánynak, sem az ellenzéknek annyira hasznára, mint a mennyi kárt a hazának, az emberiség ügyének okoznak.

Valóban; az ily üzelmek utóvégre is csak azt idézik elő, miszerént nagy része éppen azoknak, kik műveltségöknél, s nemesebb lelköknél fogva kitünőleg hivatva lennének a választásokba mintegy vezetőleg, oktatólag befolyni, magukat a politikai jogok gyakorlatától teljesen távúl tartják s így a tömeg igen sok helyütt egészen magára hagyatva, részint teljesen elromlik azon gonoszok kezében, kik a nemesebb elemek félrevonúltával a tért elfoglalják, részint megrendűl hite az erkölcsi jó győzelmének lehetőségében.

Ezért azon reménynyel kecsegtetem magamat, miszerént, okúlva az 1869-diki választások alkalmával országszerte előfordúlt szégyenteljes kihágásokon, országgyülési többségünk szigorú törvényt fog hozni a választási előmunkálatoknál úgy mint a választási cselekvénynél előforduló kihágások, vesztegetések, verekedések, sőt a jogosulatlan pressio és a korteskedés ideje alatt annyira divatos rágalom-kór ellen is.

A kihágásokat, verekedéseket, vesztegetéseket, pressiót alig fogja a mondottak után — különösen tekintettel a külföldön már évtizedek óta életbeléptetett e nembeli törvényekre — valaki törvény által meg nem torol-

hatóknak mondani: de tán lesznek, kik a korteskedés alatt koholt s terjesztett rágalmak ellenében a törvény szigorú intézkedését azon büntetéseken kivül, melyeket a köztörvény egyátalán a rágalmak koholóira s terjesztőire szab, nem tartják sem szükségesnek, sem célszerünek.

Azt mondják, hogy a mi gyarlósága van nálunk e részben a törvényes gyakorlatnak, azon a büntető törvénykönyv — tekintet nélkül a választásokra — átalában van hivatva segíteni; másrészről megjegyzik, hogy éppen az az egyik legfőbb áldása az alkotmányos életnek, miszerént a „közvélemény kérlelhetlen üstjén kell átmenni mind annak, a ki közpályára lépni akar, hogy az igazi nemes ércnek úgy sem árt, ha vele közelebbről foglalkoznak, s hogy csak a salak az, a minek a szigorú kémle szereplését meggátolhatja."

Mások azonban nem igy gondolkoznak.

A rágalom a magán életben nem árthat annyit sem egyeseknek, sem a közügynek, mint ily országra kiható nagy politikai cselekvénynél: tehát a rágalom koholói és terjesztői a korteskedések alatt szigorúbban büntetendők.

Azután, ha kétségbevonhatlan is az alkotmányos életnek azon áldása, miszerént a nyilt közvélemény itélőszéke elé bocsátja azon erkölcsöket, a melyek tán egy abszolutisztikus rendőrállamban rejtve maradnának: az áldás átokká válik, mihelyt az a közvélemény nem bir-

hat igazságos itélő széket széket is a fölött, a mit a r galmazó ajkak a fölizgatott közönség közé szórnak.

Nem képes pedig erre a közvélemény mindaddi mig előbb a rendes biró a tényálladékot föl nem derit tehát éppen azért, mert kell, hogy az alkotmányos él magasztos hivatásának, az erkölcsök nemesbítésén megfelelhessen, a mely hivatásának pedig az alkotm nyos élet nem felelhet meg, ha csak a tényálladék sz bályszerű birói vizsgálat útján meg nem állapittati szükséges, hogy a törvény intézkedjék, miszerént mir az, ki korteskedés közben valamely jelöltnek vagy v lasztónak becsületében gázol, már magánál a választá törvény rendeleténél fogva közkeresetileg biró elé álli tassék, még abban az esetben is, ha a rágalmazott jelö vagy választó nem is inditana — mint a hogy a gy korlatban korteskedés alatt ejtett rágalmak koholói terjesztői ellen nem is igen szokott valaki nálunk ind tani — keresetet.

Csak egy ily intézkedés folytán jöhet a közvél mény azon helyzetbe, hogy az alkotmányos jogok gy korlatát egyúttal az erkölcsök ellenőrzésére, s javításá használja föl.

Sok, nagyon sok hibája van az 1848: V. törvén cikknek.

Nem is említve Erdélyt, hol egészen jelentékte szász székek két képviselő küldésére jogosítvák, s h míg Vajda-Hunyad, Hátszeg öszvesen alig néhány ez lakossal ugyanannyi képviselőt küldenek mint Hunya

megye 182,000 lakossal,—Hód-Mezővásárhely közel hetvenezer lakosa részéről csak egyetlen egy képviselő küldésére vagyon jogosítva, holott Buda nem sokkal csekélyebb számú lakosság mellett 2, s Debrecen szintén jóval kisebb mellett 3 képviselőt küld.

E bajon nem lesz nehéz segíteni: ha honatyáink többsége a haza érdekét fogja mindenekelőtt szem előtt tartani, s nem kivánja utánozni azon francia rendszert, mely a kormányt ruházta föl azon joggal, miszerént esetről esetre — természetesen pártérdekeinek megfelelőleg — saját tetszése szerént alakítsa ujjá a választó kerületeket.

Nagyobb nehézséggel fog járni az 1848-diki választási törvénynek azon hiányait pótolni, melyek az előmunkálatok szabályozására, s magára a választási cselekvényre vonatkoznak.

A módozatok, melyeket e törvény az előmunkálatokat vezető középponti stb. bizottságok alakitására, a választók névjegyzékének egybeállítására, úgy mint ez utóbbinak ellenőrzésére, a reclamalási jog mikénti érvényesíthetésére vonatkozólag elrendel, egyátalán nem felelnek meg ama követelményeknek, melyeket a közérdek ez ügyben elénk szab.

Hiba, miszerént az 1848: V., VI. törvénycikk, hazánk elmérgedt párttusáival szemben, nem rendelt el intézkedéseket, meggátlására annak, miszerént a középponti bizottmányok ne egyoldalúlag a törvényhatóságok közgyüléseiben esetről esetre jelentkező egy vagy más párt-

többségnek egyoldalúlag választott, sok esetben, túlnyomólag minden értelmiség nélküli delegatiói legyenek, melyek éppen azért, mert többnyire egy ugyanazon párt embereiből állanak, a választási előmunkálatokat közbotrányt és közizgatottságot szülő részrehajlással szokták vezetni.

Nézetem szerént az sem helyes intézkedése az 1848-diki törvénynek, mely a választók öszveirását az ily „középponti választmány“ küldöttsége által, és csak a már egybehivott országgyülés megnyitását kevéssel megelőzőleg, tehát rendesen háromévről háromévre eszközli; még kevésbé helyeselhető azon könnyelmüség, mely az 1848: V: 18. §-ában tetőpontját éri el, midőn azt rendeli, hogy „az összeiró választmányok által beadandó összeirásoknak egyik példánya, a középponti választmány által meghatározandó, s előre közhirré teendő nyilvános helyen mindenki által megtekinthetés végett több napokon át ki fog tétetni.“

Amaz intézkedés azt eredményezi, miszerént a választók összeirása már elkerülhetlenül a korteskedés legnagyobb izgalmaiba esik, s igy ki van téve a pártszenvedély igazságtalan nyomásának, sőt még annak is, miszerént igen sok választóképes honpolgár csak azért nem iratja be magát választóúl, mert nem akarja kitenni magát az összveirás helyiségében szokásos bántalmaknak: emez meg azt eredményezi, miszerént a választó közönség saját maga az öszveirásokat, a beirt választók jogosúltságát vagy jogosulatlanságát, különösen pedig a

névjegyzékből kihagyottakat egyátalán nem ellenőrizheti.

Mit használ kitenni a megyeházban egy ily névjegyzéket egyetlen egy példányban egy egész megye számára, melynek választóközönsége tiz—tizenötórányi távúlban lakik elszórva pusztákon, falvakban?

Nem-e valódi szemfényvesztés az ily eljárás, vagy a legegyügyübb jóhiszeműség, mely azon föltevésből indúl ki, hogy hiszen a megye „középponti választmányának" összveiró küldöttségei csupa „hazafiakból" fognak állani, tehát igazságtalanságot nem fognak a bejegyzésnél elkövetni, s hogy hisz a választók is mind megannyi „hazafiak", s mint ilyenek szintén nem fognak törvénytelenségekre vetemedni!

Avagy tán elég azon ellenőrzés, melyet az összeiró küldöttség helyiségében a szobában levők egymás fölött gyakorolhatnak, s azon ellenőrzés, mely az utcai, piaci, korcsmai találkozásnál, vagy esti órákban a kapufélfánál gyakorolható?

Hogy nem elégséges, azt eléggé mutatják azon kérvények, melyek a már megválasztott képviselők ellen a képviselőházhoz menesztetnek, s a melyek rendesen csak úgy áradoznak kifakadásokkal a választók összeirásának gyarlósága ellen.

Részemről megvallom, nagyon el tudnék szomorodni azon kifakadások fölött, melyeket az 1848: V: törvénycikk hiányai miatt, hazánk különböző vidékein hallhatni: ha nem tudnám, miszerént honatyáink bölcse-

sége e törvényt Pozsonyban csak is ideiglenes választási törvénynek szánta.

Kitünik ez az 1848: V: 7. §-ából, mely az egész választási törvényt mintegy átmeneti intézkedés szinében tünteti föl ama mozgalmas időkből.

Ha oly képviselőházat akarunk létrehozni, mely lehetőleg a közbizalom kifolyása legyen, s mely a maga megválasztatási módozatai által ne rontson majd csak nem annyit, ha nem többet mint a mennyit a közerkölcsiségnek használhat: akkor komolyabb figyelemre kell méltatnunk tényleges hazai viszonyainkat mint a minőre azokat a pozsonyi országgyülés méltatta.

A választók öszveirása nem oly jelentéktelen valami, mint a minek sokan azt még ma is gondolni látszanak: a választók öszveirása majd csak hogy nem oly fontos, mint maga a választási alap, a határok, melyek közé a törvény a szavazatjogot szorítja.

Éppen ez okból oly módozatra van szükség, mely lehetőleg megtudja óni a nép érdekét.

Egy „középponti választmány“, a törvényhatóság közgyülése által, kisebbségi képviseltetés nélkül, választva, erre nem képes.

Leginkább nem képes pedig azon okból, mert kisebbségi képviseltetés nélkül az ily választmány kizárólag egy ugyanazon pártból fog állani, a közgyülés többségeéből, mely mindent el fog követni, vagy legalább követhetni, hogy a másik pártra nyomást gyako-

roljon: a mi a virilszavazatok mellett, alig fogna immár kétes jelentőségű lehetni.

Azt mondják, a pártok, a törvényhatóságok közgyüléseiben nem esnek egybe szükségkép a politikai pártokkal: a gyakorlatban nálunk mégis többnyire ép az ellenkező az eset, és még ha nem lenne is így, mi természetesebb mint az, hogy abban a percben, a melyben a törvényhatóság az országos képviselő választás eszközölhetése végett a „középponti választmány" megválasztására fölhivatik, a törvényhatóság kebelében is már megalakúltak természetszerüleg a politikai pártok, miután a közgyülés, illetőleg a „megyei bizottság" tagjai is az országos képviselőválasztásnál megannyi érdeklett felek mint választók?

Hogy pedig a választási cselekvénynél kisebbségi képviseltetésre szükség vagyon, ezt a pozsonyi országgyülés is belátta, midőn az 1848: V: 31. §-ában a szavazatszedő választmányba a pártok mindegyike által rendelt két-két egyént beküldetni: de ha a szavazásnál belátta a szükségét egy ily intézkedésnek, mért nem intézkedett hasonló szellemben már a választási előmunkálatok vezetésére, különösen pedig az összeirásra nézve is?

Lehetetlen eddig viselt dolgaink után be nem látnunk, miszerént a választási előmunkálatok az ellenőrző mérséklésnek és a lehetőleg biztos egyensúlyozásnak hasonló elemeit szükséglik mint a minőket maga a választási cselekvény, a szavazás vesz igénybe.

Nem is oly nehéz kisebbségi képviseltetést egy törvényhatósági közgyülés választási müveletébe törvény által bevezetni, mint némelyek gondolják.

Országos képviselő választásáról levén szó, a választási előmunkálatokat vezetendett bizottság (most „középponti választmány“) megválasztását kisebbségi képviselettel a törvényhatóság következőleg eszközölhetné:

A törvényhatóság közgyülésének elnöke elsőben is fölszóllítaná a közgyülés öszves jelenlevő tagjait, hogy nyilatkozzanak, kit akarnak elnökül kijelölni a megválasztandó bizottságba (u. n. középponti választmányba)?

A közgyülés jelenlevő tagjai egyenként adnák be fönhangoni vagy irásbani (de ez utóbbi esetben nevök aláirásával ellátott) szavazataikat; azon esetben, ha valamennyi szavazat egy-ugyanazon férfiúra esnék, az eredmény azt mutatná, hogy a közgyülés jelenlevő öszves tagjai egy-ugyanazon párthoz tartoznak. De nehogy egy ily következtetés és annak további corollariumai ellen azon ellenvetést tehesse valaki, miszerént azon férfiú, kiben az öszves tagok mint elnökjelöltben egyhangúlag megnyugodtak, nem politikai hitvallásánál, hanem csakis egyéni tulajdonainál fogva kötötte le az öszves tagok bizalmát: szóllítsa föl a közgyülés elnöke a közgyülést, nyilatkozzék hason módozattal, kit akar alelnökül, s kit jegyzőül a megválasztandó bizottságba kijelölni?

És ha az öszves jelenlevő tagok szavazata mind az elnöki, mind a jegyzői székbe ismét egyhangúlag ugyanazon egyéneket találná kijelölni: akkor szóllitsa föl a

közgyülés elnöke a közgyülés jelenlevő tagjait, miszerént a megválasztandó bizottság (u. n. „középponti választmány") azonnali megválasztására a helyszinén, rögtön annyi, egyenlő tagokból álló csoportra oszoljanak, saját egyéni tetszésök szerént, a hány tag választandó, az elnökkel, alelnökkel, jegyzővel együtt ama bizottságba.

Ha e szám pl. 27-ben állapíttatnék meg: akkor pl. 135 tag levén jelen a közgyülésen, 27 ily 5—5 tagból álló csoportra oszlanék föl a közgyülés; és e 27 csoport azután — mindenik külön-külön adná be szavazatát mind a 27 megválasztandó egyénre.

Azon 27 egyén közől már most, kire — valamennyi csoport szavazatjegyei egybeszámíttatván — a 27 legnagyobb szavazat esett, — annyi, mint a hány egyénre e 27 legnagyobb szavazatot nyerten kivűl még szavazat esett, kisorsoltatván, helyökbe (a bizottságban) mindazok lépnének, kik e kisebb szavazatöszvegeket nyerik vala, föltéve, hogy ez utóbbiak száma nem több 12-nél, mely utóbbi esetben is azon 12 fogna 12 kisorsolandó helyébe lépni, kik valamennyi között a legkisebb szavazatokat nyerték volt. Az ekként megválasztott 27 egyén azután saját kebeléből választhatná elnökét, alelnökét, jegyzőjét, mely választások, ha a közgyülés által eleve kijelöltekre esnének, azt mutatnák, hogy a kijelölt férfiak csakugyan nagy mérvben birják a közgyülés bizalmát.

Ha azonban akár mindjárt az elnök kijelölésénél, akár az alelnök vagy jegyző kijelölésénél a szavazatok megoszlanak: akkor a közgyülés elnöke a jelenlevő ta-

gokat fölszóllítja, csoportosúljanak az elnökűl ajánlott nevek szerént ugyancsak annyi csoportba, a hány név az elnökségre (vagy alelnökségre, vagy jegyzőségre) kijelöltetett.

Ha két név lőn az elnökségre kijelölve: akkor felét a 24 tagnak vagy is 12-t az egyik, másik felét, a másik 12-t a másik csoport választja: és sorsolás állapítja meg, alelnököt, jegyzőt, melyik csoport válaszszon.

Az elnökre ez esetben a közgyülés in pleno szavaz. Ha pedig már a kijelölés alkalmával nem két, hanem három, négy vagy több név hozatik szóba az elnökségre (alelnökségre vagy jegyzőségre), akkor a közgyülés jelen levő tagjai szintén annyi csoportra szakadnak ugyan, a hány név az elnökségre (alelnökségre, jegyzőségre) szóba hozva lőn, minden egyes tag azon név csoportja alá tartozván állani, melyet saját maga szóba hozott: de ez esetben felét (12-t) azon csoport választja, mely a legtöbb szavazatot nyert név alá sorakozott, a másik felét (12-t) pedig a többi kisebb csoportok együtt választják, még pedig akként, hogy ha 3 név lőn szóba hozva, 6-t a középső, 6-t a legkisebb csoport, azon 12-mellé, kiket, miként éppen említém a legnagyobb csoport fogott választhatni. Az elnököt ez esetben a legkisebb csoport választja, hogy az alelnököt, jegyzőt, melyik választja a másik két csoport közől, sorsolás dönti el.

Hasonló módon osztanák meg a kisebb csoportok maguk között a másik 12 megválasztását, — ha négy

elnök-jelölt hozatott szóba, a legnagyobb csoport ez esetben is saját maga választván 12-t, a másik 12-ből pedig négyet-négyet a többi három kisebb csoport: természetesen ez esetben is a fölött, hogy az elnököt, alelnököt, jegyzőt, melyik csoport válassza a kisebb csoportok közől, sorsolás fogná eldönteni.

Meg-jegyzem, hogy nézetem szerént nem szükség, nem is célszerű, hogy az ily bizottság („középponti választmány") elnöke, alelnöke, jegyzője, tagjai kizárólag magából a közgyülés tagjaiból választassanak: annál jobb, minél inkább fölfrissülhet az ily bizottság oly erőkkel, melyek a közgyülés tagjai közt fönálló érdekcsoportozatok kötelyékein kivűl esnek.

Ugyanezért, de főleg a végre, miszerént a választási előmunkálatokat a bizottság kellő éberséggel, kellő részletes tájékozottsággal vezethesse, szükségesnek tartanám, miszerént mindazon küldöttségekhöz, melyeket e bizottság részint a választók öszveirása, részint a reclamatiók fölvétele végett, stb. meneszteni fogott, minden egyes községben, az illető község választó polgárainak öszvesége által — szintén a kisebbségi képviseltetés alkalmazásával választandó két-két választó polgár ellenőrűl oda csatoltassék.

E munka folyamában alább el fogom mondani, minő alakban s minő föltétek mellett tartanám én lehetségesnek, sőt szükségesnek a választók ősgyüléseit a községekben: jelenleg legyen szabad csak annyit megjegyez-

nem, miszerént az u. n. középponti választmány küldöttségeihöz községenként csatolandó két választónak kisebbségi képviseltetésseli választását úgy értem, miszerént ez esetben a választók ösgyülésében az öszves jelenlevők csak egy állomásra szavaznának, mintha az u. n. középponti választmány küldöttségéhöz nem két, hanem csak egy tag lenne a község részéről csatolandó: miután a szavazás megtörtént, a választók annyi csoportba sorakoznának, a hányan ezen egy állomásra szavazatot nyertek, és ugyan mindenki azon név alá, a melyre szavazott: a legnagyobb csoport újra szavazna két állomásra, és az, ki a legtöbb szavazatot nyerte, lenne az egyik megválasztott küldöttségi tag, — a másik küldöttségi tag pedig lenne az, kire a kisebb csoportoknak szintén két-két állomásra adott szavazataiból a legtöbb szavazat esett.

Ismerem a kifogásokat, melyeket egy ily módozat ellen fölhozni lehetne.

Lesznek, kik az ily csoportokbai sorakozást egy választógyülekezetben fölösleges alakoskodásnak fogják nevezni: részemről azonban szükségesnek tartom, mert csak ily módon lehet a pártnyilvánulást oly mérvben elősegíteni, miszerént a kisebbségi képviseltetést gyakorlatilag keresztül vinni lehessen.

Lesznek azután mások, kik kétségbe fogják vonni oly módozat jogosúltságát, mely a kisebbségnek ugyanannyi tagságot biztosít, mint a többségnek.

Ezeknek én azt felelem, hogy e módozat nem jogosulatlan, mert nem törekszik egyébre mint megnyugtatni a lelkiismereteket.

Egy ily bizottság nem űz politikát, nem tesz egyebet, mint hogy kezében a választási törvénynyel, névjegyzékbe irja azokat, kik magukat ama törvény alapján választóképesekül igazolják; s ha hoz is szavazattöbbséggel határozatot, ezen határozat csak véleménynyilvanítás lehet a fölött, hogy vajon egy vagy más jelentkező beirassék-e a választók létszámába, honpolgár, ki reclamationalis jogát ismét csak ama törvény alapján érvényesítheti, a mely törvényalapján eme bizottság az öszveirást eszközli.

Világos tehát, miszerént itt nem az eszmék harca áll elő, hanem csak a nagyobb és kisebb jóhiszeműségé s miután az ellenőrzésnek itt egyedül az a tiszte, miszerént a gyöngébbet az erősebb (a többség) erőszakoskodása ellenében a törvény betölthetése érdekében megója: mi sem természetesebb, minthogy oly nagy számerővel siessünk biztositani a gyöngébbet az erősebb netáni erőszakoskodása ellenében, mint a hogy csak lehet: e számerőnek hatását természetesen maga a végcél, a törvény betölthetése jelöli ki, és miután — a kétes eseteket úgy is birónak kellvén eldönteni — a jóhiszeműség diadalát lehető legnagyobb valószínűség szerént úgy helyezzük kilátásba, ha mindkét, nagy párt részéről egyenlő számú tagokban egyenlő számú lélektani esélyt állítunk föl egymás ellensúlyozására: mi természetesebb,

mint hogy felét a tagoknak a többség, másik felét a kisebbség választottaiból igyekezzünk egybeállitani?

A választók öszveirásának nézetem szerént évről évre bizonyos meghatározott időben kellene említett középponti választmány küldöttségei által községenként eszközöltetni és választási kerületenként kinyomatva, községenként legalább is annyi példányban kiosztatnia, miszerént lehetőleg minden egyes választópolgár egy ily nyomott példányban részesüljön.

Évről évre kellene ez öszveirásnak történnie azért, mert így sokkal kevesebb fáradságba kerülne egy lehetőleg igazságos, azaz correct névjegyzéket eszközölni, s egyúttal ezt állandólag az egész közönségre nézve nyilvántartani, mig ha ez a választás előtt megy végbe, oly mérvekben fokozza az izgalmat, a pártszenvedélyt, miszerént igazságos, correct eljárás már magánál az öszveirásnál csak nem lehetetlen, s ugyanakkor az idő rövidsége folytán a reclamatiók nagy része is oly módozattal üttetik el jogosúlt igényétől, miszerént e módozat mindenre alkalmas inkább, csak nem a nép politikai nevelésére.

Ha a törvény elrendelné, miszerént évenként pl. december második felében öszve kell iratniok az öszves választókerületben a választóknak és a rákövetkező január harmadik vasárnapján minden egyes választókerület — választói névjegyzékének — magában foglalván községenként minden egyes választó nevét, életkorát, lakását — állami költségen kinyomatva annyi példányban kell kiosztatnia, és ugyan minden egyes köz-

ségben, hogy legalább minden egyes háztulajdonos, illetőleg választó egy példányt egyéni használatára nyerhessen, ezenfölül pedig, hogy a község házánál egy példány mindig nyilvántartva maradjon bármely percben betekinthetés végett a közönség részére, — továbbá, ha a törvény elrendelné, miszerént, minden változás, pl. ha valaki a választók közöl meghal, vagy erkölcsi képesítvényét elveszti, az évenként egybeállított választói névjegyzék párhuzamos dupplicatumába esetről esetre hatóságilag bejegyeztessék, valamint mihelyt valamely feddhetlen férfi 24-dik életévét betöltötte és irni olvasni tud, magát e párhuzamos névjegyzékbe azonnal bejegyeztesse, hogy az év végével az új választói névjegyzék annál könnyebben és correctebben egybeállíttathassék: mind az állam, mind a népélet meg lenne kimélve azon erőszakoskodástól, gyülölségtől, meddő erőpazarlástól, melybe most az öszveirás minden képviselőválasztás előtt kerülni szokott, s mi a legfőbb, nem vonúlnának visza a politikai jogok gyakorlásától — igen igen sok kerületben éppen azon elemek, a melyek a legjobbak.

Azt fogják némelyek erre természetesen mondani, hogy az ily nyomtatványozás nagyon sokba kerülne, s a mellett oly rendőrállami szinezetet kölcsönözne a szavazatjognak, mely nem fér egybe a magyar alkotmányossággal.

Ez utóbbi ellenvetésre azt hiszem, megfeleltem már akkor, midőn e mű lapjain azon hátrányokat igyekeztem kimutatni, melyeket alkotmányosságunknak a

biztosíték-szervezés terén magyarságunknak hagyományos hanyag gondatlansága okozott: az, ki még mai napság sincs meggyőződve e hanyag gondatlanság káros voltáról, annak hiába beszélünk azon előnyökről is, melyek egy ily rendszabályból hazánk művelődés-állami törekvéseire háromolhatnának.

A mi pedig a költséget illeti, azt hiszem, azon 80—90,000 forintot, melyekbe akár négyszáz husz választókerületben másfél,legfölebb kétívnyi névjegyzéknek átlag vagy 3000 példányban kinyomatása kerülne, nem sinylené meg az állami költségvetés annyira, mint a mennyit a köznyugalom, közerkölcsiség, közművelődés ezáltal nyerhetne.

Igen, a közművelődés, mert a természetes ösztön kutatgatni egy ily névjegyzékben, legalább a pihenés óráiban, oda késztetné a vidéki földmüvest mint városi mesterembert, hogy magát az olvasásban tökélyesítse, s a tanodát már ezentúl többre becsülje; a közerkölcsiség, mert a nagyobb ellenőrzés igen sok emberben megelőzné az elhatározást erkölcstelen fogáshoz folyamodni a saját maga vagy mások szavazatjoga érdekében, s a köznyugalom, mert eleje vetetvén a cselnek, ki sem szánná már rá magát, ezentúl oly könnyen mint eddig az erőszakoskodásra sem.

Nagyban megkönnyítené e módozat a reclamatiót is. Megkönnyítené pedig az által, miszerént a reclamatiók tételére a választók nem csak a képviselői választást megelőző néhány hét alatt, de az egész év folyamá-

ban folyvást jogosítva lennének, s igy nem torlódnának azok oly mérvben, mint most, együvé.

Ámde e reclamatiók fölötti intézkedés jogát sem magára az öszveiró küldöttségre (u. n. „középponti választmányra"), sem másodfolyamodványilag a végrehajtó hatalomra, a belügyminiszterre bizni józanúl nem lehet.

Hisz e reclamatiók azok jogát célozzák érvényesíteni, kiket az u. n. „középponti választmány" vagy ennek küldöttsége elutasított vagy bizonyos egyéneknek szavazatjoggali jogosulatlan fölruházása által jogaikban megsértett, és a kik hivatva leendettek a képviselő választás által legalább közvetve ellenőrzést gyakorolni a végrehajtó hatalom, illetőleg a belügyminiszter fölött: hogy bizathatnék tehát a biráskodás akár ama választmányra vagy küldöttségére, akár a belügyminiszterre?

Nem bizathatik az másra, mint a rendes biróságokra.

Igaz, hazánkban biróságaink teendőikkel annyira túlterhelvék, miszerént a reclamatiók elintézése első pillanatra nem látszik nálunk biróság elé utasíthatónak: ámde csak látszik, mert a valóságban fönajánlt módozat mellett az év folyamában esetről esetre beszállinkózó reclamatiók egyszerre nem vennék oly mérvben igénybe a biróság idejét mint ez a most dívó öszveirási módozat mellett történnék.

Azonfölül egy független biróság — minőnek részemről legalább biróságainkat óhajtanám — bizonyára

inkább intézhetné el részrehajlatlansággal a reclamatiókat mint valamely politikai bizottság, s bizonyára kevésbé is költene bizalmatlanságot a folyamodókban maga iránt mint utóbbi: pedig hogy a hol csak lehet, mindenütt és mindannyiszor kell kerülnünk az indokot a bizalmatlanságra, ezt, azt hiszem, bővebben fejtegetnünk fölösleges.

Az öszveirás ily évenkénti megujitása, s az esetről esetre rögtön kiigazított névjegyzék ily nyilvántartása mellett, alig lenne szükség a választási előmunkálatok alatt egyébre, mint hogy a törvényhatóságilag kiküldendett bizottság az állandó névjegyzék fölött a szavazatjegyek kiszolgáltatása előtt vagy egy heti reclamationalis határidőt hirdessen, mely határidő leteltével azután, előre meghatározott napokon a szavazatjegyek lennének kiosztandók.

A választási előmunkálatok egyéb mozzanatára alig szükség megjegyzést tennem: elég, ha a szavazatjegyek kiszolgáltatásáról mondom el nézetemet körülményesebben.

Nézetem szerént a szavazatjegyet kiszolgáltató küldöttségnek akként kellene alakíttatnia, miszerént az az u. n. középponti választmány küldötteiből, s azonfölül a már ezidétt bizonyára megalakúlt pártok bizottságainak egyenlő számú küldötteiből álljon, a mint ezt a szavazatszedő bizottságra nézve az 1848: V. törvénycikk elég ildomosan elrendelte.

E küldöttség azután azoknak, kik úgy kérnék a szavazatjegyet mint erre az 1848: V. törvény alapján jogosúltak, azon föltét alatt szolgáltatná át a szavazatjegyet, ha mindazon bizonyítványokat képesek előmutatni, melyek eddig e célra megkivántattak, — azoknak pedig, kik azon jogcímen vennék igénybe a szavazatjegyet, minthogy irni-olvasni tudnak, a már fön leirt módon, t. i. következőképen:

Minden egyes ily választó saját kezével tartoznék a helyszinén megirni az elismervényt az átveendő szavazatjegyért, természetesen saját anyanyelvén, még pedig, ha kétely találna fölmerűlni az iránt, hogy vajon nem merő mechanikai úton tanúlt-e be mintegy emléjéből lemásolni valamely elismervény-formulát, tartoznék a helyszinén bármely küldöttségi tag tollbamondolása után megirni azt: mi hogy sikeres és mégis teljesen méltányos correctivuma lehessen a dolognak, szükségessé fogná tenni, miszerént a szavazatszedő bizottság alakításánál tekintet legyen azon nyelvekre, melyek az illető választó kerületben otthonosak.

E módozat azt hiszem nagyon egyszerű, s tán eléggé begyőző cáfolata lenne azok elméletének, kik csupán azért ellenzik az irni-olvasni tudást mint választói képesítvényt, mert nem birják elképzelni, hogy lehetne e képesítvényt nagy alkalmatlanságok nélkül keresztűl vinni a gyakorlatban.

Fordúljunk most azon módozatokhoz, melyek a nép érdekét magánál a választási cselekvénynél hazánk

tényleges viszonyaival szemben lehető legjobban megóhatnák.

Nézetem szerént e téren első, mit behoznunk kellene, a községenkénti szavazás.

Nem értem én ez alatt azt, hogy a legkisebb pusztai telep 6—7 választója is honn adja be szavazatát: hol közvetlen nyomása alatt valamely uraságnak, gazdatisztnek, gyárosnak vagy köztisztviselőnek, még a titkos szavazás behozatala sem biztosíthatná a választókat, éppen a szavazatok csekély száma miatt, még most a gyanusítgató üldözéstől: de értem azt, hogy több mérföldnyi távúlságra ne kényteleníttessenek szavazni menni a választók: mert, mig a jelen rendszer fönáll, legnagyobb részt csak azok fognak a választás szinhelyére oly nagy távúlokból kivált alkalmatlan időben, a járhatlan utakon egybeseregleni, kik vagy maguk is eléggé vagyonosak, miszerént saját kocsijokon és saját útiköltségükön tehessék meg e fáradságos, és nem ritkán költséges kirándulást, vagy pedig olyanok, kik mind a fuvarban, mind az úti költségben, mind az ellátásban mások erszényére már mint egy kortes díjúl számot tartanak.

E rendszer aligha fogja valaha is előmozdítani a lelkiismeretek szabad fejlesztését, a meggyőződések szabad nyilvánúlását.

Szintén nem fogja előmozdítani az alkotmányos joggyakorlat célját azon kényszer-helyzet, melybe a 30—40, sőt néha 70—80 távúl községből öszveszállin-

között választó közönségnek majd egyik, majd másik része a közös választási gyülhelyen rendesen jutni fogott, a mint t. i. majd egyik, majd másik párt már jó eleve le foglalja a korcsmákat, szállásokat, és ez által sok száz, sőt néha több ezer választó, szélnek, esőnek, fagynak, jégnek vagy égető verőfénynek marad rendesen étel-ital nélkül kitéve.

De ha mind e fogások meggátolhatók lennének is, még mindig marad fön két nagy ok, mely miatt a jelen választási rendszer elejtendő: és ez először az, hogy a verekedésekre, melyek választásainkat az egész polgárosodás előtt annyira megbélyegzik, mi sem ad annyi alkalmat s okot mint az éretlen tömegek öszvetorlódása annyi különböző helységből, annyi különböző erkölcscsel egy közös választási gyülhelyen; — és másodszor az, hogy a választási cselekvény pontos szigorú ellenőrzése mód nélkül meg van nehezítve, midőn a bizottságok, közegek figyelmének ily nagy tömegre kell kiterjednie.

Mind ez okok arra intenek, miszerént elejtve a jelen egy közös gyülhely rendszert, a választás egy ugyanazon választó kerületen belül kisebb körökben eszközöltessék, oly körökben, melyek mig egyfelől mellőzik a nagyobb távulok nehézségeit, másrészről elégséges számmal gyüjthetnek egybe választót arra nézve, — miszerént a választók saját jogaik ellenőrzését a bizottságok és hatósági közegek netáni viszaélései ellenében is kellő erkölcsi bátorsággal és sikerrel gyakorolhassák: hogy e körök alatt én szintén községeket, illetőleg köz-

ségi kapcsolatokat óhajtanék értetni, — habár eltérőleg a jelen községi rendszertől, mint ezt alább a községek rendezéséről szólltomban bővebben fogom kifejteni.

Egyelőre csak annyit mondok, miszerént én minden ily községben a választási cselekvényt lehetőleg művelt férfiakból alakított bizottságok és azonkivül még törvényhatósági közegek jelenlétében szeretném végrehajtatni, s ez utóbbi körülmény indít arra, miszerént lemondjak a radicalismus azon ismert követelményéről, mely az egész országban lehetőleg egy napon kivánja megkezdetni s befejeztetni a szavazásokat.

Ilyesmi a törvényhatósági ellenőrzés mellett lehetetlen, de egyátalán nem is szükséges, miután a választók ide s tova kóborlását sokkal jobban fogja ellenőrizni az ajánlottam nyomtatott, közkézen forgó állandó névsor, mint a hogy ellenőrizhetné azon körülmény, miszerént a választások egy-ugyanazon napon tartatnának országszerte.

Nyilvános legyen-e a választás vagy titkos?

A nagy érdekeltség, melyet e kérdés europaszerte ébresztett, e mű szerzőjének is ajánlatossá teszik mindazon érvek fölsorolását, melyeket jó és kevésbé jóhiszemű értekezőknek a titkos szavazás mellett és ellen fölhozni lehet.

Elég tüzetesen foglalkozik e kérdéssel jelenleg az angol parliament; közönségünk feszült figyelemmel kiséri annak e kérdésbeni vitáit.

Ránk nézve azonban első sorban mérvadók csak azon érvek lehetnek, melyekkel saját hazai viszonyaink és érdekeink nyilatkoznak.

Mi a legnagyobb nyavalyája alkotmányosságunknak?

Kétségenkivűl azon pressió, és azon vesztegetések, melyek választásainkat elundokítják.

Az a kérdés már most, hogy vajon képes-e a titkos szavazás e pressiót, s a vesztegetéseket enyhíteni, s ha igen, vajon a pressiót, és a vesztegetéseket nem-e oly áldozatok árán enyhítheti-e csupán, miszerént ez áldozatok már önmagukban nagyobb kárt okoznának a hazának, az emberiségnek, mint azon előny, melyet a titkos szavazás a hazának, s az emberiségnek az által eszközölne, miszerént szeliditené a pressiót és a vesztegetéseket?

Hogy a titkos szavazás csakugyan enyhíti a pressiót és a vesztegetéseket, ezt nem csak a titkos szavazást gyakorló államok példája mutatja, de beláthatja minden elfogulatlan gondolkodó.

Kinek igérhet sikert pressiót gyakorolni és a választókat megvesztegetni?

Bizonyára csak annak, ki ellenőrizheti, hogy vajon az, kit magának lekötelyezett, csakugyan megteszi-e azt, a minek fejében pénzt vagy egyéb előnyt tőle elfogad?

A nyilvános, különösen a névszeréni szavazásnál ezen ellenőrzés nem jár semmi különös nehézséggel: sőt ezen ellenőrzés még oda is terjedhet, miszerént Pé-

ter, ki Pált meg akarja vesztegetni, elővesz egy százforintos bankjegyet, kettévágja és az egyik felét azon szavakkal adja Pálnak, hogy „itt van, a másik felét majd megkapod, hogy öszveragaszthassd, a szavazás után, de csak azon esetben, ha saját szemeimmel és saját füleimmel ott a helyszinén meggyőződtem arról, hogy csakugyan azon jelöltre szavaztál, kire én óhajtom, hogy szavazz."

Ha minden pressiót gyakorolni vagy másokat megvesztegetni igyekvő egyéniség meggyőződhetik arról, hogy vajon az illető csakugyan szavát tartja-e; viszont, ha minden választó tudja, miszerént csak azon esetre részesül az igért előnyben, ha csakugyan szavát tartja: ekkor, de csak is ekkor lehet mind a pressió, mind vesztegetés megkisérlésének nagyobb mérvben foganatja.

Hogy tehát addig, mig a nyilvános, névszerénti szavazás rendszere fönállland, ezer meg ezer ember fog nemtelen pressiót gyakorolni és vesztegetni, s viszont ezer meg ezer választó fogja magát — engedve a nyomásnak vagy egyéb szorúlt helyzetnek — oda tereltetni, a hova a pressiót gyakorlók és vesztegetők akarják: ez természetes.

De ugyan ki az az őrült, ki pénzét, javait szórja vagy magát erkölcsileg függésbe hozza másoktól, ha előre tudja, miszerént egyátalán nem szerezhet magának meggyőződést a felől, vajon az illető, dacára annak, hogy a pénzt fölvette, dacára annak, hogy az előnyben részesült, nem szavazott-e mégis más jelöltre mint a

kire igérte? Ha a titkos szavazásnak alkalmazott módozata nem hiányos, akkor erről senki, még a szavazó maga sem fogja meggyőzhetni a vesztegetőt semmiféle módon sem, — nem még becsületszavával, esküjével sem, mert hisz minden józan ember tudja, hogy mennyire becsülje becsületszavát, esküjét oly választónak, ki szavazatjogát árúba bocsátja.

Nem valószinűtlen ugyan, hogy hazánkban, a kortesfogások tüzetes szülőföldjén még a titkos szavazás kijátszására is fognának tenni első pillanatra sikeresnek látszó kisérleteket.

Nem lehetetlen, miszerént holmi meghittebb vacsoránál elő fog állani Péter és így szólland tapasztalt cimboráihoz: „a szavazás ugyan titkos, — nem fogja megtudni senki, hogy ki kire szavazott, de ha még is itt ezt a tizezer forintot lekötöm nektek irásban, azon esetre, ha Kelemen keresztül megy, vajon nem hiszitek-e, hogy Kelemennek csakugyan meglehet csinálni a többséget?“

Meglehet, az atyafiak azt fogják először hinni, hogy igen; fognak dolgozni is jobbra — balra, végre eljön a választás napja és — nem csinálták meg Kelemennek a többséget.

És ez inkább valószinű mint nem: mert miután sem a vesztegető, sem az, ki magát megvesztegettetni hajlandó, egymás becsületében nem bizhatnak, s a hála érzetis az e fajta népségnél a netán már előre fölvett pénzért valódi lélektani anomalia lenne csupán, minden egyes, megvesztegettetésre hajlandó választót zavarba fogná

hozni a titkos szavazás az iránt, vajon adjon e hitelt Péternek, ki őt megvesztegetni akarja, azaz hogy meg fogja-e tudni győzni Pétert majd a választás után, még ha a bankjegy felét előre már kezébe kapná is, arról, hogy csakugyan Kelemenre szavazott, s hogy nem fogja-e megtagadni tőle a másik felét a bankjegynek, még ha Kelemen leendett is, de nem valami vagy többséggel megválasztva, a mit pedig előre tudni soha sem lehet elég biztosan?

Mi természetesebb, mint hogy Pál ez esetben föl fogja venni a pénzt, az egész vagy félbankjegyet nem csak Pétertől, hanem Jánostól, Jakabtól, Tamástól, Gergelytől is, és fog szavazni nem Kelemenre, hanem Tivadarra?

Az, hogy Pál többeknek adja el vagy legalább igéri oda pénzért vagy kukoricaföldért szavazatjogát, megtörténik a nyilvános névszerénti választási rendszer fönálltával is: de elvégre a választás után még is az illetők megtudják, ki bizhatik, ki nem többé Pálnak „kortesi becsületében“?

Titkos szavazás mellett ezt nem tudhatják meg: éppen azért Pálnak nem csak azon vesztegető nem fog többé hinni, a kinek jelöltje megbukott, de még tán azé sem, a kié meglett, sőt még ha hiszi is magában, könynyen ugy fogja magát tetetni, mintha nem hinné, és igyekezni fog kibúni kötelezettsége alól, — fogad magának olcsó árú kortest, a ki állítja, miszerént Pál már maga oda nyilatkozott előtte, hogy nem Kelemenre, de

Dánielre adta szavazatát, csakhogy ne kelljen a nagyobb öszveget Pálnak kifizetni, a mi a nyilvános névszerénti szavazásnál nem történhetik meg: mert itt Pál mindig hivatkozhatik a választási jegyzőkönyvre: de éppen azon körülmény, miszerént már az első megejtett választás után minden kortes, minden választó fogja ismerni a titkos szavazásnak e jellemző tulajdonságát, éppen ezen körülmény fog szelídítőleg hatni mind a pressióra, mind a megvesztegetési kisérletekre.

Kapcsolatban a titkos szavazással lehetne behozni oly törvényt a vesztegetés ellen, mely a titkos szavazás mellett legalább is oly jótékonyan hatna még a közlelkiismeretre mint a hogy egy ily törvény a nyilvános névszerénti szavazás mellett fogna hathatni.

Igaz ugyan, miszerént a titkos szavazásnál nem tudhatni, vajon azon Pál, ki arról vádoltatik, hogy Péter által Kelemen érdekében meg hagyta magát vesztegetni, csakugyan Kelemenre szavazott-e?

De a megvesztegetés kideríthetésére e körülmény kitudása nem elengedhetlenűl szükséges, másfelől azon körülmény, miszerént Pál maga is kétkedik, az iránt, vajon Péter fogja-e neki hinni a választás után, hogy csakugyan Kelemenre szavazott, azaz, hogy csakugyan kifogja-e elégíteni őt Péter, úgy mint előre igérte volt, nem egy esetben arra fogják Pált indítani, miszerént többre becsűlje a politikai becsületességet mint azt, a mit valószinűleg neki Péter nyujthatna.

Részemről azt óhajtanám, hogy a törvény mind a megvesztegetőt, mind azt, ki magát megvesztegetni engedné, szavazatjogaik elvesztése mellett 1—10 évig terjedhető börtönnel, 500 forinttól 10,000 forintig terjedhető birsággal büntetné, azon választót pedig, ki följelenti, és bebizonyítani tudja, miszerént pl. Péter őt megvesztegetni akarta, 100—1000 forintig terjedhető jutalomban részesítené, (magától értetvén, miszerént a hamis följelentést tevő még szigorúbban kellene, hogy büntettessék, mint az, ki a megvesztegetést megkisérli.)

Ha ily törvény alkottatnék; — pedig egy ily törvény alkotása ellen a mai világban, hazai viszonyaink közepette legfölebb roszhiszeműség vagy holmi hagyományos idylli politika fognának küzdhetni *), ha mon-

*) Azt fogják mondani, hisz egy ily törvény valódi kémsereggé aljasítaná választó közönségünk nagy részét! Szerencsétlen fölfogás, azt hinni, hogy egy ily törvény az erkölcsökön még ronthatna! Hisz csak nem fogják önök bűnnek tartani, ha valaki igazszivű s alapos följelentése által az államot azon helyzetbe hozza, miszerént a lélektelen vesztegetést példásan megbüntethesse? És csak nem fogják Önök föltenni, hogy az oly egyéniség, ki egy ily törvény itt létében, hamis följelentésre lenne képes, egy ily törvény itt nemlétében, romlatlan lelkü becsületes honpolgár fogna maradni?

„Hja, de hisz egy ily törvény oly szükkeblü tartózkodásra fogja tanítani az embereket, miszerént vége lesz örökre nálunk minden bizalmas politikai eszmecserének a választási előmunkálatok egész ideje alatt vagy még egyébkor is!“ Ezt is fogják mondani némelyek. Ezen aggodalomra azonban én csak azt felelem, miszerént ezen egész aggodalom nagyon különös egy aggodalom. Hisz egy ily törvény, mint minden büntető törvény nem a becsületes honpolgárok rovására, de éppen

dom, ily törvény alkottatnék: akkor Pál előtt e két út állana nyitva: vagy elfogadja Pétertől a kortesi fölpénzt vagy puszta igéretet, és szavaz Kelemenre, a nélkül, hogy biztos lenne a felől, vajon Péter ki fogja-e fizetni neki, a választás után, a mit igért, s a nélkül, hogy biztos lenne a felől, vajon nem jut-e 1—10 évre börtönbe és még azon fölül nem fog-e kegyetlenül megbirságoltatni, — vagy följelenti Pétert, megőrzi saját becsületes nevét és még azonfelül kap 100—1000 forint jutalomdíjt.

Nem inkább valószinű-e, miszerént Pál ez esetben, ha csak nem valami nyaktörő kalandhajhász és nem teljességgel jellemtelen ember, azon utat választandja, mely a polgári s magánbecsület útja és a józan érdek útja is egyúttal?

A titkos szavazás e részben éppen nem állana útjában a vesztegetés ellen hozandott törvénynek, nem, a fölhozott okból; de nem már csak azon okból sem, minthogy a nyilvános, névszerénti szavazás szintén nem

a haza érdekében a becsületes honpolgárok védelmére hozatnék a jellemtelenség megfékezésére, és a közerkölcsiség javítására. Meglehet, hogy ha egy ily törvény alkottatnék, igen sok „bizalmas capacitatio“ el fogna maradni mind a korcsmában, mind a kapu alatt, mind a szöllőben, mind a kertek aljában, söt még a sétányon, casinókban s salonokban is. De ugyan nélkülözhetlen kelléke-e ezen „bizalmas capacitatio“ a magyar alkotmányos életnek? Igen szomorú, hogy eddig ezen „bizalmas capacitatio“ oly fontos szerepet játszott alkotmányosságunkban, de higyék meg Önök, nincs az ily „bizalmas capacitatióra“ semmi szükség. Kinövése ez alkotmányosságunknak, inkább a korhelység emolu-

nyujthat teljes biztosítékot a vesztegetés kinyomozhatása érdekében.

Ha minden választó, ki magát megvesztegetni engedi, saját maga is azon jelöltre szavazna, kinek érdekében magát megvesztegetni engedte, ez esetben mutatna föl a nyilvános névszerénti szavazás ez oldalról némi előnyöket.

De nem történik-e meg igen gyakran, miszerént azok, kik magukat megvesztegetni engedik, még saját maguk sem azon jelöltre szavaznak, a kinek érdekében működtek, természetesen álca alatt, az ellentáborban, álhireket terjesztve, csakhogy csüggetegséget, zavart okozhassanak, és kémszolgálatokat eszközölhessenek a másik pártnak?

Sőt nem arra szorítkozik-e a megvesztegetés tán igen is gyakran, miszerént távúl tartja a szavazástól az ellenpártot?

mentuma, mint a politikáé. Ha tehát egy ily törvény azt eredményezné, miszerént az emberek óvakodnának ezentúl a „bizalmas capacitatiók"-tól, nehogy őket valaki oly gyanúba vegye, mely hamis följelentésnek szolgálhatna alapúl, ezért még nem veszne el az alkotmány; sőt az a jó eredménye is lenne még egy ily törvénynek, miszerént az emberek a közélet munkásainak autoptikus tanúlmányozásából és nemholmi félmámoros „bizalmas capacitatiók"-ból fognák meríteni nézeteiket egy vagy más képviselö-jelölt felöl. Úgy is mennyi idő megy veszendőbe ily „bizalmas capacitatiók" miatt az országban minden korteskedés alatt a haza és a családi tüzhely rovására!

Utóbbi esetben sem látom át, mi előnye lehetne a nyilvános névszerinti szavazásnak a titkos szavazás fölött.

Egyébként az egyenes megvesztegetés hazánkban eddigelé még alig okozott annyi kárt a közerkölcsiségnek s a politikának mint a hivatalos, papi és egyéb jogosulatlan pressio: azt pedig csak senki sem fogja tagadhatni, miszerént a pressiót a titkos szavazás majd csakhogy nem teljesen lehetetlenné teszi, legalább egy csak kissé is józan választó közönségnél.

Azt ugyanis még mindig föl lehet tenni, miszerént akadni fog lelketlen oligarcha, bankár vagy püspök, ki ügynökének azt mondja: itt lekötök Önnek negyvenezer forintot, ha ez vagy az a gróf, báró, plébános vagy ura dalmi ügyvéd képviselő lesz ebből meg ebből a kerületből."

Az sem lehetetlen, habár körülbelül már határos a lehetetlenséggel, miszerént az illető ügynök és ennek alügynökei szert tehetnek vagy 800 választóra, kik mind Kelemenre fognak szavazni, csupán azért, mert mind a 800 választó erősen hiszi, hogy Kelemen keresztülvihető, és ha csakugyan megválasztatik, a 800 közől minden egyes választó csakugyan fog részesülni a föltételesen lekötött pénzöszvegből.

De az már csakugyan nem képzelhető, hogy 800 vagy csak 100 választót bármely hivatalos pressióval is annyira együtt lehessen tartani a titkos szavazásnál, mint a mennyire együtt lehet őket tartani még a titkos

szavazásnál is egyenes pénzbeli megvesztegetéssel: mert a pressió ellen a francia választási törvény példájára a legszigorúbb törvényt lehet alkotni, — sőt ily törvény alkotásához járúlni a jelen országgyülési többségnek is erkölcsi kötelessége — és ha ily törvény létezik, bizonyára óvakodni fog bárki is másként mint titokban pressiót gyakorolni a választókra: s minthogy ugyanazon pressiót a választók egész tömegére gyakorolni ugyanazon embernek nem lehet, hanem legfölebb csak egy választóra, vagy legfölebb egy néhányra: azon érdek-egység, mely egy lekötött nagy pénzöszveggel szemközt titoktartóvá tesz és együvé tarthat 800 embert, nem jöhet létre merő pressio folytán a választók nagyobb tömegénél, különösen nem, ha a szavazás titkos: Pál még inkább valószinűnek fogja tartani, miszerént 799 társa csakugyan Kelemenre fognak szavazni, s igy bizván a sikerben, rá is fog szavazni, csakhogy a föltételesen lekötött tiz ezer forintnyi jutalom quotájában részesülhessen: de ugyanezen Pál alig fogná a sikert valószinűnek tartani, következőleg alig is fogna Kelemenre szavazni, föltéve, — hogy a szavazás titkos, — még azért, hogy őt egy biró négyszemközt pere elvesztésével, végrehajtással, csőddel sat. fenyegetné, ha nem szavaz Kelemenre, és ugyan — pedig éppen ez teszi a különbséget — még ha tudná is, miszerént még 799 választó társát fenyegetik egy vagy más hivatalos vagy magán pressióval.

Igen, mert ha 800 választónál sikerűlne is a megvesztegetési kisérlet és ugyan még a titkos szavazás da-

cára is — a mi azonban alig képzelhető — a pressió már csak azért sem sikerülhetne 800 választónál, mert sem maga e 800 nem fogná egymással közölni saját ügyebaját, sem senki nem foghatná mind a 800-zal akként közölhetni a többi 799 ügyebaját, miszerént minden egyes választó az érdekegységet mind a 800 között megérthesse.

Képzelhető ugyan, hogy valaki azon hírt terjeszti, miszerént minden kormánypárti választó meg fogja nyerni perét, ajándékba fogja kapni hitelezőitől adós-levelét, vagy uraságától kukoricaföldjét, vagy hogy fog akadni pap, ki a prédikáló székből a hivők egész tömegének azt fogja hirdetni, hogy elkárhoznak mindazok, kik az ellenzékkel szavaznak, vagy a gyóntatószékben azt fogja mondani minden egyes választónak vagy választó rokonának, barátjának, szóval minden egyes gyónónak, miszerént nem oldozhatja föl bűneit pl. a csalatkozhatlan pápa titkos rendelete szerént — senkinek, míg az ellenzékkel tart: ámde az ilynemű átalánosságban megkisérlett pressió nem fog, ha a szavazás titkos, oly érdekegységet létre hozhatni a választók tömegében, miszerént azok szavazatukat mind vagy csak nagy részt csakugyan Kelemenre adják: mert ha van törvény, mely a pressióra kemény büntetést szab, a följelentőnek jutalmat tűz: akkor a papot, ki a szószéket vagy a gyóntatószéket így megfertőzteti, féken fogja tartani már maga e törvény, miután nem tudhatja, hogy a legközelebb lefolyt választásnál is, ki hova szavazott, hivei közől: azaz

nem tudhatja, vajon nem tartozik-e lelke mélyében az ellenpárthoz hiveinek túlnyomó többsége, vagy legalább oly jelentékeny része, mely netáni följelentés esetében ellene sikerrel følléphetne: a pressió egyéb eseteiben pedig e törvényen kivül ellensúlyozni fogja az érdek-egység megszervezödhetését azon bizalmatlanság is, melylyel népünk az eféle átalános hírek iránt viseltetik, kivált ha tudja, miszerént, a szavazás titkos levén, igen sok ember egész másként fog szavazni, mint a hogy elöre beszél.

Igen, a bizalmatlanság a siker iránt: ez azon lélektani mozzanat, mely a titkos szavazást erkölcsi tekintetben a nyilvános névszerénti szavazás fölé emeli: mert senki sem levén biztos még csak annyira sem, mint a nyilvános névszerénti szavazásnál — az iránt, hogy vajon gyözelemre juthat-e oly szavazattal, melyet érdekből ad be az urnába, a titkos szavazásnál inkább fogja saját meggyözödését követni minden választó, s több választó fogja meggyözödését követni mint a nyilvános, névszerénti szavazásnál, és ugyan csupán azon egyszerü, de elvitázhatlan okból, miszerént az érdek inkább hajhászsza a sikert, mint a meggyözödés.

Éppen ez okból alaptalan azok véleménye, kik azt hiszik, miszerént a titkos szavazás megrontására szolgálna a jellemeknek.

Sokan ugyanis azon nézetben vannak, miszerént a titkos szavazás képmutatóvá tenné az embereket, s aláásná a politikai bátorságot, elszoktatná meggyözödésök szabad nyilvánitásától a polgárokat.

Igaz, a titkos szavazás közvetlenül egyelőre nem tökélyesbíti a jellemeket: de mí, kik a titkos szavazás mellett buzgólkodunk, nem is állítjuk, miszerént a titkos szavazás ilyesmire képes lenne.

Mí csak azt állítjuk, miszerént a titkos szavazás nem rontana annyit a jellemeken, mint a mennyit a nyilvános névszerénti szavazás ront azokon minden egyes képviselőválasztásnál.

Ha vesztegetés, pressió nem léteznének, akkor megengedem, a nyilvános, névszerénti szavazás jobb lenne a titkos szavazásnál.

De most, hazánkban, hol vesztegetés, pressió oly undok képét nyujtják a nyomornak, tehetetlenségnek egyfelől, másrészről pedig a lelkiismeretlenségnek: most, nálunk a titkos szavazás határozottan jobb a nyilvános névszerénti szavazásnál: mert a titkos szavazás megmentheti legalább a lelkiismereteket azon veszélytől, melynek azok a nyilvános, névszerénti szavazásnál kitéve maradnak.

Valóban sokat érne a politikai bátorság, ha az szükségkép mindig egyet jelentene a meggyőződés jóhiszemű, szabad nyilvánításával; de mit ér a politikai bátorság, midőn a nyomor, a szorúlt helyzet e politikai bátorságot a nyilvános, névszerénti szavazásnál egyenesen arra használják föl, hogy maguknak enyhitést erkölcstelen uton szerezhessenek?

Midőn a romlottság a politikai bátorságot a nyilvános, névszerénti szavazásnál csak arra használja föl,

miszerént aljas önérdekét kielégíthesse s minden jobb érzésű embert botránkoztasson?

A titkos szavazás bizonyára egy becsületes honpolgárt sem fog elrontani, sőt meg fogja őt kimélni mindennemű pressiótól, kezdve a legkegyetlenebb birói, papi, orvosi vagy hitelezői pressiótól, le egész azon pressióig, melyet rá kegyelve tisztelt jóakarók, szeretett barátok, maga a családi kör gyöngéd célzásai gyakorolhatnak.

A titkos szavazás nem fog egy becsületes honpolgárt sem megrontani, eltántorítani: de a nyilvános, névszerénti szavazás évről évre annál több jólelkű embert fog megtörni, vagy legalább megbénitani, minél szegényebb lesz a tömeg, s minél műveltebbek lesznek azon társadalmi néprétegek, melyek hivatalos befolyással, vagy pénzerővel, anyagi javakkal rendelkeznek.

Azután, ha a szavazás nyilvános névszerénti marad: akkor alig van rá kilátás, miszerént mindazok, kik magukat eddig árúba bocsátották, és azok, kik eddigelé kizárólag vesztegetésben, pressióban keresik vala a sikert, jobb útra térjenek: ha a titkos szavazás behozatik, nem valószinű ugyan, miszerént mindazok megjavúljanak, kik eddig magukat árúba bocsátották, — nem valószinű, miszerént az eféle emberek ezentúl is ne lessék az alkalmat, a hol, a mikor és a minő áron csak lehet, „elcsábíttathatni": de az sem valószinű, hogy nagyobb, vagy csak ily nagy számmal is akadjanak oly meggondolatlan roszlelkűek, kik, noha a szavazás

titkos, pressiót akarjanak gyakorolni, vagy hogy akadjanak nagy számmal bolondok, kik, noha a szavazás titkos, mégis ezreket prédáljanak el oly szavazatokra, melyekről senki, csak a választó maga tudhatja, melyik jelölt nevére fognak szóllani?

Röviden egybefoglalva: nem az erőslelkű jók szaporitását, nem is a teljesen megrögzött gonoszok kiirtását igéri a titkos szavazás: hanem igéri azt, miszerént megfogja nehezíteni a gonoszok üzelmeit, s megfogja menteni az erkölcsi bukástól azon ezreket, kik lelkök mélyében nem romlottak ugyan, de a kik a maguk nyomorában, szorúlt helyzetében, ha a szavazás nyilvános, névszerénti, nem birnak a vesztegetésnek, a pressiónak ellent állani.

Azt sem igéri a titkos szavazás, hogy meg fogja szüntetni minden kigondolható nemét a korteskedésnek.

Az oligarcha, a gyárúr, a kormányhivatalnok, a főpap ezentúl is meg fogja tehetni a maga lépéseit, csakhogy mindazokat, kikre befolyása lehet, valami uton módon azon hiszemre terelhesse, hogy hasonlíthatlanúl előnyösebb lenne saját érdekökben e párt jelöltjére szavazni mint amazéra.

S a nők — függöny mögötti mozgatói minden nagyobb választási csinynek, valamint átalában minden politikai és magán merényletnek — szintúgy meg fogják kisérleni a titkos szavazás dacára is, miként a nyilvános, névszerénti szavazásnál megkisérlették, latba vetni bájaik hatályát a másik nemre: kezdve a negyed-

telkes gazda hajadon lányától, ki csókját világosan a szavazathoz köti, föl egész azon delnőkig, kik tüzetes alku nélkül is meg tudják értetni óhajukat, midőn egy jelentésteljes szemlesütéssel ifjú és vén kortesvezéreknek egyiránt fejökbe szöktetik a vért.

Ámde az itatás, a verekedés ha meg is maradnak még az első titkos szavazással választásnál, aligha fognak az eddigi szégyenteljes mérvekben nyilatkozni már a második titkos szavazással választásnál: annyira ki fogja már az első kisérlet is ábrándítani az eddig űzött hagyományos kortesfogások követőit.

És ha van is némi valószinűség azon állitásban, miszerént a titkos szavazás behozatala még csak fokozni fogná a korteskedés alatt dívó rágalmakat: úgy ennek ellenszere törvény alkotása lenne, mely a rágalmazókat, sőt még azokat is, kik rágalmat hallva, annak terjesztőjét rögtön föl nem jelentik a korteskedés alatt, miként már említettem, különös szigorral büntetné.

Azt is mondják, hogy a titkos szavazás lassanként egészen közömbössé teszi a választó közönséget a politikai jogok gyakorlása iránt, és Franciaországra hivatkoznak, mint a hol 1852 óta a titkos szavazással beadott szavazatok száma folytonosan apadt.

Hogy apadt, ez tagadhatlan: de nézetem szerént nem azért apadt, mert a szavazás titkos volt, de igen is apadt azért, mert mig egyfelől a társadalmi munka a haladó korral az emberek idejét napról napra mindinkább igénybe veszi, addig más részről a választók óriási

nagy többsége, mely a második császárságot támogatja vala, annyira meg volt győződve egész a legközelebbi háborút közvetlenül megelőzött időkig, III. Napoléon politikájának csalhatatlansága felől, miszerént mindinkább és inkább fölöslegesnek tartott minden rendkivüli erőfeszitést a választók részéről.

Kétségenkül, az is hiba, ha a választók elhanyagolják jogaikat, s a törvényhozónak, ki a nép érdekét óhajtja szolgálni, rajta is kell lennie, hogy e hiba meg ne állandósúljon.

Ennek meggátlására törvény lenne alkotandó, mely szerént a választás csak úgy lenne érvényes, ha legalább is egygyel több mint az öszveirt választók felé beadná szavazatát; sőt miután a képviseleti rendszer szigorú logikája azt kivánná, hogy valamely választó kerület képviselőjeül csak az tekintethessék, a ki az illető kerület öszves választóinak többségét — és nem csak a szavazókét — birja, s így valamely választó kerület megválasztott képviselőjeül csak az tekintessék, a ki legalább is egygyel több szavazatot nyer vala mint fele a kerület öszves választói számának: elméletben nem lennénk túlszigorúak, ha oly törvény alkotását sürgetnők, mely e követelménynek megfelelő számarányokat biztosítana a gyakorlatban.

Olaszországon, az igaz, csak egyharmadának jelenlétét kivánja meg a törvény: de bizonyára ily intézkedés is jobb mint egyátalán semmi intézkedés. Hazai törvényeink e kérdést teljességgel elhanyagolják; nem csoda

azután, hogy, miként 1869-ben is megesett, nem egy képviselő jutott be a képviselőházba, kire csak 1, 2 vagy legközelebb 3 választó szavazott.

Némelyek ugyan azt mondják, hogy azon választó, ki honn marad, már az által, hogy honn marad, belenyugvását jelzi a többség akaratába, úgy mint a többség ez akarata az ő jelenléte, szavazata nélkül is nyilvánúlni fog: ámde, azok, kik hazánk viszonyait ismerik, nagyon jól tudják, miszerént nálunk nem annyira e belenyugvás, nem is annyira a közömbösség mint inkább egészen más okok tartják visza a választó közönség igen nagy reszét a szavazástól.

Visza tartja pedig leginkább a szavazás nyilvános névszerénti volta, — miután maga a nyomor teljes szorúlt helyzetében fél a nyilt urnánál szembeszállani azokkal, kik rá pressiót gyakorolhatnak, és a mellett még saját lelkiismerete ellen sem akarna vétkezni.

Mentsék meg Önök a népet e nyomás alól a titkos szavazat behozatala által, s alkossanak törvényt, mely meggátolja, hogy 1, 2, 3 választó által kikiáltott jelöltek képviselőkűl jussanak jövőre is a törvényhozó testületbe.

Sőt, ha ugyanazon törvény, mely behozná a titkos szavazást, s mely megállapítaná a számarány minimumát, melyen alúl a szavazat többség s illetőleg a választás nem lenne érvényes, szigorú vizsgálatot rendelne el, kitudandó azon okokat, melyek a választókat a szavazástól viszatartóztatják: elesnék a legszembeszökőbb ürügy, t. i. a pressió ürügye, és vajmi könnyen lehetne

ez esetben nyomába jönni azon viszaéléseknek, melyek a választókat tulajdonkép viszatartóztatják vala.

Jelenleg igen igen sok választó csak azért nem jön el szavazni, mert eladja a szavazatát, azaz meghagyja vesztegettetni magát azért, hogy szavazata ne számítson: behozatván a titkos szavazás és elesvén a pressio ürügye, vajon nem vonná-e magára a lekenyerezettség gyanúját majd csak nem minden választó, ki a nélkül, hogy őt betegség vagy egyéb baj akadályozná, nem jelennék meg a szavazásnál?

Én tehát határozottan a titkos szavazás mellett vagyok: de csak azon föltétel alatt, miszerént a titkos szavazás oly módozathoz köttetik, mely teljesen meggyőzheti a választó közönséget a felől, miszerént a titkos szavazásnál sem a szavazatok beadásánál, sem a szavazatok öszveszámításánál semmi hamisítás, csalás nem történhetik.

Jobbnak a nyilvános, névszerénti szavazásnál csak is az ily titkos szavazást ismerem; és ha választani kellene oly titkos szavazás közt, mely e biztosítékot nem nyujtaná, és az átalános, névszerénti szavazás közt, a népérdekében, saját lelkiismeretes meggyőződésem szerént határozottan az utóbbit választanám.

E nézetet velem, azt hiszem, ma már vajmi sokan osztják; s igen sokan csak azon okból nem veszik föl a titkos szavazást programmjokba, mert attól tartanak, miszerént a jelen országgyülési többségünk ha megszavazná is a titkos szavazást, nem fogná megszavazni

együttal annak azon módozatát is, mely a lelkiismereteket megnyugtathatná.

De hát nem lehetne-e oly módozatát találni a titkos szavazásnak, mely hazai viszonyainkhoz képest e részben mindenkit megnyugtathatna s együttal eléggé gyakorlatias is lenne?

Részemről én a pálcákkali szavazás módozatát ajánlom, melyet jobbnak tartok a golyókkali szavazás lehető legjobb módozatánál is. A golyókkali szavazás lehető legjobb szavazatának azon módozat van europaszerte elismerve, melyet Görögországon is alkalmaznak, módozat, mely szerént a választó annyi golyót vesz vagy kap kezébe, a hány jelölt vagyon föllállítva, pl. egy fekete, mely igent s egy feketét, mely nemet jelent, ha a fölállított jelöltek száma kettő. Hogy a választó mindkét golyóját szándékának megfelelőleg értékesíthesse, erre nézve elkerűlhetlenűl szükséges, miszerént a szavazatokat fölfogó szekrénynek legalább is két nyilása legyen, mindenik más más jelölt nevére szóllván, a mi már magában számos téves szavazásra nyujthat alkalmat; még inkább nyujthat azonban alkalmat csinyekre a nem-jóhiszemü választónak, és ugyan mindakkor, midőn a golyókat magához veszi, mind pedig akkor, midőn azokat, a szekrénybe ejti: ott, mert két fehér golyót vagy két fehér golyót és egy feketét is vehet magához, itt mert két golyót — habár nem egy ugyanazon színűt — ejthet egy ugyanazon nyilásba, csakhogy az öszveszámi-

tásnál zavart okozhasson, vagy éppen a szavazatok számát meghamisíthassa.

A mi azonban e módozatot legkevésbé ajánlja, ez azon körülmény, miszerént minél szigorúbb rendszabályok vetetnek alkalmazásba e módozat kijátszására irányozott csinyek ellenében, annál inkább veszt a szavazás „titkos" voltából.

Ha ellenőrző közegeket állítanak föl a golyók átvételénél: ez ellenőrző közegek azon gyanúra szolgáltathatnak alkalmat egyik pártnál, miszerént ezen közegek a másik párt embereinek kezére játszanak; azok pedig, melyek közvetlenűl a szekrény nyilásánál állíttatnak föl, azon gyanút ébreszthetik, miszerént kilesik, hogy egyik is, másik is a választók közől hova szavazott.

Nem elég bitosíték a golyó koppanása sem: mert a hallszervek egyenlő hordereje mellett is e koppanást csak azok hallhatják, kik nagyon közel állanak; és sokan azon ötletre jöhetnek, miszerént ők nem hallották koppanni, tehát a szavazás nem volt correct.

Nem elég, miszerént kellő szigorú ellenőrzés mellett a ballotage nagyobb horderejű csinyek ellenében meglehetősen biztosítható: a modern államférfi arra is fog törekedni, miszerént minden józan ok lehetőleg eltávulíttassék, mely a tömegben a szavazás módozata iránt gyanút, vagy éppen nyugtalanságot fogna költhetni.

E titkos szavazás lehető legjobb módozata természetesen nem képzelhető oly választók nélkül, kik ki-

vétel nélkül mind ne tudjanak irni olvasni: ámde, miután tényleges viszonyaink közepette az irni-olvasni tudásra mint a szavazási módozat elemére nem gondolhatunk, részemről a következő módozatot ajánlom képviselő választásoknál egyelőre:

Tartassék a szavazás a szabadban.

Tehát, hogy az időjárás kényelmetlenül ne érintse a választó közönséget, helyeztessék el a szavazatok befogadására elrendelendett egyetlen egy, nagy szekrény, helyesebben egyszerű nagy faláda oly ernyőzet alatt, minők alá az alföldi csárdákban a kocsikat szokják állítani.

Legyen a szekrénynek egyetlen egy oldalnyilása, nem nagyobb, mint a minőbe egyetlen egy legalább 1" átmérőjű fapálcát minden nehézség nélkül be lehessen csusztatni.

Legyenek készen a szekrény nyilásos oldala előtt a földön ily 1" átmérőjű, s legalább 5' hoszú fapálcák.

Legyenek e fapálcák egymással mind idomra, mind színre nézve teljesen egyenlők: csak az egyik végén minden egyes pálcának legyen beföstve az alapszin vörösre, zöldre, sárgára, kékre vagy feketére, vagy más t. i. annyiféle és oly színre, mint a hány képviselőjelölt létezik, és ugyan mindenik színnel annyi pálca legyen megjegyezve mint a hány a' választó.

Fektessenek e pálcák még a választási cselekvény megnyitása előtt szép rendben egymás mellé akként, miszerént beföstött végeik mind a szekrény felé legyenek

fordítva úgy, hogy a választó-közönség, sőt a szavazatjegy ellenőrző, s mindenegyéb bizottságok, s a rendre ügyelő közegek vagy 50 lépésnyire bocsáttatván csak a szekrényhöz, egyátalán meg ne láthassák, hogy vajon minő végű pálcát emel föl a földről s dob bele a szekrénybe a választó?

Természetesen a szekrény túlsó oldala felől sem szabadna senkinek állnia, legalább is 300 lépésnyire elzáratván a szekrény környékzete egyszerű sodronynyal, kivéve azon oldalt, a melyen a bizottságok a még le nem szavazott választókkal, s ez utóbbiaktól egyszerű deszkázat által elválasztva, a már leszavazott választók fognának állani.

Nem szabadna e szekrényhöz közelíteni senkinek, még hajdunak, pandurnak, csendbiztosnak sem, hanem csak a választóknak egyenként, úgy hogy B. választó csak akkor bocsáttatnék be a szekrény előtti vagy 30 ölnyi előtérre midőn már A. választó szekrénybe dobott szavazati pálcácskájának koppanása az illető mindkét, vagy több pártbeli bizottság jegyzője által bejegyeztetett.

A választás bevégeztével rögtön föl kellene nyittatni a szekrénynek, s a szavazatoknak a szabadban az egész közönség szeme láttára kellene mindkét pártnak e célra kiküldött bizalmi egyénei által öszveolvastatni: a melyik színnel több pálca van jegyezve, azon szín jelöltje a győztes, azaz a megválasztott képviselő; de csak azon esetben, ha:

a nyomban elöveendett ellenörzési, illetöleg utánszámitási rendszabályok teljesen meggyözik a középponti választmányt a felöl, miszerént a szavazás kifogástalanul, minden megháboritás, és meghamisitás nélkül folyt le.

Szintén föltétül lehetne itt kitüzni az érvényességre nézve azt, hogy a szavazati számarányok a törvény által megállapitandott vonalon alúl ne essenek.

Túlkövetelésnek látszik az, a mit óhajtok, de nem lehet túlkövetelés azok szemében, kik a népképviseleti rendszerhöz bensö öszinteséggel ragaszkodnak.

Hogy mennyire téves politika ily rendszabályhoz nem folyamodni, azt külföldi államtudósok is eléggé hangoztatják.

Constantin Frantz legujabb, „Die Naturlehre des Staates" címü müvében egyikét legszembeötlöbb érveinek a divó képviseleti rendszer ellen azon viszaélésböl meriti, a melylyel éppen a számarányok körül találkozunk.

Nem osztom ugyan Frantz azon nézetét, miszerént a képviseleti rendszer akarat-átruházáson nyugodnék, miként ezt Rousseau is tanitotta: én részemröl a képviseletben csak bizalomátruházást látok: de azon viszaélések, melyek a számarányok dolgában a szavazattöbbség, söt a határozatképesség megállapitásába europaszerte befolynak, az én meggyözödésem szerént nem oly

könnyen elnézhetők, mint a hogy ezt europaszerte, különösen pedig hazánkban sokan gondolják.

Méltán ütközik meg Frantz e viszaéléseken, midőn úgy találja, hogy Poroszországon alig $^3/_4$ része vesz részt a beirt választóknak a szavazásban: a mi azt eredményezi, miszerént, még azon esetben is, ha hogy minden egyes képviselő $^3/_4$ többségével választatnék is meg a szavazásban tényleg részt vett választóknak, — a mi átlag véve soha sehol nem történik —, az ekként megválasztott képviselők csak $^9/_{16}$ részben képviselnék — mint Frantz mondja — a nép akaratát, — vagy mint én mondanám — a nép, illetőleg a választók bizalmát.

De még ez esetben is, — mely kétségenkül kedvezőbb esélyt tesz föl a valóságnál — még ez esetben is, és még föltéve oly kedvező számarányt, mint a minőt a valóság, vagyis az átlag rendesen soha nem mutat, föltéve t. i. miszerént a képviselőház határozatait rendesen oly többség hozná, mely az öszves képviselők $^3/_4$-részét képezi, még ezt föltéve is csak $^{27}/_{64}$ részét képviselnék a képviselőház határozatai, mint Frantz mondja a nép akaratának, vagy mint mí mondanók: a választók bizalmának.

Tehát nem képviselnék még csak felét sem az öszves beirt választók számának.

Hát még hogy állanak e számarányok hazánkban a tényleges gyakorlatban!

Nem is említve azon csekély különbséget, melylyel a többség a legutóbbi választásoknál győzött, nálunk még csak $^3/_4$-része sem jelenik meg a beirt választóknak a szavazásnál, sőt még csak $^3/_4$-része sem szükségeltetik az öszves képviselők számának oda, miszerént a ház határożatképes lehessen.

Megelégszünk azzal, ha 100 képviselő vagyon jelen.

És ugyan minő többséggel hozatnak azután a képviselőház határozatai, nem mondom rendkivül gyéren látogatott ülésekben, hanem oly számmal látogatott ülésekben, mint a minő számmal látogatvák rendesen azon üléseink, melyekben a fontosabb törvényjavaslatok, inditványok, határozati javaslatok, interpellátiók tárgyaltatni szoktak!

Alig van jelen 300 képviselő 449 helyett, és 30—40 szavazat jelzi rendesen a többséget az ellenzék fölött.

Azon körülmény, miszerént az angol alsóház magát már 40 tag jelenlétében határozat-képesnek tekinti, nem szelidithet mind e számarányok horderején.

Hisz Angliában is elég fölszóllalás történt már az ily félszeg „praecedentialis“ jogfejlesztési viszaélések ellen, s elvégre, ha kellő törvény, a választók úgy mint a képviselők hanyagsága ellen nem hozatik, Magyarországon ma-holnap képviselőink nagy részét 1—2—3 ember fogja választani, s a képviselőházban a felségi joggal oly töredék fog rendelkezni, mely nem csak az öszves képviselőknek, de saját pártjának is törpe kisebbségét képezi.

Ilyesmi pedig alig férne meg azon fogalommal, melyet a képviseleti rendszerről maguknak az angol intézmények legnagyobb bámulói alkotnak: mert, annak hogy a képviselők oly hanyagon látogatják az üléseket, ennek okát ki sem fogja másutt mint éppen az illető képviselők egyéni tulajdonaiban vagy körülményeiben keresni: de azt, miszerént választóink igen sok kerületben oly gyér számmal jelennek meg, bizonnyára nem fogjuk kivétel nélkül a választók hanyagságának, hanem inkább igen gyakran azon körülménynek tulajdoníthatni, miszerént — mint már fönebb említettem — igen sok választó kerületben az erőszakoskodás és egyéb hagyományos viszaélések a választó közönség békés, jólelkű részét annyira lehangolják, miszerént tehetetlenségök érzetében az ily választók inkább egészen távúl maradnak politikai jogaik gyakorlásától, hogysem megjelenésökkel még inkább növeljék mind a rakoncátlankodást, mind pedig annak a látszatát, mintha az akaratok ellenére erőszakoskodással, s mindennemű fogással keresztül hajtott választási cselekvényhöz, helyesebben választási csinyhöz szintén hozzájárúlnának.

E bajon nézetem szerént csak említett minimum-törvény segíthetne.

Sokkal célszerűbb, gyakorlatibb lenne hazánkban egy ily törvény alkotása, mint bármily egyéb intézkedés, mely akár a választók hanyag viszavonulásának meggátlását akarná eszközölni, akár a kisebbségi kép-

viseltetés által fedezendő érdekeknek irányúlna megnyugtatására.

A választók hanyagságának ellensúlyozására alig lehetséges egyátalán talán ama minimum-törvényen kivül még egyéb alkalmas módszer: a kisebbségi képviseltetés által fedezendő érdekek megnyugtatását pedig alig eszközölhetné annyira mint e minimum-törvény bármelyik is azon módozatok közől, melyeket ez irányban javaslatba hoznak, vagy javaslatba hozni lehetne.

Nézetem szerént ez utóbbiak közől hazánk tényleges viszonyainak közepette legtöbbet igérne még tán a kettős, hármas vagy négyes jelöltek rendszere, de gyakorlati eredményeiben bizonyára még e rendszer is messze maradna hátra az ajánlottam minimum-törvény mögött.

A kettős, hármas vagy négyes jelöltek rendszere abban állana, miszerént minden választó kerületben minden egyes választó nem egy, hanem egyszerre két, három vagy legfölebb négy jelöltre szavazna: s azután a szavazatok egybeszámíttatván, nem csak az lenne képviselővé, ki a legtöbb szavazatot nyerte, hanem mind az is, ki legalábbal egygyel több szavazatot nyert mint a választókerület öszves választóinak fele.

E rendszer természetesen azon föltevésre lenne alapítva, miszerént a legbőszültebb pártból is sokan adnák szavazatukat valamely kitünő férfiúra, még ha nézeteit nem is osztanák mindenben, föltéve, hogy saját

pártjok jelöltjének megválasztatását ez által nem veszélyeztetik.

Sőt az elméletben úgy mutatkozik, miszerént az ily rendszer még a pártok élességén is nem csekély mérvben fogna köszörülhetni.

A gyakorlatban azonban, nézetem szerént, tényleges közművelődési viszonyaink mellett, alig hiszem, hogy e rendszer igazolná azon várakozásokat, melyeket némelyek hozzá kötöttek.

Mert, ha föltehetni is pl. Pest, Pozsony, Kassa, Sopron, Szabadka, Arad vagy Miskolc városok választó kerületeiről, miszerént esetleg többségben levő pártjok, vagy ennek hazafias értelmisége hajlandó lenne legalább második helyen szintén rászavazni az ellenpárt főjelöltjére, föltéve hogy az utóbbi országos nevezetességű szakférfiú: de azt már alig lehet föltenni a vidék legtöbb kerületének többségéről, hogy a kettős, hármas vagy négyes jelölt rendszert is ne arra használnák föl, miszerént saját pártjok főjelöltje mellett, második helyen ne ennek kortesvezérét léptessék föl „országos nevezetességül“.

Legjobb esetben e rendszer oly compromissumokat hozna létre, milyenekkel az eddigi megyei cliqueuralomban elég bőségesen találkozunk, compromissumokat t. i. a befolyásosabb családok vagy kortesvezérek között tekintet nélkül pártkülönbségre: de hogy nyernének ezáltal a közművelődés, a haza, szóval mindazon

érdekek, melyeket a kisebbségi képviseltetésnek fedezni kellene, ezt már alig fogja valaki állíthatni.

Nincs e részben hátra más mint megalkotni a fönérintett minimum-törvényt — kapcsolatban oly intézkedésekkel, melyek a választásnál elkövetni szokott csinyeknek, erőszakoskodásoknak lehetőleg elejét vehetnék, vagy legalább akként megtorolnák, miszerént a választóközönségünk jövőre legalább viszanyerheté már már egészen elvesztett hitét az e téreni igazságszolgáltatás lehetőségében.

Utóbbiak közé tartoznék egy törvény alkotása mely a megválasztott képviselők igazolását független biróságra, pl. a semmisítő székre ruházná.

Angliában is belátták egy ily intézkedés szükségét, azért ruházták az igazolás jogát és tisztét a Queen's Benchre; pedig ha valahol hát Angliában óvják óva mind azt, a mi a képviseletnek elengedhetlen attributuma.

Hogy is várhatnánk részrehajlatlan igazolási eljárást magától a parliamenttől, midőn e parliamentnek úgy szóllván saját pártjainak léte fölött kell itéletet mondania?

Midőn az igazolás szőnyegre kerül, a pártok már léteznek; már tudomásúl vették mindazon elemeket, melyekkel közös zászló alatt s a melyek ellenében fognak küzdeni.

Mi természetesebb tehát mint hogy mind a többség, mind a kisebbség az ellenpárt tagjait a hol csak lehet

megbuktatni, és saját pártjok tagjait minden áron megmenteni fognak igyekezni?

Ha a parliament saját maga gyakorolja saját maga fölött az igazolást: akkor részrehajlatlan igazolásokra alig számíthatni: mert vagy in pleno igazol a ház, és akkor csak az fog történhetni, a mit a többség akar, vagy osztályonként történik — mint most — az igazolás, és akkor ismét vagy az fog csak történni a mit a többség akar, azon osztályokban t. i. a melyekben a ház többsége van többségben, vagy az fog történni, a mit az ellenzék akar, azon osztályokban t. i. melyekben az ellenzék van többségben.

Semmi esetre nem fog történni az, a mit a tárgyilagos igazságosság követel: hanem az, a mit a pártérdek tekintetei.

Igazságos biró e kérdésben csak oly biróság lehet, mely bir a birói függetlenség kellékeivel, mindenek fölött pedig független a pártoktól.

Igaz, nagyon sokat föltételezünk, ha azt hiszszük, miszerént napjainkban bármely biróságot függetlennek tekintethetünk a pártoktól.

Míg a birák kinevezése, előléptetése, fizetésjavítása, kitüntetése s. t. b. azon kormány kezében van, mely mint parliamenti kormány az országgyülési többséggel mulhatlanúl solidaris a pártérdekben: addig legalább is egy neme a politikai bonhomiának bármely biróságot teljesen függetlennek tekinteni minden pártérdektől.

De elvégre is van kilátás arra, hogy a biróságok célszerű reform folytán ha nem is fognak teljesen fölmentethetni minden pártnyomástól — mert hiszen a birák is csak emberek — de legalább is oly felelőségi törvény alá helyeztethetnek, mely inkább fogja valószinűvé tehetni a biró itéletének függetlenségét mint a párt fegyelem, mely alól a politikai testületek tagjai, a képviselők, nem fognak, míg csak a parliamentarismus fönáll, soha teljesen fölszabadúlhatni.

Mig csak az igazolást a parliament saját maga végezi, mindaddig igen gyakran elő fog fordulni, miszerént a pártok egy-egy szigorúlag lelkiismeretes itéletet egymásnak cserében el fognak engedni: a kisebbség nem zajong Kelemen megválasztatása ellen, mert a többség nem buktatja meg Dánielt.

A nép, a haza érdeke azonban ily alkuval csak azt nyeri, miszerént nem egy, hanem mindjárt két választó kerületben vesztik el hitöket az emberek a jó ügy diadalában, s a merre csak ez esetet tudomásúl veszik, nő a nyugtalanság, fokozódik a szenvedély, romlik a közerkölcsiség.

A legszigorúbb eljárás az igazolásoknál: ez áll a közerkölcsiség, a nép, a haza érdekében: a parliament eljárása e terén soha sem lehet részrehajlatlan: szigorú, részrehajlatlan a független biróság inkább lehet: azért ruháztassék át a képviselők igazolásának joga, tiszte a semmisítőszékre vagy egyéb független biróságra.

Az sem lehet ellenérv, hogy a képviselőház részese a felségjognak: mert a képviselőház csak akkor részese a felségjognak, ha tagjai nem a törvény sérelmével választatnak: mit, hogy csakugyan nem a törvény sérelmével történt-e? megvizsgálni saját maga a parliament tagjainak részrehajlatlan igazoltatása előtt már csak azért sem lehet jogosítva, mert senki saját maga fölött itéletet nem mondhat.

Végűl az igazolási kérdésben még csak azt jegyzem meg, miszerént nézetem szerént a választás ellen beadott kérvényekre rótt ezer forintnyi cautio ép oly célszerűtlen mint erkölcs-rontó rendszabály.

Célszerűtlen, mert meglehet, hogy éppen oly kerületben fognak akadni titkos Maecenások, hol a választás ellen kérvény benyujtására legkevésbé van alapos ok; erkölcs-rontó, mert lehet, hogy éppen oly kerületben fog csupán a választók szegénysége miatt elmaradni a kérvényzés, hol a választásnál elkövetett csinyek s erőszakoskodás leginkább követelnék a büntető igazság sujtó kezét.

S igy a politikai jogok gyakorlása, a helyett, hogy nevelni lenne képes a nép erkölcsi érzületét, — az erkölcsiség rovására csak azon keserű, jellemrontó hitben fogja megerősíteni a népet, miszerént „pénz nélkül még csak az igazságot sem lehet ma már kikeresni Magyarországon."

Alaptalan, hazug kérvényezésektől nem az ezer forintnyi cautio fogja megkímélni a törvényhozó testü-

letet, hanem törvény, mely szigorú büntetést szab a hazug kérvényezőkre, s utólagos birságot az alaptalanúl panaszlókra.

E helyütt lehetetlen meg nem emlékeznem azon kérdésről, hogy vajon jogosúlt, célszerű, s gyakorlatilag alkalmazható lenne-e a kisebbségi képviseltetés behozatala hazánkban a képviselő-választásoknál?

E kérdés évek óta foglalkoztatja Europa legnemesebb elméit; sőt hazánkban is nyilatkoztak már hangok ez irányban.

A kisebbség képviseltetése alatt különböző gondolkodók különböző dolgokat értenek.

Csak kevesen értik azt, a mit e szóval „kisebbség" tulajdonkép mondanak.

Kevesen értik t. i. azon pártok vagy párttöredékek képviseltetését, melyek az egész országban öszveszámitva csakugyan kisebbséget jelzenének.

Legtöbben a kisebbségi képviseltetés alatt tulajdonkép csak azon pártok képviseltetését értik, melyek az egyes kerületekben kisebbségben vagynak ugyan, de a melyek, ha az egész országban öszveszámíttatnának, nem lehetetlen, miszerént nagyobb öszveget tennének ki, mint azon párt szavazatai, mely az egyes kerületek legnagyobb részében mint többség szerepel.

Például: van egy állam, melyben a képviselők és a választó kerületek száma 450.

Megtörténhetik, miszerént 250 kerületben a kormánypárt győz, és 200-ban az ellenzék: tehát a kor-

mánypárt lesz a képviselőházban 50 szavazattal többségben.

És mégis nem lehetetlen, miszerént ugyanezen államban a valódi többség nem a kormánypárt részén van, hanem az ellenzékén.

Tegyük föl például, miszerént azon 250 kerületben, hol a kormánypárt győzött, az ellenzék összesen 200,000, a kormánypárt 250,000 szavazatot, azon 200 kerületben pedig, hol az ellenzék győzött, az ellenzék 250,000, a kormánypárt pedig 100,000 szavazatot kapott: és azonnal egy képviselőház fog előttünk állani, melyben a kormánypárt 50 szavazattöbbséggel rendelkezik ugyan, és mégis a házon kívül, az országban csak 350,000 szavazatot nyert a kormánypárt, míg az ellenzék 450,000-t.

Hogy nem-e az eset egy vagy más államban, egy vagy más időben? Ennek kipuhatolására akarják némelyek alkalmazásba vetetni a kisebbségek képviseltetését.

Mások azonban mind azon párt-elemeket akarnák e kisebbségi képviseltetés által a képviselőházba behozni, melyekről meg van ugyan mindenki győződve, miszerént kisebbséget képeznek az országban, de a melyek még is léteznek, szavukat hallatni jogosítvák, s a melyek eddigelé vagy egyátalán nem találnak képviseltetésre, vagy csak jelentéktelen számarányban.

Ez utóbbi törekvés különösen oly elemek képviseltetésére irányul, a melyek választóképes polgáraik számára nézve kitennének ugyan bőven egy-két, sőt tán több kerületet, de a melyek mégis annyira szétszórvák

az országban, miszerént mint párt minden egyes kerületben elenyésznek.

Vagy irányúl oly férfiak beválaszthatására, kiknek értelmi nagyságát országszerte ismerik ugyan a műveltebb körökben, de a kik foglalkozásaiknál, egyéniségöknél fogva oly kevéssé hajlandók vagy alkalmasok a maguk tágabb körbeni megkedveltetésére, miszerént külön-külön egyik kerületben sem számíthatnak győzelemre.

Igy bukott meg Gladstone is épen nagyszerű szolgálattételei után: ez adott lendületet Angliában azon mozgalomnak, mely főleg Hare elméletének úttörése nyomán a kisebbségek képviseltetését ugyszólván programmpontjává tette a radicalismus egyik ujabb árnyalatának.

Sokat foglalkoztak azóta e kérdéssel az amsterdami congressuson és másutt: mi magyarok azonban nem sok gyakorlati hasznát vehetnők mindannak, a mit eddigelé az elmélet emberei e részben megállapítottak.

Képviselőválasztásoknál Hare elmélete, mely szerént az egész ország összes kerületei nem csak egy jelöltre szavazhatnának, de annyira a hány képviselői szék van a képviselőházban, hogy azután az összes kerületek szavazatai együvé számíttatván, mindazok a képviselőház tagjaivá lennének, kik legalább is annyi szavazatot kapnának, mint a mekkora az összes képviselőszékek számával elosztott összes szavazók számának hányadosa, — képviselőválasztásoknál, mondom,

Hare e módozata kivihetetlen. Kivihetetlen még most nemcsak nálunk, de magában Angliában. Igen, de hát a valódi többség kipuhatolása, s a valódi kisebbség méltányos képviseltetése: vajon e két kérdés tehát egyszerűleg elejtessék, avagy hogy nyerjen hát megoldást?

Nézetem szerént a valódi többség kipuhatolását még most, kivált nálunk, mi sem mozdíthatná elő anynyira, mint oly törvény alkotása, mely szerént érvényes választás csak az lenne, ha a győztes jelölt legalább is egygyel több szavazatot nyerne, a kerület öszves beirt választóinak számánál, vagyis, ha a kerület öszves beirt választói számának absolut többségét magáénak mondhatná.

Ez esetben, s föltéve még, hogy a választókerületek lehetőleg egyenlő számú választók tömegei szerént alakíttatnának, lehetetlenné válnék az, a mi a jelen rendszer mellett nagyon is lehetséges, hogy t. i. azon párt birja a többséget a képviselőházban, a melyik az országban tulajdonkép kisebbségben vagyon.

A valódi kisebbségek képviseltetésére tényleges közművelődési viszonyaink, közlekedési nehézségeink folytán alig lehetne ma még módozatot ajánlani, mely az országos képviselőválasztásoknál a zavart ne növelné, s egyúttal még a felelősség kijátszatását is meg ne könnyitené.

A legegyszerűbb, leggyakorlatibb módozat ugyanis a kisebbségek képviseltetésére országos képviselő választásoknál talán a következő lenne:

Minden egyes választókerületből megválasztott képviselőnek tekintetik az, ki az illető választókerületben vagy egyhangulag képviselőnek kikiáltatik, vagy a többséget nyeri a szavazásnál.

Ezenfölül megválasztott képviselő lenne az is, ki habár egy kerületben sem nyert szavazattöbbséget, de több választókerületben több szavazatot nyert mégis együtt véve, mint a mennyi azon legkisebb szavazatmennyiség, melylyel az egész országban legkisebb szavazattöbbséggel megválasztott képviselő éppen megválasztatott.

Például, behozatván ajánlottam törvény, mely szerént a választó-kerületek lehetőleg egyenlő számú választótömegek szerint kerekíttetvén ki, a legkisebb szavazatmennyiség, melylyel képviselő megválasztatnék, lenne vagy 1001, azonban képviselő lenne nem csak mindaz, a ki az egyes kerületekben szavazattöbbséget, azaz legalább is 1001 szavazatot nyert, hanem még azonkivül mindaz, kire több kerületben történvén szavazás, akár a nélkül is, hogy több kerületben lépett volna föl jelöltül, több kerületben együttvéve több szavazatot nyert volna mint 1001.

Nézetem szerént ez lenne a kisebbségi képviseltetés legegyszerűbb, leggyakorlatibb módozata országgyülési választásoknál, — oly módozat, mely még azon elvnek is megfelelne, miszerént az országgyülésre választott képviselők nem az illető kerületeket, hanem az egész nemzetet képviselik. (Helyesebben tán: az országos kép-

viselők a kerületek választóinak bizalma folytán nyerik ugyan mandatumukat, mely azonban nem helyi, hanem az egész ország, az egész nemzet érdekeinek kell, hogy szolgáljon.)

Mondom, e módozat még ezen elvnek is megfelelne az elméletben; s igen sok kitünő erőt, igen sok férfiut besegítene a törvényhozásba, kik a mostani rendszer alapján soha sem jutnak bele, vagy gyakran kimaradnak belőle.

Megtörténhetik ugyanis, miszerént valamely jeles szakerő azon kerületben, hol lakik, éppen nem birhat kilátással áttörni azon nepotisztikus ligát, mely ugy a kormánypárt, mind az ellenzék részéről a választó-közönséget mintegy hagyományos erővel lekötve tartja, sem arra nem számithat, miszerént más kerületben megválasztassék: az ily férfiu nevét azonban a műveltebb elemek különböző kerületekben eléggé ismerhetik, működését valódi jótéteménynek tarthatják, s bizonyára rá fognak szavazni, sőt buzgólkodni is fognak mellette, ha tudják, hogy óhajtása bejutni a törvényhozó testületbe.

És ha ily férfiu programmot ad, föllép egy bizonyos kerületben, vagy csak a sajtóban ad nyilatkozatot, meglehet, hogy szétszórt elvbarátai, ha nem is egy kerületben, de 5—6-ban vagy 10—15-ben fognak tudni neki annyi szavazatot biztosítani, mint a mennyivel egy kerületben valaki képviselővé lehet, t. i. többet mint 1001-et, pl. 1002-t: mi ha megtörténik, a képviselőház

oly erővel fog öregbedhetni, melynek hiányát nagyon is megérezhette volna különben.

Ez mind igaz, de hazánk tényleges viszonyai mellett az ily módozat még oly bonyodalmakkal járhatna, miszerént jobb lemondani egyelőre ezen előnyről, mint még ezen bonyodalmakkal is tetézni öröklött alkotmányos bajainkat.

Mert, ha csak országos nevezetességek képeznék az ily több kerületbeni korteskedés tárgyát: nem állna elő semmi különös bonyodalom; legfölebb a képviselő feleletrevonhatását nehezíthetné meg az ily módozat a legközelebbi választásoknál, kivált az oly választók részéről, kik személyesen a képviselővel a nagy távul miatt gyakrabban nem érintkezhetvén, oly tanok letéteményesét keresnék benne, melyeket ő tulajdonkép soha nem vallott, habár a közhír vagy kortesfogás vagy utóvégre a müveltséghiány nevéhöz szokta volt is csatolni azokat.

De nem fognának-e a pártok — jelen fokozott szenvedélyességökben — mindent fölhasználni, csakhogy az ily módozat segélyével még több jelöltjöket keresztül vihessék az ellenpárt megbuktathatására? S nem fognának-e kerületről kerületre járva, s 10—20 kerület számára az egyes kerületekben fölállitott jelölteken kül még oly külön jelölteket fölállitani, kiknek javára itt 50, ott 100 szavazatot, valahogy csak szerezhetni, s ha másként nem megy, összevásárolhatni remélnének?

A titkos szavazás hatalmas óvszer lenne ugyan az

egyes kerületekben a vesztegetés ellen, és ugyan leginkább azon okból, mert nem igen képzelhető oly consortium alakitása, mely szavát tartsa azon reményben, hogy majd sikerülvén neki egy meghatározott kerületben győzelemre juttatni Kelement, csakugyan részesülni fog a consortium, pl. 40,000 forintban, melyet Péter Pálnak stb. Kelemen győzelme esetében lekötendett vala: de a több kerületekbeni combinált választásnál a vesztegetők nem lennének arra utalva, miszerént egy ily consortiumot hozzanak létre, mely egy maga biztosítsa Kelemennek a többséget, hanem csak arra törekednének, hogy X kerületben Kelemen részére 50, Y kerületben 80, Z kerületben 130 stb. szavazatot vásárolhassanak össze: és ez a titkos szavazás dacára még is inkább fogna sikerülhetni nekik mint az egyes kerületbeni győzelem.

Péter előbb fog találni X kerületben 50, Y kerületben 80, Z kerületben 130 embert, ki szavát nemcsak eladja, de a szavazásnál meg is tartja, midőn t. i. Péter csak arra van utalva, miszerént minden egyes kerületben bizonyos összeget azon esetre igérjen nekik, ha a szavazásnál X kerületben legalább 50 szavazat fog esni Kelemenre, mintha csak azon föltétel alatt kötheti le nekik józanul a pénzt, hahogy Kelemen egy ugyanazon kerületben győzelemre vergődik.

Az ily módozat behozatala tehát csak növelni fogná a bajt, az izgatottságot, a vesztegetést, sőt különösen a rágalmakat, miután a pártok igen sok esetben oly

egyént fognának a legtöbb kerületnek ajánlani, a kit az illető kerületek nagy részében közelebbről alig ismernek.

Az ily módozat behozatala teleologiai szempontból különösen kivánatosnak látszhatnék a jelenleg fönálló választási rendszer alapján, midőn a választásra érvényes szavazatmennyiség törvény által megállapítva nincs.

Jelenleg képviselőházunkban nagy számmal ülnek képviselők, kik külön-külön kevesebb szavazatmennyiséggel lőnek megválasztva mint 500 szavazattal. Másrészről nagy számmal buktak meg jelöltek, kik az egyes kerületekben 1000 szavazatuk dacára is kisebbségben maradtak.

Miután pedig azon elv uralkodik, miszerént a képviselők nem kerületeiket, hanem az egész nemzetet képviselik: méltán számon kérhetné valaki a logikát azon választási rendszertől, mely ily szemetszúró anomaliákat oly tömegesen engedhet.

Ámde érintettem módozat behozatala a jelen választási rendszer alapján még több, nagyobbmérvű bonyodalmat vonna maga után, mintha a választásra érvényes szavazatmennyiség törvény által lenne megállapítva. Mert a jelen választási rendszer alapján könnyen megtörténhetnék, miszerént több mint fele az egyes kerületekben megválasztott képviselőknek kevesebb szavazattal levén megválasztva mint a hány szavazattal egyes kerületekben jelöltek megbuktak, ez utóbbiaknak mind helyet kellene adni a képviselőházban, a mi a képviselőház alakulási jogcímét nem kevésbé ferde hely-

zetbe hozná, mint a hogy tagjai számának ennyire ingadozóvá tétele által annak munkálkodását elviselhetlenül érinthetné. Szóval a kisebbség képviseltetésére a képviselő választási rendszer nincs még megérve Magyarországon.

Sőt nagy nehézségekkel járna gyakorlati keresztülvitele még az oly törvénynek is, mely a föntjelzett anomaliák mellőzhetésére azt rendelné, miszerént a választás csak úgy érvényes, ha a jelölt vagy egyhangú közfölkiáltással, vagy legalább oly szavazatmennyiséggel választatik, mely az illető kerület öszves beirt választóinak absolut többségét képezi. Egy ily törvény természetesen csak az esetben tenne szolgálatot ugyanazon alapgondolatnak, melynek a kisebbség képviseltetése tulajdonkép szolgálni akar, ha egyúttal oly törvény is alkottatnék, mely az ország összes választókerületeit lehetőleg hasonszámú választótömegre fektetné.

Ezen azonosság alatt természetesen nem értek oly számtani valamit, mit csak géptani hatály eredményezhet kár nélkül, mit azonban a szerves természetben, a politikai életben célba venni magam is hibának tartanék: hanem értem megszüntetését az oly anomaliáknak, minőket a jelen választási rendszer mutat, midőn pl. Hódmezővásárhely közel 70,000 lélek után 1 képviselő választására van csak jogosítva, és egynémely szász székek, melyek lakossága alig néhány ezer ember, mégis 2 képviselőválasztására jogosítvák.

Az is kérdés, hány évre választassanak a képviselők?

A radicalismus némely árnyalatai azt hirdetik, hogy a népérdek nem engedne hosszabb megbizatási határidőt egy évnél; Angliában 7 év dívik, igaz, nem valami demokratiai kezdeményezés folytán; másutt 3, 4, 5, 6 évre választatnak a képviselők; III. Napoléon császár mindjárt az államcsiny után 10 évre állapította volt meg e határidőt; Németalföldön és Belgiumban minden második évben a képviselők fele kilép: végül némelyek — és ugyan szintén a radicalismus hivei közől — azon gondolatra jöttek, miszerént legjobb lenne hazánkban viszaállitani a választók viszahivási jogát, melyhöz hasonlót a rendi alkotmány korában a megyék gyakoroltak volt.

Hogy a nép érdekében fekszik, hogy minél jobban ellenőrizhesse képviselőit, ez tagadhatlan.

Az is bizonyos, miszerént elvontan véve a dolgot, annál jobban ellenőrizhetik a választók a képviselőket, minél gyakrabban feleletre vonhatják őket uj választások által, azaz minél rövidebb időre szóll a képviselői mandatum.

Ámde ez csak az elméletben áll igy: a gyakorlatban a választók különböző műveltségi foka egészen más világot vet a kérdésre.

Ha a képviselő mandatuma csak oly kérdésekre vonatkoznék, melyeket minden egyes választó megért, pl. ha hazánkban a mandatum csak azon kérdés eldöntésére szóllana, hogy vajon németté legyen-e Magyarország, vagy hogy idegen érdekek gyámolitására több

adót fizessen-e mint tulajdon szükségleteinek fedezésére: akkor gyakorlatban is állana az, a mit az elmélet átalánosságban fölállít, akkor a gyakorlatban is leginkább feküdnék a nép érdekében, hogy mentül rövidebb időre szólljon a mandatum.

Ámde a mandatum egészen más természetű kérdésekre is szóll, sőt túlnyomólag oly kérdésekre szóll, melyekről az europai tényleges közművelődési viszonyok folytán a választók legnagyobb részének még csak fogalma sincs.

Szóll közoktatásügyi, közgazdászati, pénzügyi, stb. kérdésekre is: és a megválasztott képviselőnek meglehetős hosszú idő kell, mig saját törvényhozói működése fölött itéletre jogosíthat még oly férfiakat is, kik mind e kérdésekhöz legalább átalános ismeretekkel kellőleg fölszerelvék.

A megválasztott képviselőnek elsőben is meg kell ismerkednie az ujonan alakúlt ház természetével: azaz műveltségi átlagával, hajlamaival, előitéleteivel, szeszélyeivel, ellenszenveivel, jó és rosz erkölcseivel.

Europaszerte panaszkodnak a legalaposabb szakemberek, miszerént kockára teszik a legegyszerűbb igazságokat, a legéletképesebb, leghasznosabb eszméket, még saját pártjok körében is, ha fölszóllalásukban kellő figyelemre nem méltatják a ház ezen természetét.

Ezt kiismerni, ehhöz alkalmazkodni tudni, nem kis időt vesz igénybe: még több időt igényel azonban azon körülmény, miszerént a tárgyalások sorrendje nem

hozza fölszinre mindjárt, sőt tán csak a második, harmadik évben hozza fölszinre azon kérdéseket, melyekben egy vagy más képviselő a maga tanulmányait leginkább kitüntetheti, vagy a melyekben fölszóllalni a közügy érdekében indokoltnak tarthatja. Azt mondják: ott a szavazás, nem szükség minden képviselőnek szónokolgatnia, meglehet őt itélni azon magatartásból is, melyet egy vagy más szavazásnál tanusított.

Igaz, megitélheti őt azon szavazatából, melyet pl. egy közegészségügyi törvényjavaslat tárgyalásánál bead, egy közegészségügyi szakember, vagy egy magasabb átalános müveltségü ember: ámde hogy itélje meg őt saját választó-közönsége, saját pártja, melynek kebelében — pl. a félreeső vidéki kerületekben — tán véletlenül egyetlenegy ember sem létezik, ki egyúttal értene is a kérdéshöz, meg népszerü ember is lenne a kerületben, és még egyúttal jóakarója is lenne a képviselőnek vagy legalább nagyobb barátja az igazságnak mint pártember?

Alig fogja e minden indokolás nélkül beadott szavazatából megitélhetni őt kellőleg választó közönsége.

Sőt meglehet, hogy akad kortes, ki éppen e szavazatát fogja fölhasználni izgatásra a képviselő ellen: lehet, hogy a képviselő azon szavazatát, melyet a sebészmesterek eltörlése mellett ad vala be, oda fogja magyarázni egy vagy más befolyásos kortes, miszerént a képviselő nem akarja a „földnépének“ egészségét, hanem csak az „urak“ számára akar doctorokat.

És nagyon valószinü, miszerént egy-két ily szavazás, meg egy két ily kortesfogás: és a legkészültebb, legbuzgóbb, önzetlen képviselő elvesztette bizodalmát választói többségének.

Csak is akkor, ha a képviselő szavazatát alkalmilagos beszédben kellőleg indokolhatja, beszédben, melyet hiveinek megküldhet, fölolvastathat, beszédben, mely fölött a szakértők kedvező nyilatkozatait szintén megküldheti, fölolvastathatja választói értelmiségének: csak is ez esetben számithat arra, miszerént nem fog a szavazásnáli magatartása kortesfogások által népszerüsége rovására egykönnyen kizsákmányoltatni.

Még érthetőbbé válik e helyzet közjogi vagy magánjogi kérdéseknél, midőn valamely képviselőnek lehet erős meggyőződése, s oly eszméje, oly érve, melyet jobbnak tart mint azon pártét, melylyel rendesen szavazni szokott, vagy a melyet közelebb állónak hisz fönforgó esetben azon pártéhoz, melyhöz nem igérte, sőt tagadta csatlakozását a választás előtt, hozzá teszem oly kérdésben, melyet sokkal fontosabbnak tart, semhogy magát e kérdésben alárendelni akarhatná a pártfegyelemnek, ha e fegyelem fönforgó esetben nem lenne fölfüggesztve.

Ez esetben is csak ugy tájékoztathatja választóit a képviselő, ha nézeteit, érveit a házban a szavazás előtt bővebben kifejtheti: mert ha ő maga ezt nem teszi, hanem csupán szavaz, lehet, hogy választóinak senki sem fogja magát a kérdést, mely pedig életbevágó lehet,

kellő oldalról bevilágítani. Igen, de honnét vegyék a képviselők az időt mind e fölfogás tolmácsolására, mind ez érvek kifejtésére, ha a mandatum csak egy évre szóll?

Egy évi mandatum mellett csak két alternativa lehetséges: vagy silány munkaeredmény, — vagy cloture.

Igen, mert az egy évre választott országgyülés is mindent el fogna követni, hogy a nemzetnek lehetőleg sokat mutathasson: vagy beszédeket, és akkor alig fogna pár fontosabb törvényt alkothatni — a mit hazánk jelen átalakulási korszakában bizonnyára nem nevezhetnénk valami különös szerencsének, — vagy nagyobb számú törvényeket, a mi csak cloture mellett lehetne eszközölhető, cloture mellett, mely lehetetlenné tenne minden részletesebb eszmecserét, meggátolná a képviselőket abban, miszerént mindenki saját tanulmányait éppen azon kérdésekben, melyekhöz legjobban ért, kellőleg bemutathassa, meggátolná azt, hogy a parliament a népet politikailag nevelni segitsen.

De nemcsak ez okból nem vagyok az egy évi mandatum mellett; hanem azért sem, mert nézetem szerént a politikában is, ha két rosz közt kell választanunk, józanúl csak a kisebb roszat választhatjuk.

Megengedem, hogy nem valami szerencse a nemzetre nézve, ha egy évi működésök alatt nem ismerheti meg minden oldalról kellőleg képviselőit: de azt sem fogná senki józanúl szerencsének tarthatni a nemzetre nézve, ha a választó-közönség, sőt az egész nép minden

évben ki lennének téve a választási izgalmaknak, izgalmaknak, melyeket teljesen még a titkos szavazás sem fogna meggátolhatni, legfölebb szelidíthetni.

Nem az a célja az államnak, miszerént az életet a honpolgárokra nézve egy örökös dulakodási szinhelylyé változtassa, hanem az, hogy a nép értelmi, erkölcsi, anyagi erőinek lehető kifejthetését biztosítsa.

Ugyan ez okból azt lehet mondani, hogy azok sem gondolják meg, mit követelnek, kik a választókat azon joggal akarják fölruházni, miszerént képviselőiket viszahivhassák.

E viszahivási jognak lenne értelme, ha a képviselők csak oly kérdések eldöntésére nyernék mandatumaikat, a mely kérdésekre nézve választóiknak, ha nem is utasitását, de legalább előleg kijelentett bizalmát birják.

Ez azonban a modern törvényhozói teendőkkel szemben egyátalán lehetetlen.

Minden egyes képviselő tehet jóhiszemű, szakavatott, sőt teljesen alapos, correct nyilatkozatot oly kérdésben, mely a választói programmjában vallott átalános nagy elvekkel nem áll oly tiszta, világos összeköttetésben, miszerént a legbefolyásosabb kortesek egy vagy más választókerületben ez összefüggést mindjárt első pillanatra megérthetnék; még kevésbé fogja megérteni ez összefüggést a választók tömege maga.

Ha már most a képviselők mandatuma nem föltétlenül szóllana bizonyos időre, pl. 3 évre, hanem a választók képviselőiket bizalmatlansági szavazattal időköz-

ben is viszahíhatnák: akkor bizonyára nem viselnék magukat a kortesek s a tömeg ezen egész 3 év alatt még csak annyira sem csendesen mint a hogy magukat a jelenlegi rendszer mellett viselik, hanem kapva kapnának minden legkisebb alkalmon, hogy a legutóbbi képviselőválasztásnál szenvedett vereségeikért maguknak egy jól megválasztott pillanatban kárpótlást szerezzenek.

E célra természetesen nem a képviselő magatartásának többé vagy kevésbé fontos mozzanata lenne irányadó, hanem azon alkalom többé vagy kevésbé kedvező volta, mely valamely kortescsinyra kinálkozik.

Különösen oly kerületekben — pedig ezek száma a legtöbb — hol csak csekély szavazattöbbséggel győzött egyik párt a másik fölött, s hol a vesztes félnek mindig azon hite szokott fönmaradni, miszerént a vereséget valamely nem várt körülménynek lehet köszönni, s hol tehát a vesztes fél még mindig némi valószinűséggel hiheti, miszerént a választási cselekmény ismétlése részére hozhatná meg a győzelmet, — különösen az ily kerületekben örökös izgatottság uralkodnék, mert a vesztes párt pillanatról pillanatra csak azon incselkednék, hogy lehetne cselszövény vagy erőszakoskodás vagy vesztegetés által, vagy 25—50 embert a képviselő ellen hangolni, s egy hevenyészett tüntetés által a képviselőnek oly bizalmatlansági szavazatot adni, mely megfélemlítvén még a jóhiszemű gyengéket, kevésbé függetleneket is, a képviselőt éppen a legkevésbé várt percben mozdítaná el, lehet, éppen legüdvösebb tevékenységétől.

Nem nyujtana ily viszaélések ellenében óvszert még a titkos szavazás sem: mert a választók legnagyobb részét félrevezethetik a tényleges közművelődési viszonyok mellett nem csak hazánkban, de bárhol is Europában befolyásos kortesek mindazon kérdésekben, melyek, miként már fönebb emlitém, a képviselő által adott programm átalános nagy elveivel oly összefüggésben állanak, melyet csak magasabb müveltség vagy csak éppen szakmüveltség képes fölismerni.

Tehát a képviselői mandatumnak sem nagyon rövid időre, mint pl. egy év, sem bizonytalan időhuzamra nem szabad szóllani.

De viszont az oly képviseleti rendszer sem lehet célszerű, melynek mandatumaik nagyon hosszú időre pl. 7 vagy 10 évre terjednek.

Mi a célja a népképviseleti rendszernek?

Először az, hogy azon átalános nagy elveket és alapeszméket játszsza bele a kormányzásba, a melyeket a nemzet vagy legalább ennek többsége időről időre vallanak, nehogy az állam politikája akár félreértésből, akár külön érdekből ellentétbe jöjön a társadalommal.

Azután meg az, hogy minél több tehetséget, minél több erőt részeltessen az állam ügyeinek intézésében.

Igen, de ha ez a célja a népképviseleti rendszernek: akkor a 7, vagy éppen 10 évi mandatum nem fogja előmozdíthatni e célt.

Sőt azt hiszem, hogy a célt előmozdítani még az 5 évi mandatum sem igen foghatja. Mert ily hosszu idő

alatt a választó-közönség alig gyakorolhat már ellenőrzést a fölött, vajon a képviselő időközben nem pártolt-e el már teljesen azon átalános nagy elvektől és alapeszméktől is, melyeknek támogatására magát lekötötte?

És, mert az ifjabb nemzedék tehetségei ez esetben nem hathatnának fölfrissitőleg a törvényhozásra a kellő mérvekben. Azt hiszem, mind két érv eléggé jelentékeny.

Amazt bővebben fejtegetnünk fölösleges, miután a közönség érzéke sehol sincs annyira kifejlődve az „elvhűség" és a „hitehagyás" kérdései iránt mint ez idő szerént Magyarországon.

Emezt pedig bizonyára fogják tudni méltányolni mindazok, kik tudják, mennyire nélkülözi hazánkban, különösen ez idő szerént még a törvényhozás az alaposabb modern műveltséget, tulajdont, melyet a közoktatásügy föladványának szerencsés megoldása esetében bőven fogunk föltalálhatni időről időre mindig az ifjabb nemzedékben, de a melyet — csak nagy elvétve találunk föl — az idők mostoha járása folytán idősb nemzedékünk köreiben.

Azon kérdésre tehát, hány évre szólljon a mandatum? Azt felelem, tartsuk meg a három évit, melyet az 1848: V. törvénycikk megállapított.

Ha behozatik a titkos szavazás, ha a vesztegetések, kihágások, rágalmak ellen szigorú törvények alkottatnak: akkor három évi mandatum nem fog oly rendkivüli izgalmakat előidézni az országban, melyek nagyobb

kárt okozhatnának a hazának, mint a mennyi hasznot a hazának, a politikai elvhűségnek ily határidőre szólló ellenőrizhetése, s a törvényhozási erőknek három évről három évre uj erőkkeli tömeges fölfrissithetése fogott nyujthatni.

A hollandi s belga módozat, mely szerént a képviselők fele minden második évben kilép és uj választások által pótoltatik, juttatna ugyan szintén a fölfrissités eleméből a törvényhozásnak: de nálunk e módozat egyelőre nem ajánlható.

Azt, hogy ki lépjen ki a törvényhozó-testületből, legalább első izromban sorshuzásnak lehetne csak eldöntenie, ha csak a választási törvény már eleve egyenetlen időkre szólló mandatumokat nem fogna megállapítani; már pedig akár az ily egyenetlen időkre szólló mandatumok, akár a sorshuzás pártéletünk böszültségét bizonyára nem fogná szelidíthetni, hanem csak fokozhatni.

Erre pedig ugyancsak nem fognak jóhiszemű törvényhozók törekedni.

Fontos továbbá azon kérdés, vajon részesíttessenek-e a képviselők anyagi kárpótlásban vagy ne, s ha igen, minő mérvekben?

Az angol alsóház tagjai nem húznak sem napidijat, sem utidijat, sem egyéb bármi néven nevezhető kárpótlást, s e körülményből sokan azt szeretnék kimagyarázni, miszerént a képviselői kárpótlás eltörlése egy mozzana-

tát jelzené mintegy a képviseleti rendszer tökélyesedésének.

Részemről azonban meg vagyok győződve, miszerént csak fölületes észlelők, fölületes gondolkodók beszélhetnek igy, vagy olyanok, kik nem őszinte hivei a népérdeknek.

Angliában a kárpótlás eltörlését oly pártok eszközölték, melyek soha sem hangoztatták a demokratia tanait, hanem legfölebb a tory és whig nagy családok praecedentiális jogfejlesztési comprommissumait, s ha az Északnémet-szövetség alkotmányában, sőt legujabban az új Német-szövetség alkotmányában hasonló vonásra találunk: ugy fogjuk tudni, miszerént azon férfiakat sem lehet mindenek fölött a népérdek úttörői közé számítanunk, kik ez alkotmányban az intézményt utánozták, valamint azt is tudjuk, hogy midőn az olasz alkotmány szintén megtagadja vala a képviselőktől a kárpótlást, az angol intézmények vakbuzgó utánzásán kivül még minő befolyásoknak enged vala.

De ha nincs is kárpótlás a képviselők számára sem Olaszországon, sem a Német-szövetség „Reichstag"-ján, sem Angliában, — sőt ha csak imént láttuk is, mint bukott meg Taylor indítványa a kárpótlás helyreállitására 20 szavazattal az angol alsóházban: azt mégsem fogja senki velünk elhitethetni, miszerént a kárpótlás europaszerte nem tüzetesen a népérdeknek, nem tüzetesen a demokratiának a szükséglete.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

(Pest, váci utca 18. Nemzeti szálloda.)

MAGYARORSZÁG DOHÁNYÜGYE. Jelentése a dohány-ügy tanulmányozása végett Nyugot-Európa dohány-termelő s gyártó országaiba kibocsátott küldöttség többségének. Közlik Beliczey István és Molnár György. Második olcsó kiadás . . . . 60 kr.

A MAGYAR POLGÁRI ANYAGI MAGÁNJOG RENDSZERE az országbirói értekezlet által megállapitott szabályokhoz alkalmazva. Irta Suhayda János. Ötödik javitott s bövitett kiadás . . . . . 4 frt.

ÖRÖKÖSÖDÉSI, GYÁMI ÉS GONDNOKI (ÁRVA) ÜGYEKBENI ELJÁRÁS. Az 1868. LIV. t. c., ugy az 1869. april 29-én a birói ügyvitel tárgyában kiadott min. rend., valamint régibb törvényeink és t. eljárásunk nyomán, szerk. Madarassy László. Ára . . . . 80 kr

POLGÁRI TÖRVÉNYKEZÉSI ELJÁRÁS. A polgári törvénykezési rendtartást tárgyazó 1868. LIV. t. c., az átmeneti intézkedések tárgyában kiadott, 1869 márczius 30-án kelt és a birói ügyvitel tárgyában életbeléptetett, 1869. april 29-én kelt igazságügyminiszteri rendeletek nyomán szerkesztették Madarassy László és Gáspár Lajos. Ára . . . . 1 frt 50 kr.

„Mindkét könyvet ajánljuk a szakértö közönség figyelmébe. Gyámatyák, gondnokok s ügyvédek egyaránt vehetik hasznát az elöbb idézett könyvnek. Mig az utóbbi kézikönyv különösen a joghallgatók és fiatal joggyakorlók számára a törvényt magyarázni s a törvény egyes határozatai felett netán felmerülhető kétségekre nézve öket lehetöleg kimeritöen felvilágositani van hivatva" (Themis.)

KERKÁPOLY az uj pénzügyminiszter. Tollrajz. Közli Carolus; ára 1 frt.

A BUDA-PESTI ÜGYVÉDI EGYLET ÉVKÖNYVE, 1868. és 1870. évre. Szerkeszti Dr. Siegmund Vilmos, egyleti titkár; ára 1 frt 20 kr.

AZ 1867-ki KIEGYEZÉS és Bocskay, Illésházy, Bethlen, Rákóczy népszövetségi politikája. Füzve . . . . 40 kr.

LEHET-E REFORMPÁRT? Jelszó: „A mult felett nincs hatalmunk, ennek következményei reánk nézve a fatumot képezik, de ha helyesen használjuk fel a jelent, miénk a jövö." Ára . . . . 40 kr.

A ZSIDÓ ESKÜ multja, jelene és jövője. Irta Löw Lipót. Felolvasta a m. tud. akadémia bölcsészeti, törvény- és történettudományi osztálygyülésében 1868. jul. 5. gr. Lázár Kálmán; ára . . . . . . 80 kr.

Ha jogi irodalmunk szegénységét oly monográfiákban, melyek a jogi élet egyes nagyfontosságu problemáit alaposan és kimeritöen tárgyalják, sajnálnunk kell, ugy annál nagyobb örömmel kell a jelen müvet fogadnunk, mely nemcsak hazai irodalmunkban nagybecsü munka, hanem mely az európai jogirodalom mértéke szerint is kiváló irodalmi termék.

AZ EGYHÁZ ÉS A HÁZASSÁG. Egyháztörténelmi tanulmány, tekintette a polgári házasságra. Irta Egy pap; ára . . . . 60 kr

Tekintettel a polgári házasság nálunk is kilátásba helyezett behozatalára, minden müvelt férfinak a legmelegebben ajánlható a névtelen, de az irodalomban jól ismert szerzö ezen müve, mint a melyben hatalmas érvekkel küzd a polgári házasság mellett.

A POLGÁRI HÁZASSÁG. Az elsö jogászgyülés tárgyalásaiból. Löw Tóbiás által; ára . . . . 50 kr.

A VASUTAK KÁRTÉRITÉSI FELELŐSSÉGE. Dr. Stiller Mórtól. 30 kr.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN viszonya az 1848-diki törvényes átalakuláshoz. Pócsi Zombath M.-tól. Ára . . . . 60 kr.

SCHVARCZ GYULA

következő munkái

minden hiteles könyvkereskedés által kaphatók.

(részben AIGNER LAJOSNÁL Pesten jelentek meg):

KÖZOKTATÁSÜGYI REFORM MINT POLITIKAI SZÜKSÉGLET MAGYARORSZÁGON. Füzve 5 frt. Díszkiadás füzve . . . . 7 frt.

A TANULÓVERSENY GYMNASIUMAINKON ÉS REÁLTANODÁINKON. Kitünő főgymnasiumi és főreáltanodai tanulók statistikája. Ára . . . . 80 kr.

MAGYARORSZÁG TANITÓKÉPEZDÉINEK STATISTIKÁJA, különös tekintettel r. katholikus tanitóképezdéinkre az egyes tanitóképezdei igazgatóságoktól nyert hiteles kimutatások szerint. Ára . . . . 80 kr.

GÖMÖRMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 1 frt.

UNGHMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 80 kr.

ABAUJMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYZETE a Reálunióban. Ára 1 frt 80.

UNGARN in der Realunion. 2 Hefte. Preis . . . 1 fl. 60.

Pesti könyvnyomda-részvény-társulat. (Hold-utcza 4. sz.)

